

Ε. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΥ

Τακτικού καθηγητού τῆς Φιλοσοφίας

Η ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΟΝΤΟΣ

1. Τὰ θεμελιώδη προβλήματα τῆς ὄντολογίας.

Ἐπεὶ τὰ ὄντα καὶ τὸ ὄν, κατ' ἀφαίρεσιν νοούμενον, φιλοσοφικός στοχασμός ἀπετέλεσε τὸν κόσμον τῆς μεταφυσικῆς θεωρήσεως. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ὁ ὅρος «μεταφυσική», ὅσον καὶ ἂν τυχαίως καὶ μόνον διμορφώθη ἤδη ἐνωρίς, ἀπὸ τοῦ β' π.Χ. αἰῶνος, παραμένει ἐν τούτοις ἐνδεικτικὸς τῆς σχέσεως μεταξὺ τοῦ ἐπιπέδου τὸ ὁποῖον προσδιορίζει καὶ τοῦ ἐπιπέδου τῆς εἰς τὸν τομέα τῆς Φυσικῆς λ.χ. πραγματοποιουμένης ἐρεύνης. Ὁ ὅρος δηλαδὴ μετ' ἀκριβείας δηλοῖ τὸ ἐπέκεινα τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων, νοουμένων, μετὰ τὴν σειρὰν των, καὶ ὡς πραγμάτων καὶ ὡς αἰσθητῶν. Ὑπὸ τὰς συνθήκας δηλαδὴ ταύτας φθάνομεν εἰς τὸ σημεῖον νὰ δεχθῶμεν ὅτι ὁ ὅρος «μεταφυσική» ὄχι μόνον τυχαῖος, ἀλλὰ καὶ ἐπιτυχῆς κατέστη, δεδομένου ὅτι ἐξέφρασε καταλλήλως μίαν φιλοσοφικὴν ἀναζήτησιν· ἐπὶ πλέον καὶ αὐτὸς ἐξήσκησεν ἐκ τῶν ἐξω ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς περαιτέρω πορείας τῆς φιλοσοφίας, συντελέσας εἰς τὴν ἐπὶ τῶν ἐπιτευγμάτων τοῦ ἀριστοτελισμοῦ καὶ τῶν συναφῶν πρὸς ἐκεῖνον ἐξωαριστοτελικῶν τοποθετήσεων προσκόλλησιν τῆς ἐπὶ αἰῶνας, Ὁ ὅρος λοιπὸν «μεταφυσική» δύναται νὰ ληφθῆ ὡς ἀντιτιθέμενος πρὸς τὸν ὅρον «φυσική», ἀλλὰ καὶ ὡς προεκτείνων αὐτὸν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς ὑπερβάσεως τοῦ ὑπ' αὐτοῦ δηλουμένου. Εἰς τὴν πραγματικότητα ἐκφράζει ἐν σύνολον «μεταφυσικῶν» πρὸ τοῦ γράμματος ἐπιτευγμάτων τῆς ἐλληνικῆς διανοήσεως, τῶν ὁποίων ἡ συνειδητὴ ἀρχὴ δέον ἴσως νὰ τοποθετηθῆ εἰς τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Παρμενίδου. Ὁλόκληρος ὁ κύριος κορμὸς τῆς Ἱστορίας τῆς Φιλοσοφίας, ἀπὸ τοῦ Παρμενίδου μέχρι τοῦ Heidegger, εἶναι δυνατόν νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς ἀντιπροσωπεύων τὴν ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης ἀνησυχίας ἀναζήτησιν τοῦ ὄντος. Ὁ Παρμενίδης ἔδωκε μάλιστα καὶ τὸν τόνον μιᾶς τοιαύτης ἀναζητήσεως καθ' ὃ μέτρον μετέφερε τὸ κύριον αὐτῆς ἀντικείμε-

* Τὸ παρὸν κείμενον ἀποτελεῖ μέρος προσεχῶς ἐκδοθησομένου βιβλίου.

νον από τοῦ ἐπιπέδου τῶν αἰσθήσεων, εἰς τὸ ὅποιον τὸ εἶχον καθηλώσει οἱ Ἴωνες κοσμολόγοι, εἰς τὸ ἐπίπεδον τῆς νοήσεως, συνδέσας πρὸς τὰ δύο ταῦτα ἐπίπεδα τοῦ εἰδέναι, τὰ ἀντίστοιχα ἐπίπεδα τῆς πραγματικότητος. Ἡ ὅλη ἐπὶ ὄντολογικοῦ πεδίου ἀντίθεσις τῶν φιλοσοφικῶν συνειδησεῶν θὰ ἐντοπισθῇ τοῦ λοιποῦ ἐπὶ τοῦ προβλήματος τῆς ἐνότητος ἢ τῆς πολλότητος τῆς ὄντολογικῆς πραγματικότητος. Διὰ τὸν Παρμενίδην τὸ ὄν εἶναι ἓν, καλύπτεται ὅμως ὑπὸ τῆς πολλότητος τῶν μὴ ὄντων. Ἐὰν εἰς τὴν ἑλεατικὴν γενικῶς φιλοσοφίαν ὑπάρχει βασικὴ ἀδυναμία ἀναγωγῆς τοῦ ὄντος εἰς τὸ μὴ ὄν καὶ τἀνάπαλιν, αὕτη ἐνισχύεται κατὰ τρόπον καίριον ὡς ἐκ τῆς ἀντιθέσεως τοῦ ἐνὸς ὄντος πρὸς τὰ πολλὰ μὴ ὄντα. Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπιμεινῇ τις ἐπὶ τοῦ θέματος, καθ' ὅσον ὁ τρόπος καθ' ὄν ἀρχῆθεν ἐτέθη ἐπηρεάσεν ἐν πολλοῖς καθοριστικῶς τὴν περαιτέρω διαμόρφωσιν τοῦ προβλήματος τοῦ ὄντος. Πρὸς τὸν παρμενίδειον ὄντολογικὸν ἐνισμὸν ἀντιτίθεται βεβαίως ἡ πυθαγορικὴ πλουραλιστικὴ ἀριθμοκρατία ἢ ὅποια πιθανώτατα ἐπηρεάσεν, ἐν συσχετισμῷ πρὸς ἐκεῖνον, τὴν πλατωνικὴν ἰδεοκρατίαν. Πράγματι, οἱ ἀριθμοὶ ἐν τῇ πυθαγορείῳ διανοήσει εἶναι ὄντα ἀναμφισβήτητα, ἀντιστρεφόμενης οὕτω τῆς παρμενίδειου ἀρνητικῆς στάσεως ἐναντι τῆς ἐνδεχομένης πολλότητος τῶν ὄντων.

Ἄκριβῶς ὁ συνδυασμὸς παρμενίδειου καὶ πυθαγορείου ὄντολογίας ἀποτελεῖ καὶ τὸ βάθρον ἐπὶ τοῦ ὁποίου οἰκοδομεῖται ἡ ἰδεολογία τοῦ Πλάτωνος. Διότι, ὡς ὄντως ὄντα, αἱ πλατωνικαὶ ἰδέαι ἀποτελοῦν ὀλόκληρον κόσμον σαφῶς μάλιστα ἱεραρχούμενον ὑπὸ τὴν ἰδέαν τοῦ ἀγαθοῦ. Ὡστόσον, ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς, ἐκάστη ἰδέα ἀποτελεῖ τὸ ὄντολογικὸν πρότυπον ἀναριθμήτου πλήθους πραγμάτων τῶν ὁποίων ὅμως ἀκριβῶς ἢ πραγματικότης εἶναι ἀμφισβητήσιμος. Ὅπωςδὴποτε ἡ πλατωνικὴ αὕτη θέσις παραμένει προσκεκολλημένη πρὸς τὴν παρμενίδειον ἀντίληψιν περὶ δύο ἐπιπέδων τῆς πραγματικότητος ἀντιστοιχοῦντων πρὸς δύο ἐπίπεδα τῆς γνώσεως· τοῦ μὲν ἀποτελοῦντος τὸν κόσμον τῆς ἀληθείας, μοναδικὸν καὶ τελεσίδικον, τοῦ δέ, τὸν κόσμον τῆς πλάνης, νοούμενον ὡς ἐπιδεχόμενον πλείστας παραλλαγὰς· (εἰδόμεν ἐν τοῖς ἀνωτέρω ὅτι ἡ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο διαγραφομένη κλαστικὴ ὀροθετικὴ γραμμὴ δύναται νὰ μετατοπισθῇ εἰς τρόπον ὅστε, τοποθετούμενη μεταξὺ ὀρθοῦ καὶ ἀληθοῦς, νὰ ἐπιτρέπη ποιάν τινα διεύρυνσιν τοῦ τελευταίου πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ πεπλανημένου, τοῦ σχεδὸν ἀληθοῦς)· τοῦ μὲν συνδεδεμένου πρὸς τὸν κόσμον τοῦ πνεύματος, τοῦ δέ καθηλουμένου εἰς τὸν κόσμον τῶν αἰσθήσεων. Τὴν αὐτὴν βεβαίως διάκρισιν θ' ἀκολουθήσῃ ἀργότερον καὶ ὁ Kant, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἡ ἀντιμεταφυσικὴ αὐτοῦ διάθεσις θ' ἀποτρέψῃ αὐτὸν ἀπὸ τοῦ νὰ δεχθῇ τὴν πλατωνικὴν ἄποψιν περὶ τοῦ γνωστοῦ τοῦ ὄντως ὄντος οἷον ὑπ' αὐτοῦ θεωρεῖται τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτό. Τὸ φαινομενικὸν περιεχόμενον τῆς συνειδήσεως καὶ ὄχι ἡ ἰδέα ἀποτελεῖ τὸ νοητικὸν πρότυπον τοῦ πράγμα-

τος καθ' ἑαυτό. Οἱ ὄροι συνεχῶς ἐνταῦθα ἀντιστρέφονται, ἀλλὰ μόνον ἐπὶ ἐπιπέδου γνωσιολογικοῦ, ὄχι καὶ ὄντολογικοῦ. Τὸ ὄντως ὄν, τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτό, χωρὶς νὰ τὸ ἀρνηται, ὁ Kant θέτει οὐσιαστικῶς, ἀπὸ ὄντολογικῆς ἀπόψεως, ἐντὸς παρενθέσεως. Τὸ ἀντίθετον βεβαίως πάλιν θὰ ἐπιχειρήσῃ ἡ φαινομενολογία, τοῦτο δὲ εἶναι ἤδη ἐξώφθαλμον παρὰ Husserl, παρὰ τῷ ὁποίῳ ἡ παρένθεσις χρησιμεύει ἀκριβῶς ἵνα περιλάβῃ τὴν φαινομενικότητα εἰς τρόπον ὥστε ν' ἀποκαλυφθῇ ὑπ' αὐτῆς ἡ καθαρὰ ἀλήθεια, ὥστε αὕτη ν' ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον καθαρᾶς θεάσεως. Μὲ τὴν χουσσερλικὴν φαινομενολογίαν ἐπανερχόμεθα εἰς μίαν διευρυνθεῖσαν ἴσως, ὀλιγώτερον ποιητικὴν, πλὴν γνησίως πλατωνικῆς ἀρχῆς, ἂν καὶ ἀριστοτελικῆς παραδόσεως, διαλεκτικὴν. Ἡ ἀριστοτελικὴ ὄντολογία, ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς, τείνει ὄχι τόσον πρὸς μίαν ἀναγωγὴν τῶν αἰσθητῶν εἰς τὴν ἰδέαν, ὅσον πρὸς μίαν προώθησιν αὐτῆς ταύτης τῆς ἰδέας ἐντὸς τῶν αἰσθητῶν διὰ τῆς συνενώσεως μορφῆς καὶ ὕλης. Ἡ ἀριστοτελικὴ ἐντελέχεια προσδιορίζει τὴν καθ' ἕκαστον μοναδικότητα τῶν πραγμάτων ἐντὸς τῆς ἀριθμητικῆς τῶν ποσότητος. Διὰ τοῦ νεοπλατωνισμοῦ, τέλος, προβάλλεται μία νέα λύσις τοῦ ζητήματος, ἤδη ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος, ἂν καὶ ὑποτονικῶς, ὑποδεικνυομένη εἰς τοὺς διαλόγους τῆς «κρίσεως». Ἡ κλασσικὴ πλατωνικὴ ὄντολογία εἶναι, ἀπὸ πλευρᾶς οὐσίας, καθαρῶς παρμενίδειος· δέχεται δηλαδὴ τὴν ἀδυναμίαν ἀναγωγῆς τοῦ ὄντος εἰς τὸ μὴ ὄν καὶ τὰνάπαλιν. Ἡ «κρίσις» τῆς φιλοσοφικῆς συνειδήσεως τοῦ Πλάτωνος συνίσταται ἀκριβῶς εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἐρωτήματος κατὰ πόσον εἶναι παραδεκτὴ ἡ ὄντολογικὴ πραγματικότης τοῦ μὴ ὄντος. Ἡ ὅλη διαλεκτικὴ ἀντιμετώπισις τοῦ θέματος ἄγει εἰς τὴν ἀλλοίωσιν τῆς παρμενιδείου ἀδιαλλάκτου ἀντιλήψεως, διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως ἐνός εἶναι εἰς τὸ μὴ ὄν, ταυτοχρόνως δέ, εἰς τὴν νόθευσιν τῆς καθαρότητος τοῦ ὄντος, νοθεύσεως ἢ ἐπωφελήθη ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας ἡ ὑπαρξιακὴ διανόησις, ἀπὸ τοῦ Heidegger μέχρι τοῦ Jaspers καὶ τοῦ Sartre. Ἡ τοιαύτη ἀπαλυντικὴ τῶν ἀντιθέσεων θεώρησις θὰ καταλήξῃ εἰς τὴν ὄντολογίαν τοῦ «Τιμαίου» καὶ εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν «ἀγράφων δογμάτων» τοῦ Πλάτωνος, οἷα ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐρμηνεύονται, καὶ τῶν ὁποίων μὲ τὴν μασετρίαν ἐπεχείρησε τὴν περιγραφὴν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος μας ὁ Léon Robin. Ἐκ τῆς τοιαύτης ἀναθεωρήσεως τῆς κλασσικῆς πλατωνικῆς ὄντολογίας προκύπτει ἡ ἔννοια τοῦ μεικτοῦ ὄντος, τῆς ὁποίας ἀκριβῶς θὰ ἐπωφελήθῃ, μὲ τὸν τρόπον του, ὁ νεοπλατωνισμός. Πράγματι, ὁ μὲν Πλωτῖνος θὰ συνδυάσῃ τὴν ἐνότητα καὶ τὴν ποσότητα τῶν ὄντων διακρίνων τὸ Ἐν ἀπὸ τῶν ἐξ αὐτοῦ ἀπορρυσσῶν ὑποστάσεων, οἱ δὲ μεταγενέστεροι ἐκπρόσωποι τοῦ νεοπλατωνισμοῦ, ἀπὸ τοῦ ψευδο-Διονυσίου μέχρι τοῦ Ἐριγένου, θὰ ἐπιδοθοῦν εἰς μίαν, ἔστω καὶ χροιάς μυστικιστικῆς, διάκρισιν καὶ περιγραφὴν ὄντων ἐνδιαμέσων, θεωρουμένων ὡς πληρῶντων τὸ μεταξὺ ὄντος καὶ μὴ ὄντος

κενόν. Εἰς τὴν ἐν λόγῳ διάκρισιν θὰ δοθοῦν, κατὰ τὴν νεωτέραν κλασσικὴν περίοδον τῆς φιλοσοφίας, δύο ἐρμηνεῖαι, ἀφ' ἐνὸς ἢ τοῦ Spinoza, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἢ τοῦ Leibniz : ἀμφότεραι θὰ θεωρήσουν τὸν κόσμον ὡς ἐν ταῦτῳ ἐνιαῖον καὶ πολλαπλοῦν, ἢ μὲν κατὰ τινὰ πανθειστικὴν τάξιν, διὰ τῆς ἀποδοχῆς τῆς ἰδέας τῆς ἐνοποιήσεως τοῦ κόσμου χάρις εἰς τὴν ἀναγωγὴν αὐτοῦ εἰς ἐν μοναδικὸν ὄντως ὄν ἐνυπάρχον ἐν αὐτῷ μάλιστα δὲ καὶ ταυτιζόμενον πρὸς αὐτόν· ἢ δέ, διὰ τῆς ἀποδοχῆς τῆς ἀριστοτελικῆς ἀρχῆς τῆς ἰδέας ὅτι αἱ εἰς ἅς ὁ κόσμος ἀνάγεται αὐτοτελεῖς μονάδες εἶναι αὐτοτελεῖς μόνον καθ' ἑαυτάς, ὅτι δὲ συναρτῶνται ἐν τῇ ἐνιαίᾳ κοσμικῇ πραγματικότητι, μολονότι καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν διατηροῦν τὸν ἀπειροστικὸν αὐτῶν χαρακτήρα.

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀναδρομῆς προκύπτει ἀβιάστως τὸ συμπέρασμα ὅτι ὀλόκληρος ἢ πορεία τῆς φιλοσοφικῆς διανοήσεως διέπεται ἀπὸ μίαν ἐμφανῆ προσπάθειαν σταθεροποιήσεως τῆς ἐννοίας τοῦ ὄντος ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ μὴ ὄντος, καὶ ὅτι ἡ προσπάθεια αὕτη ἀποτελεῖ ἀγωνιώδη ἐπιζήτησιν μεταφυσικῆς θεμελιώσεως τῆς ἀνθρωπίνης παρουσίας, θεμελιώσεως τῆς ὁποίας ἡ καρτεσιανὴ ὄντολογία καθίσταται ἢ κατ' ἐξοχὴν ἔκφρασις εἰς τὴν ὁποίαν συμπτυκνοῦται ἡ διαδικασία συμπτώσεως τῶν περὶ ὧν ἀνωτέρω δύο ἐπιπέδων, τοῦ ὄντολογικοῦ καὶ τοῦ γνωσιολογικοῦ, τὰ ὁποῖα καθ' ὄλην τὴν προηγηθεῖσαν μακρὰν περίοδον, δὲν εἶχε κατορθωθῆ νὰ συμπέσουν, καθ' ὅσον ἐπὶ τῆς μεταφυσικῆς ἐβάρυνεν ἡ ἀρχικὴ παρμενίδειος διάστασις ἢ ἐρειδομένη ἐπὶ τῆς διακρίσεως μεταξὺ ὄντος καὶ μὴ ὄντος, καὶ μεταξὺ ἀληθείας καὶ ἀναληθείας, ἀντιστοίχως πρὸς ἑκάτερον ἐκείνων συναπτομένων. Εἰς τὴν ὑπέρβασιν τῆς παραδοσιακῆς ἐκείνης διακρίσεως ἔγκειται ἀκριβῶς ἡ σπουδαιότης τῆς προσφορᾶς τοῦ Descartes πρὸς τὴν νεωτέραν φιλοσοφίαν· δὲν εἶναι δὲ τυχαῖον ὅτι ἡ σύγχρονος φαινομενολογικὴ διανόησις ἐκ καρτεσιανῶν προϋποθέσεων ἐκκινεῖ ἤδη διὰ τοῦ Husserl, προκειμένου νὰ μετατοπίσῃ τὸ κέντρον βάρους τῆς φιλοσοφίας ἀπὸ τοῦ ὄντος ἀφ' ἐνὸς εἰς τὴν ὑπάρξιν, καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν ἀξίαν. Εἰς τὸν τομέα τῆς μεταφυσικῆς ἢ φιλοσοφίας τοῦ Descartes ἀποτελεῖ τὴν ἐστίαν εἰς τὴν ὁποίαν συγκεντρῶνται αἱ παλαιότεραι θεωρήσεις, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ὁποίαν συγχρόνως διαχέονται τὰ πρῶτα σπέρματα τῶν ἐν προκειμένῳ νεωτέρων ἀντιλήψεων.

Ἡ μεγαλυτέρα τῶν δυσχερειῶν τὰς ὁποίας ἡ ὄντολογία συναντᾷ εἰς τὸ ἔργον τῆς, δυσχέρεια συνιστῶσα καὶ τὴν κυριωτάτην ἀδυναμίαν ἐκείνης, φαίνεται νὰ εἶναι ὅτι ἡ φιλοσοφικὴ αὕτη μάθησις καταφεύγει ἀκριβῶς εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ ὄντος λαμβανομένου ὡς ὄρου κυρίου καὶ ἀναγκαίου ἐπὶ τοῦ ὁποίου καὶ μόνον αὕτη δύναται νὰ στηρίξῃ τὴν ἰδίαν αὐτῆς σημασίαν, κατὰ τρόπον ὅμως σαφῶς ἀντιφατικόν. Διότι, βεβαίως, τὸ ὄν ἢ ὄντολογία ἀντιλαμβάνεται ὡς γνωστὸν εἰς αὐτὴν ἐκ τῶν προτέρων, ἐνῶ

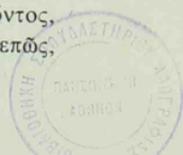
ταυτοχρόνως ζητεῖ νὰ καθορίσῃ τὴν σύστασιν τοῦ λαμβάνουσα αὐτὸ ὡς τὸ ἴδιον ἀντικείμενον τῆς ἐρεύνης τῆς. Ἡ αὐτὴ ἀντίφασις, εἶναι ἀληθές, συναντᾶται καὶ σχετικῶς πρὸς τὸ ἀντικείμενον ἐκάστης ἐπιστήμης ζητοῦσας ὅπως συγκεκριμενοποίησιν τὸ ἀντικείμενον αὐτῆς χάρις εἰς τὴν ὀνοματοκρατικὴν χρῆσιν τοῦ ὄρου ὁ ὁποῖος καθορίζει τὸ ἀντικείμενον ἐκεῖνο, πρὶν ἢ χωρίσῃ εἰς τὴν διερεύνησιν τῶν ἰδιαιτέρων τοῦ συστατικῶν χαρακτηριστικῶν. Εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως τῆς ἐπιστήμης, τὸ ἐκάστοτε ἀντικείμενον ἀποτελεῖ ἤδη πεδῖον ἐρεύνης σαφῶς προκαθορισμένον, ἀπὸ ἀπόψεως δὲ ἐμπειρικῆς ἤδη γνωστὸν, ἀκόμη καὶ προκειμένου περὶ τῆς μαθηματικῆς διανοήσεως ἣτις ἀναφέρεται εἰς ἀντικείμενα σαφῶς νοητὰ κατὰ τὴν οὐσίαν τῶν. Κατὰ τὴν ὄντολογικὴν ὅμως ἀναζήτησιν ἢ διάνοια προηγεῖται κατ' ἀνάγκην πάσης διεργασίας μεθοδικῆς ἀποδίδουσα οὕτω εἰς τὸ ὄν σημασίαν τόσον ἐννοίας ὅσον καὶ πραγματικότητος γενικωτάτην.

Ἡ ἀνωτέρω μεθοδολογικὴ δυσχέρεια συνεπάγεται μέθοδον ἰδίαν καὶ κατάλληλον διὰ τῆς ὁποίας ἡ ὄντολογία νὰ δύναται νὰ φθάσῃ εἰς τὸν τελικόν της σκοπὸν ἥτοι εἰς τὴν ἀναγωγὴν τῶν περὶ τοῦ ὄντος ἐνδείξεων τὰς ὁποίας κατέχει, εἰς πιθανότητας βεβαιότητος. Ἡ ἰδιότυπος αὕτη μέθοδος παρουσιάζει πολλὰς ὁμοιότητας πρὸς τὴν μέθοδον τὴν ὁποίαν μετέρχεται ὁ δημιουργικὸς καλλιτέχνης χωρῶν ἀπὸ τῆς ἀκατεργάστου ὕλης πρὸς τὴν βαθμιαίαν ἀποκάλυψιν τῆς μορφῆς. Ὅπως ἡ τέχνη οὕτω καὶ ἡ ὄντολογία μεταβαίνει, ἀπὸ τοῦ ἀσαφοῦς καὶ τοῦ συγκεχυμένου διὰ τὴν συνειδήσιν, εἰς τὴν διακριβωτικὴν αὐτοῦ ἔκφρασιν. Ἡ ἀνωτέρω λοιπὸν ἐκτεθεῖσα ἀδυναμία τῆς ὄντολογίας δὲν εἶναι κατὰ βάθος ἀνυπέρβλητος, διότι τὸ ὄν δὲν εἶναι μόνον ἡ κεντρικὴ ἔννοια πάσης ὄντολογικῆς ἐρεύνης, ἀλλὰ καὶ μία παρουσία συνεχῆς ἐν τῇ συνειδήσει. Εἰς τὸ σημεῖον μάλιστα αὐτὸ πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ἐν τῇ συνειδήσει παρουσία τοῦ ὄντος δυνατὸν νὰ ἐρμηνευθῇ εἴτε ὡς παρουσία ἐκ τῶν προτέρων εἴτε ὡς παρουσία ἐκ τῶν ὑστέρων, ἀναλόγως τῆς ἐκλεγομένης ὀπτικῆς γωνίας, ἀναλόγως δηλαδὴ τοῦ ἐὰν τοποθετούμεθα ἐπὶ ἐπιπέδου καθαρῶς πνευματοκρατικοῦ καὶ ἀντικειμενοκρατικοῦ, ἢ ἐπὶ ἐπιπέδου πνευματοκρατικοῦ μὲν, ἀλλὰ συγχρόνως καί, κατὰ τινα τρόπον, ἐμπειριοκρατικοῦ. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν θὰ συνταχθῶμεν πρὸς τὸν πλατωνισμόν· εἰς τὴν δευτέραν, πρὸς τὸν ἀριστοτελισμόν. Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης παραμένουν ἐν προκειμένῳ οἱ κατ' ἐξοχὴν ἐκπρόσωποι ἐκατέρας τῶν ἀντιλήψεων τῶν ὁποίων ἡ σύγκρουσις ἦτο τόσον ἀναπόφευκτος ὅσον καὶ διαρκείας, ἀφοῦ τὰς τελευταίας αὐτῆς ὀξείας ἐκδηλώσεις, ὑπὸ μορφῇ κλασικῆς εἰσέτι, ἔχομεν κατὰ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Συγκεκριμένως, ὡς ἐδείξαμεν ἀλλαγῶν, ἀπόλυτος πνευματοκρατικὴ ἰδεοκρατία παρὰ Rosmini λ.χ. καὶ πνευματοκρατικὴ ἐμπειριοκρατία, ἐκπροσωπούμενη κυρίως ὑπὸ τοῦ νεωτέρου καρτεσιογενοῦς εὐρωπαϊκοῦ ἐκλεκτικισμοῦ, ἐρίζουν περὶ τῆς

προτερότητας ή της ύστερότητας του όντος εν σχέσει προς την συνείδησιν. Κατά την πλατωνίζουσαν λοιπόν άποψιν, ή ιδέα του όντος είναι τό μέσον διά του όποίου τό όν ύπεισέρχεται εις την ώλοκληρωμένην συνείδησιν. Ούτε ταυτίζεται προς τό όν ούτε διατελεί διακεκριμένη άπ' αυτού. Είναι αναγκαίον διά την συνείδησιν συμπλήρωμα ού άνευ ή τελευταία αυτή δέν είναι δυνατόν νά συλλάβη εκείνο. Όπωςδήποτε, εν συναφεία προς τ' άνωτέρω, αϋτονομίας χαιρει όχι μόνον τό όν καθ' έαυτό, αλλά και ή ιδέα αϋτου ως προς την σύλληψίν της ύπό της συνειδήσεως εκ της όποίας τυγχάνει όλως ανεξάρτητος. Έν τή αϋτή προοπτική, μεταξύ της ιδέας του όντος και της ιδέας του έγώ υφίσταται όχι μόνον διάκρισις, αλλά και διάστασις. Πράγματι, εάν εις την ιδέαν του όντος ή συνειδησις άποδίδει μίαν πραγματικότητα, τό πράττει μόνον κατόπιν άναγωγής εκείνης εις την ιδέαν του έγώ με την διαφοράν ότι εις τό σημείον αϋτό δέν επιτρέπεται σύγχυσις μεταξύ του πρωτογενους βιωματικού έγώ και της συγκεκριμένης δευτερογενους, καθαρως διανοιακής, ιδέας του έγώ. Όσαϋτως, ή ιδέα του όντος αδύνατον όπως προκύπη εκ του βιωματικού έγώ παρέχοντος μόνον την ιδιαιτέραν ύπαρξιν, άλλ' ούτε και εκ της ιδέας του έγώ, της όποίας πάντως προηγείται, καθ' όσον είναι έμφυτος, ανεξαρτήτως βεβαίως πάσης βιωματικής του όντος παρουσίας. Κατά την άριστοτελίζουσαν πάλιν άποψιν, ή όποία άπηχεί και καρτεσιανώς συνιστάσας, ανεξάρτητον της συνειδήσεως είναι μόνον τό όν, ή δε ιδέα του υποβάλλεται εις την συνείδησιν διά τινος μορφικής, καθαρως νοητικής, παραστάσεως, ήτοι δι' ενός cogito. Η ιδέα του όντος λανθάνει εν τή συνειδήσει, διά τοϋτο και ή σύλληψις της δέν είναι άμεσος. Όσαϋτως, ή ιδέα του όντος εξεικονίζει τά στοιχεΐα εκείνου. Είναι άπλη όχι ως συνοπτική και ως στοιχειώδης, ως άπλη καθ' έαυτήν, οΐα θα ήτο κατά την πλατωνίζουσαν τοποθέτησιν, άλλ' ως άπλουστέρα σχετικως προς τας άλλας. Έξ άλλου, εν τή αντίθετω προς την προηγούμενην προοπτική ταϋτη, διάκρισις μεταξύ βιώματος του έγώ και ιδέας του έγώ δέν είναι νοητή. Έάν τό έγώ είναι βίωμα, τότε ή ιδέα του όντος εύρίσκειται κεκρυμμένη εις τά μύχια του έγώ. Καθαράν ιδέαν του όντος οϋδέποτε έχομεν μεμονωμενως, εις αϋτήν δε άγόμεθα μόνον εκ των ύστερων, διά λογικής αφαιρέσεως, δι' ής πάλιν άγόμεθα μέχρι της ιδέας του άπειρου όντος. Η πλατωνίζουσα λοιπόν όντολογική διαλεκτική άποδεικνύεται καθοδική, ενϋ ή άριστοτελίζουσα, άνοδική.

Υπάρχει δυνατότης νά ληφθοϋν ύπ' όψιν αί άλήθειαι τας όποίας εκατέρα των άποψεων τούτων προβάλλει, προκειμένου, χωρίς νά καταστώμεν δέσμοι αϋτων, νά χωρήσωμεν όχι εις σύνθεσιν, άλλ' εις υπέρβασίν των. Τό γεγονός ότι ό Descartes συνδυάζει ή και ταυτίζει νόησιν και όν επί του επιπέδου του cogito, δέν είναι άπαραίτητον νά επηρεάζη καθοριστικως την σύλληψιν του προβλήματος. Τό cogito είναι

ἀπλὴ ἀναγωγή τοῦ βιώματος τοῦ εἶναι εἰς μίαν ἰδέαν τῆς ὁποίας τὸ βάθος εἶναι σαφῶς ὄντικόν. Ὅ,τι ἔχει ἐν προκειμένῳ σημασίαν εἶναι ὅτι οὐδὲν ἀπαγορεύει εἰς ἡμᾶς νὰ συλλάβωμεν τὸ ὄν δυναμικῶς, ἤτοι ἐν ταυτῷ ὡς βίωμα καὶ ὡς ἰδέαν. Πᾶσα ἀναλυτικὴ διάθεσις ἀποβαίνει αὐτόχρονον διαλυτικὴ τῆς παρουσίας του εἰς τὴν συνείδησιν. Διαπιστοῦμεν μίαν συνεχῆ διαλεκτικὴν ἀνταπόκρισιν μεταξύ τῆς βιωματικῆς συλλήψεως τοῦ ὄντος καὶ τῆς ἐπὶ τῆς ἰδέας τοῦ ὄντος ἐξαντικειμενιστικῆς προβολῆς τῆς διὰ τῆς ὁποίας καὶ μόνον ἡ συνείδησις εἶναι εἰς θέσιν ὅπως προβῆ εἰς ἀξιολογητικὴν θέσιν αὐτοῦ ἐνώπιον ἑαυτῆς, προκειμένου τοῦτο νὰ βιωθῆ ὑφ' ἡμῶν ὡς καθαρὸν τι καὶ ἀνεξάρτητον ἡμῶν γεγονός. Κατὰ ταῦτα, τὸ ὄν δημιουργοῦμεν ἡμεῖς αὐτοὶ προκειμένου νὰ ἐρμηνεύσωμεν αὐτὸ συμφῶνως πρὸς τὴν ἰδίαν ἡμῶν φύσιν, πρὸς τὴν ἰδίαν ἡμῶν παρουσίαν. Ἡ ἰδέα τοῦ ὄντος δὲν εἶναι εἰμῆ ἢ ἐν ἡμῖν ἀποκρυστάλλωσις τόσον τοῦ ἡμετέρου ἐγῶ ὅσον καὶ τῆς κατ' ἀντανάκλασιν τῆς ἐξαντακειμενίσεως τούτου δημιουργουμένης σχέσεως ἡμῶν πρὸς τὸν κόσμον οὕτω λαμβανόμενον ὡς ὄρον ἀναφορᾶς, καὶ τὸν ὅποιο, μὲ τὴν σειρὰν του, βιοῦμεν ὡς ὄντολογικὸν περιεχόν. Ὅν εἶναι ὅ,τι βιοῦται ὡς ἀναντίρρητος παρουσία καὶ ὡς ἀναντίρρητον ἀντικείμενον ἀποδοχῆς ἐκ μέρους τῆς συνειδήσεως. Ὅ,τι ἀντιθέτως ἐμφανίζεται ὡς ἀντικείμενον ἀμφισβητήσεως ἐκ μέρους ἐκείνης χαρακτηρίζεται ὡς μὴ ὄν. Ἡ κλασσικὴ ἀντίθεσις μεταξύ ὄντος καὶ μὴ ὄντος εὐρίσκει τὴν καλύτεραν ἔκφρασίν της ἐν τῇ ἐλαστικῇ φιλοσοφίᾳ, ἔνθα ὄν καὶ μὴ ὄν θεωροῦνται ὡς μὴ ἐπιδεχόμενα ἀναγωγὴν εἰς ἄλληλα. Κατὰ τὸν Παρμενίδην, «οὐποτε... δαμῆ... εἶναι μὴ ἔόντα». Ἡ τοποθέτησις ὅμως αὕτη εἶναι μονομερῆς, διότι παραβλέπει τὸν παράγοντα τοῦ ἐνδεχομένου, τῆς δυνατότητος. Ὅ,τι δὲν εἶναι, εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ, ὅπως εἶναι δυνατόν καὶ νὰ μὴ ὑπάρξῃ τοῦτο ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ πραγματοποιήσιμον τῆς οὐσίας του. Τὸ πρόβλημα τοῦτο ἀπησχόλησε τὸν Πλάτωνα κατὰ τὴν περίοδον τῆς πνευματικῆς του ὀριμότητος εἰς βαθμὸν μάλιστα ὥστε ν' ἀμφισβητήσῃ εἰς μίαν στιγμὴν καὶ αὐτὰς ἀκόμη τὰς ἀπόψεις τὰς ὁποίας εἶχεν ἐκθέσει ἐν προκειμένῳ εἰς τὰ ἔργα τῆς περιόδου τῆς πνευματικῆς του ἀκμῆς, νὰ ἔχῃ δὲ ἐξενεχθῆ ἢ ὑποψία μήπως ἡ τοιαύτη στροφὴ τοῦ φιλοσόφου πρὸς μίαν κατεῦθυνσιν αὐτοκριτικῆς, ἀπηχεῖ κρίσιν τινὰ ἐν τῇ συνείδησει αὐτοῦ. Ἡ ἐν ταυτῷ ἐλαστικῆς, ὡς πρὸς τὸν δογματισμὸν της, καὶ πυθαγορικῆς, ὡς πρὸς τὸν πλουραλισμὸν της, τυπικὴ πλατωνικὴ ὄντολογικὴ τοποθέτησις ὑφίσταται ἀναμόρφωσιν, εἰς τρόπον ὥστε, κατὰ τὴν ἐπεξεργασμένην αὐτῆς ἐκδοχὴν, ν' ἀντιλαμβάνηται τὰ ὄντα ὡς, κατὰ τινὰ τρόπον, μὴ ὄντα, τὰ δὲ μὴ ὄντα, ὡς κατὰ τινὰ τρόπον, ὄντα. Αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν διακρίβωσιν θ' ἀξιοποιήσῃ, μὲ τὴν σειρὰν της, ἡ ὑπαρξιακὴ φιλοσοφία τονίζουσα τὴν παρουσίαν τοῦ μὴ ὄντος ἐντὸς τοῦ ὄντος, δίκην σκώληκος, καὶ ἀντιστρόφως. Τὸ ὄλον πρόβλημα ἀνάγεται συνεπῶς,

δι' ἡμᾶς, εἰς τὴν σύλληψιν καὶ εἰς τὴν ἔκφρασιν τῆς σχέσεως ἣ ὁποία ὑφίσταται μεταξύ ὄντος καὶ μὴ ὄντος ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς πραγματώσεως τῆς οὐσίας τοῦ πρώτου.

2. Τὰ συστατικά τοῦ ὄντος : ὑποστασιακὴ στήριξις.

Ὅπως δὴποτε, καὶ διὰ τὴν ἐπιστρέψωμεν εἰς τὸ κυρίως ὄντολογικὸν θέμα ἦτοι εἰς τὸ θέμα τῆς συστάσεως τοῦ ὄντος, δεχόμεθα ὅτι, ἐὰν φιλοσοφία εἶναι ἡ προσπάθεια ἀναδιπλώσεως τῆς στοχαζομένης συνειδήσεως ἐφ' ἑαυτῆς πρὸς ὑπέρβασιν περιεχομένων τῆς ἀφορώντων τόσον εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ὅσον καὶ εἰς τὴν ἐξωανθρωπίνην πραγματικότητα, τότε δεόν νὰ θεωρήσωμεν ὡς ἀναντίρρητον ὅτι τὸ κατ' ἐξοχὴν φιλοσοφεῖν εἶναι ἡ δυναμικὴ ἀναφορὰ τῆς συνειδήσεως εἰς τὸν πυρῆνα ἐκάστου πραγματικοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς καθολικῆς πραγματικῆς παρουσίας, τοὔτέστιν εἰς τὸ ὄν. Λέγοντες ὄν ἐννοοῦμεν, πέρα τῶν ἀνωτέρω, τὴν αὐτόνομον ἐκείνην πραγματικότητα ἣ ὁποία διαρκεῖ, χωρὶς οὔτε νὰ μεταβάλληται οὔτε νὰ ἐξελλίσσῃται οὔτε πάλιν νὰ παραμένῃ εἰς κατάστασιν στατικῆς σταθερότητος, ἀλλ' ἣ ὁποία, ἀντιθέτως, διατελεῖ εἰς κατάστασιν συνεχοῦς ἐντάσεως, εἰς μίαν ἰσορροπίαν δυναμικὴν τείνουσαν πρὸς ἓν πλέον - εἶναι, πρὸς μίαν συνεχῆ τελείωσιν τὴν ὁποίαν ὅλον ἐν προσεγγίξει. Οὕτω διάρκειαν, συνέχειαν καὶ ἔντασιν ἀποβαίνουν ὄροι ὧν ἄνευ τὸ ὄν εἶναι ἀδύνατον νὰ νοηθῇ ὡς τοιοῦτο· ἢ μᾶλλον, ἐπειδὴ τὸ ὄν εἶναι ἐννοια πρώτη, ἀποβαίνουν προϋποθέσεις, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ παρεπόμενα ἐκείνου. Ἐνάγκη νὰ διευκρινηθῇ συναφῶς ὅτι οὕτω νοούμενον τὸ ὄν πᾶν ἄλλο ἢ συγγέεται πρὸς τὸ γίνεσθαι ἦτοι πρὸς τὸ ἐν ἀδιαλείπτῳ μεταβολῇ διατελοῦν ἢ, ἔστω, πρὸς τὸ δυνάμενον νὰ θεωρηθῇ ὡς μεταβαίνον ἀπὸ μιᾶς καταστάσεως εἰς ἄλλην. Συνδέοντες τὸ ὄν πρὸς τὴν διάρκειαν τὴν ὁποίαν καὶ ἀναγνωρίζομεν ὡς ἰδίαν αὐτοῦ ιδιότητα ἐννοοῦμεν κυρίως ὅτι τὸ ὄν, ὑπὸ πρίσμα δυναμικότητος ἐξεταζόμενον ἀποκαλύπτεται ὅλον ἐν περισσότερον ταυτιζόμενον πρὸς ἑαυτό, ὅλον ἐν δηλαδὴ περισσότερον ἐμπλουτιζόμενον διὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ συνεχῶς μεγαλυτέρας ἀξιοποιήσεως τοῦ ἰδίου αὐτοῦ πλοῦτου.

Ἡ ὄντολογικὴ ὁλοκλήρωσις ὀρίζεται ἔκ τινος συνδυασμοῦ τοῦ πλάτους καὶ τοῦ βάθους τοῦ ὄντος, τὰ ὁποῖα ἄλλο δὲν εἶναι εἰμὴ ποιότητες καθορίζουσαι ἐκεῖνο κατὰ λόγον ἀντίστροφον βαρύτητος. Πλάτος πλοῦσιον ὡς πρὸς τὰς προοπτικὰς ἐφαρμογῆς τοῦ ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τῆς πραγματικότητος συνεπάγεται δηλαδὴ, κατὰ λογικὴν ἀναγκαιότητα, βάθος πτωχόν καὶ ἀτελές ὡς πρὸς τὰς δυνατότητας πραγματοποίησεώς του, καὶ τάναντι. Ὡς δηλωτικὴ ὄντος ἡ ἐννοια ἀνθρώπος λ.χ. ἐμφανίζει πλάτος ἠδὲ ξημέρον, ἀφ' ἑαυτῆς ὅμως στερεῖται σημασίας συγκεκριμένης. Ἀντιθέτως, ἡ ἐννοια Σωκράτης δηλοῖ ἐν ὄν ὡλοκληρωμένον, διότι ἀκριβῶς τὸ βάθος

αὐτῆς, ἐμπλουτιζόμενον διὰ τοῦ συγκεκριμένου, συνεπάγεται ἀναποφεύκτως περιορισμὸν τῆς σημασίας τοῦ ὄντολογικοῦ πλάτους εἰς τὸ ἐλάχιστον. Θὰ ἦτο δυνατόν νὰ οἰκοδομηθοῦν, κατὰ ταῦτα, δύο ὄντολογίαι, μία κατὰ βάθος, καὶ μία κατὰ πλάτος, κατ' ἐξοχὴν δὲ δύο τοιαῦται ὄντολογικαὶ προοπτικαὶ ἀπετέλεσαν τὸ ἐπίκεντρον φιλοσοφικῶν προβληματισμῶν καὶ ἀντιθέσεων διὰ τῆς διατυπώσεως ἀπόψεων πραγματοκρατικῶν καὶ ὀνοματοκρατικῶν αἱ ὁποῖαι ἀπετέλεσαν τὴν βάσιν τῆς λεγομένης ἐριδος περὶ τῶν γενῶν κατὰ τὰ τέλη τῆς πρώτης καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς δευτέρας μ.Χ. χιλιετηρίδος, με' ἀφετηρίαν καὶ τέρμα συσχετισμοὺς ἀξίων λογικῶν πρὸς ἀξίας ὄντολογικάς. Αἱ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς πλατωνικῆς ἰδεοθεωρίας διερευνήσεις τῆς σχολαστικῆς πραγματοκρατίας, ἀναφερομένης εἰς τὰς Ἰδέας ὡς εἰς κατ' ἐξοχὴν πραγματικότητας, ὡς εἰς ὄντως ὄντα, δίδουν τὸ μέτρον τῶν δυνατοτήτων συλλήψεως τῆς κατὰ πλάτος ὄντολογίας, ἐνῶ αἱ ὀνοματοκρατικαὶ τοποθετήσεις, ἀναφερόμεναι εἰς τὴν πραγματικότητα τοῦ συγκεκριμένου ὀνοματικοῦ δεδομένου, δίδουν τὸ μέτρον τῆς κατὰ βάθος ὄντολογίας, τοῦτο δέ, ἀνεξαρτήτως τῶν καθαρῶς γνωσιολογικῶν ἀπόψεων αἱ ὁποῖαι θὰ ἠδύναντο νὰ θιγοῦν ὡς ἐκ τῆς ἀντιθέσεως πραγματοκρατικῶν καὶ ὀνοματοκρατικῶν θεωρήσεων, συνελθὺς δὲ καὶ νὰ συσχετισθοῦν πρὸς ἐκείνας ἐπὶ ἐπιπέδου μεταφυσικῆς διερευνήσεως. Ἡ δυναμικότης αὐτῆ τοῦ ὄντος, ἀντὶ νὰ ἐλαττώνη τὸ ὄντολογικὸν αὐτοῦ βάρος, θεωρουμένη ὡς ἐσωτερικὴ ἐκδήλωσις μιᾶς ἀρχικῆς στερήσεως τὴν ὁποίαν οὐδέποτε θὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ ὑπερβῆ, ἐνισχύει αὐτὸ ἔνδοθεν καθ' ὃ μέτρον ἐπιτρέπει εἰς αὐτὸ νὰ καθίσταται ὀλονὲν περισσότερον ὅ,τι ἤδη εἶναι. Ἡ ἔντασις αὕτη, ἃς τὸ ἐπαναλάβωμεν, εἶναι συμφυῆς πρὸς τὴν φύσιν τοῦ ὄντος, ἐκφράζει δὲ τὴν ἐμμονὴν ἐκείνου εἰς τὴν φύσιν ταύτην, καὶ τὴν ὀρμὴν του τὴν κατευθυνομένην πρὸς τὴν ἐσωτάτην του οὐσίαν. Ὡς οὐσίαν δέ, θὰ ἐννοήσωμεν τὸν τύπον ἐκείνον τὸν ὁποῖον τὸ ὄν πραγματοποιεῖ, καὶ οὐ ἄνευ τοῦτο ἤθελεν ἀδυνατεῖ ὅπως εἶναι. Κατὰ ταῦτα, ἐνῶ τὸ ὄν εἶναι μία ἐνεργὸς πραγματοποιήσις, ἡ οὐσία τοῦ ὄντος ἄλλο δὲν εἶναι ἢ ἡ συνεκτικὴ τούτους φύσις, τὸ ἰδιαιτέρον πρότυπον ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου τὸ ὄν πραγματοποιεῖται, πραγματοποιοῦν συγχρόνως καὶ ἐκεῖνο. Πέρα τούτου, οὐσία εἶναι τὸ πρὸς πραγματοποιήσιν διαθέσιμον, ὅ,τι δηλαδὴ ἀποτελεῖ καὶ τὴν μυχίαν τοῦ ὄντος δυνατότητα πρὸς πραγματοποίησιν ἢ, ὡς ἐλέχθη, τὴν ὑπόστασίν του.

Ἡ ὑπόστασις τοῦ ὄντος, ὅπως καὶ ἡ διάρκεια αὐτοῦ, εἶναι ἐκ τῶν συστατικῶν αὐτοῦ στοιχείων. Τοῦτο φυσικῶς τῷ λόγῳ συνεπάγεται ὅτι τὸ ὄν δὲν εἶναι ἀφ' ἑαυτοῦ στοιχεῖον ἀπλοῦν ἤτοι κατ' ἐξοχὴν μοναδικὸν καὶ μὴ δυνάμενον ν' ἀναλυθῆ διότι τότε δὲν θὰ ἠδύναντο ν' ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον λογικῆς συλλήψεως. Οὔτε ὁμως καὶ σύνθετόν τι εἶναι με' τὴν συνήθως εἰς τὸν ὄρον αὐτὸν ἀποδιδομένην σημασίαν, διότι τότε δὲν θὰ

ἡδύνατο ν' ἀποτελέσει πραγματικότητα εἰς τὴν ὁποίαν ἡ συνειδήσις ν' ἀναφέρεται κατ' ἀναγωγὴν. Τὸ ὄν δέον νὰ θεωρηθῆ ὡς μία συνάρτησις μερικωτέρων δεδομένων· ἄλλων μὲν σταθερῶν καὶ ἀναλλοιώτων, ἀποτελοῦντων τὸ ὑπόστρωμά του, ἄλλων δὲ δυναμένων νὰ χαρακτηρισθοῦν ὡς πλαισιακῶν περιεχόντων ἐντὸς τῶν ὁποίων μορφοποιοῦνται τὰ σχήματα τῶν σχέσεων ἐκείνου πρὸς τὴν πραγματικότητα, καὶ διὰ τῶν ὁποίων διοχετεύονται πρὸς τὰ πρῶτα τὰ δεδομένα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα συντελοῦν εἰς τὸν ἀνωτέρω, κατὰ τὴν γενικὴν του ἄρθρωσιν, διαγραφέντα ὄντικόν ἐμπλουτισμὸν τὸν καταλήγοντα εἰς τὸ πλεον-εῖναι· εἰς τρόπον ὥστε ἡ ἐν λόγῳ συνάρτησις νὰ παρουσιάξῃται ὡς κατ' ἐξοχὴν δυναμικὴ, καὶ ὡς ὀδηγούμενη, ἀφ' ἐαυτῆς, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν καταλλήλων, ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν φύσιν τῆς, προσκτικμάτων, πρὸς μίαν συνεχῆ καὶ ἀδιάλειπτον ὀλοκλήρωσιν. Εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ ἀνθρώπου ἡ ὀλοκλήρωσις συντελεῖται μέσῳ τῆς μεταβάσεως ἀπὸ τοῦ ἀτόμου εἰς τὸ πρόσωπον.

Ὁ Ἀριστοτέλης θὰ ἐκφράσῃ τὸ ὅλον περιεχόμενον τῆς ἐννοίας τῆς ὑποστάσεως διὰ πολυδιαστάτου περιφράσεως συναπτεῖας πρὸς τὸν ὄρον «ἐντελέχεια»: «τί ἦν εἶναι». Εἰς τὴν περίφρασιν αὐτὴν τέσσαρες τοῦλάχιστον ἐκδοχαὶ ἡμποροῦν ν' ἀναγνωρισθοῦν, ἀναλόγως τοῦ ἐὰν ἡ ἔμφασις ἀποβλέπει εἰς τὴν μίαν ἢ εἰς τὴν ἄλλην ἐκ τῶν τριῶν λέξεων αἱ ὁποῖαι τὴν ἀπαρτίζουν. Εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ τονισμοῦ τοῦ ὄρου «ἦν», ἡ ἐν λόγῳ περίφρασις ἐρμηνεύεται ὡς πρὸς τὸ πυρηνικὸν ἀναλλοιώτον τοῦ ὄντος, ἦτοι ὡς πρὸς τὸ ὀλοκληρούμενον στοιχεῖον αὐτοῦ (quidditas). Εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ τονισμοῦ τοῦ ὄρου «εἶναι» τῆς περιφράσεως, ἡ ἐρμηνεία, πλὴν σαφῶς τελεολογικῶν προεκτάσεων αἱ ὁποῖαι οὔτε ἐκ τῆς προηγούμενης περιπτώσεως ἦσαν ἀπουσαι, παρουσιάζει διαστάσεις καθαρῶς λειτουργικὰς, καθ' ὃ μέτρον λαμβάνει χώραν ὡς πρὸς τὸ ὀλοκληροῦν στοιχεῖον τοῦ ὄντος (quodditas). Ὁ συσχετισμὸς τῶν ὡς ἄνω ὄρων πρὸς ἀλλήλους, κατὰ τινὰ τρίτην ἐκδοχὴν, ἐκφράζεται διὰ τοῦ ἀριστοτελικοῦ ὄρου «ἐντελέχεια». Τέλος εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ τονισμοῦ τοῦ ὄρου «τί», ἡ ὅλη περίφρασις λαμβάνει τὴν σημασίαν μιᾶς ἀξιολογήσεως τῆς ὄντολογικῆς συναρτήσεως ὡς πρὸς τὰ ἰδιαιτέρα σχηματικὰ πλαίσια τοῦ δι' αὐτῆς δηλουμένου.

Τὰ συναρτησιακὰ καὶ διαρθρωτικὰ στοιχεῖα τοῦ ὄντος, τὰ ὁποῖα προκύπτουν ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀναλύσεως εἶναι κατὰ ταῦτα ἀφ' ἐνός συστασιακὰ καὶ πυρηνικὰ· ἀφ' ἑτέρου προσδιοριστικὰ καὶ παραμετρικὰ· καί, τέλος, πλαισιακοὶ τύποι νοούμενοι ὡς φορεῖς συνδέσεως τῶν μὲν πρὸς τὰ δέ. Ἐντὸς δηλαδὴ τῆς ἐννοίας τῆς ὑποστάσεως ἐμπεριέχονται σπερματικῶς ὅσα στοιχεῖα θ' ἀναπτυχθοῦν προκειμένου ν' ἀποτελέσουν τὸ ὀλοκληρωμένον ὄν μέσῳ κατ' εὐκαιρίαν ἐκδηλουμένων ἐμπλουτιστικῶν τοῦ πυρηνόσ του δεδομένων. Λέγοντες λοιπὸν ὑπόστασιν ἐννοοῦμεν ἀφ' ἐνός μὲν αὐτὸν

τοῦτον τὸν δυναμικὸν πυρῆνα τοῦ ὄντος, συγχρόνως ὁμως, ἀφ' ἑτέρου, καὶ τὴν βασικὴν δυναμικότητα τοῦ πυρῆνος αὐτοῦ νοουμένου ὡς ἐμπεριέχοντος σπερματικά πλαίσια ἀναπτύξεως πρὸς τὴν κατεύθυνσιν καὶ κατὰ τὰς διαστάσεις αἱ ὁποῖαι τελικῶς ἐπιλέγονται, κατὰ τὴν ὁλοκλήρωσιν τοῦ ὄντος, ἐλευθέρως. Τὸ γεγονός, μολονότι δὲν κατέστη δυνατόν νὰ διατυπωθῇ δι' ὧν ὄρων διατυπῶνται ἀνωτέρω, ἴσως καὶ διὰ λόγους ἀπλῆς λεξιλογικῆς ἰδιοτυπίας, δὲν διέφυγεν ἐν τούτοις τὴν προσοχὴν τῶν ὀντολογησάντων στοχαστῶν, ἀπὸ τοῦ Πλάτωνος ἤδη ὁ ὁποῖος εἰς τοὺς «μεταφυσικοὺς» αὐτοῦ διαλόγους, ἰδίᾳ εἰς τὸν *Σοφιστήν* (254b - 255e), διερευνᾷ τὰ τῶν ἰδιοτήτων τῶν ὑπ' αὐτοῦ ὀριζομένων πέντε «μεγίστων γενῶν», ἥτοι τὰ ἀφορώντα εἰς τὰς ἐννοίας αὐτοῦ τούτου τοῦ ὄντος, τῆς στάσεως, τῆς κινήσεως, τοῦ αὐτοῦ καὶ τοῦ ἑτέρου, ἀποδίδων εἰς ἐκεῖνα σημασίαν γενικωτάτων ὄρων ὀντολογικῆς θεμελιώσεως. Μὲ ἄλλους λόγους, διὰ τῆς μεθόδου αὐτῆς ὁ Πλάτων προσπαθεῖ νὰ ὀρθώσῃ τρόπον τινὰ σύστημα πολλαπλῶν συντεταγμένων ἐντὸς τοῦ ὁποῖου νὰ ἐντάξῃ τὸ ὄν προκειμένου ν' ἀξιολογήσῃ αὐτὸ ὀντολογικῶς. Ἐπὶ τῶν ἰχνῶν τοῦ Πλάτωνος, πλὴν διευρύνων πως τὰ ὄρια τοῦ προβλήματος καὶ ἐπὶ ἐπιπέδου λογικοῦ, ὁ Ἄριστοτέλης (*Τοπικά*, Θ' 101b 38 κ.ἑξ.) ἀνάγει τὰς ἐννοίας αὐτὰς εἰς τέσσαρας ἥτοι εἰς τὸν ὀρισμὸν, εἰς τὸ γένος, εἰς τὸ ἴδιον καὶ εἰς τὸ κατὰ συμβεβηκὸς (ἥτοι εἰς τὸ τυχαῖον), ἐνῶ ὁ Πορφύριος, ἐρμηνεύων τὴν ἀριστοτελικὴν τοποθέτησιν, ἐπανέρχεται ὁμως, ὑφιστάμενος, μέσφ τοῦ Πλωτίνου (*Ἐννεάδες*, VI, I, 25), καὶ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Πλάτωνος, καὶ θέτων μάλιστα εἰς κίνησιν τὸν μηχανισμόν τῆς ἔριδος περὶ τῶν γενῶν, περὶ ἧς ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω, εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν πέντε, ἀναφέρεται δὲ εἰς τὸ γένος, εἰς τὸ εἶδος, εἰς τὴν (μεταξὺ αὐτῶν) διαφοράν, εἰς τὸ ἴδιον καὶ εἰς κατὰ συμβεβηκὸς, ἀκολουθούμενος εἰς τοῦτο καὶ ὑπὸ τῆς ἀραβικῆς διανοήσεως ἐκπροσωπούμενης κυρίως ὑπὸ τοῦ Al Kindī ὅστις μάλιστα ὑποκαθιστᾷ τὸ πλατωνικὸν «γένος»: κίνησιν, διὰ τοῦ ὄρου: σχέσις, χάριν πληρεστέρας ἀντιστοιχίας πρὸς τὸν ἀριστοτελικὸν ὄρον: διαφορά. Τὰ βασικά στοιχεῖα τοῦ ὄντος κατὰ τὸν Ἄριστοτέλη, ἀναλυτικῶς ἐκφραζόμενα, ἀνέρχονται εἰς δέκα: οὐσία (τί ἐστίν), ποσόν, ποιόν, πρὸς τι, ποῦ, πότε, κείσθαι, ποιεῖν, πάσχειν (*Τοπ.*, Θ' 103b). Φανερόν εἶναι ὅτι εὐκόλως τὰ κατ' Ἄριστοτέλη στοιχεῖα ταῦτα (αἱ κατηγορίαι) τοῦ ὄντος εἶναι δυνατόν συμπτυσσόμενα ν' ἀναχθοῦν εἰς πέντε, ἥτοι εἰς τὴν ὑπόστασιν περὶ ἧς ἤδη ἐγένετο λόγος, εἰς τὴν μορφήν, εἰς τὴν μεταξὺ αὐτῶν σχέσιν ἥτοι εἰς τὴν δομὴν, εἰς τὸν χρόνον καὶ εἰς τὸν χῶρον ἢ δὲ νεωτέρα ἐκλεκτικὴ διανόησις δὲν ἐδίστασε νὰ προχωρήσῃ πρὸς μίαν παράλληλον πρὸς τὴν ἀνωτέρω ἀναγωγὴν, τῶν στοιχείων τούτων θεωρουμένων ἐφεξῆς ὑπ' αὐτῆς ὡς στοιχείων ὅλως ἀναγκαιῶν διὰ τὴν σύστασιν τοῦ ὄντος, καὶ ὧν ἄνευ ἐκεῖνο εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑφίσταται, ἀλλὰ καὶ νὰ νοῆται.

Ὡς πρὸς τὴν σημασίαν τοῦ ὄρου ὑπόστασις, δέον νὰ διευκρινηθῇ ὅτι διὰ τούτου νοεῖται τι εὐρισκόμενον ὑπὸ τινὰ ἐμφανῆ ἐκδήλωσιν τοῦ ὄντος, ἀποτελοῦν δὲ τὴν σταθερὰν καὶ ἀναλλοίωτον ἐκείνου βάσιν. Ἡ ἀσυνέχεια ἢ ὁποία παρατηρεῖται εἰς τὸν κόσμον τῶν αἰσθητῶν εἶναι ἐν προκειμένῳ παραπλανητικὴ, τοῦτο δὲ γίνεται δῆλον κατὰ τὴν ἐπιστημονικὴν λ.χ. παρατήρησιν. Ἡ ἀναγκαία σχετικὴ ἀλλαγὴ ὀπτικῆς γωνίας ἐν τῇ ὄντολογικῇ ἐρευνῇ χάριν παραμερισμοῦ τῆς φαινομενικῆς ἀσυνεχίας εἰς τὴν ὁποίαν ἢ ἐμπειρία καθηλώνει τὴν συνείδησιν θὰ ἠδύνατο νὰ θεμελιωθῇ παραδειγματικῶς ἐπὶ τῆς ἀλλαγῆς μεθοδολογικῆς τοποθετήσεως κατὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν προβλημάτων μιᾶς θετικωτάτης λ.χ. ἐπιστήμης, τῆς Χημείας. Πράγματι, ἡ παλαιὰ Χημεία ἐνδιεφέρετο κυρίως διὰ τὴν ἀφეთηρίαν καὶ διὰ τὸ τέρμα μιᾶς χημικῆς ἀντιδράσεως, ἀδιαφοροῦσα διὰ τὰ ἐνδιάμεσα αὐτῆς στάδια τὰ ὁποῖα ἀκριβῶς ὀρίζουν μίαν συνέχειαν. Ἡ νεωτέρα ὁμως Χημεία ἐνδιαφέρεται ἀκριβῶς διὰ τὴν συνέχειαν αὐτὴν. Δὲν τὴν ἐνδιαφέρουν πλέον τὸ αὐτὸ καὶ τὸ ἕτερον (διὰ νὰ μεταχειρισθῶμεν, κατὰ παρεκβολήν, ἐνταῦθα, ὄρους τῆς μεταφυσικῆς), ἀλλὰ, κυριώτατα, τὸ ἐνδιάμεσον, ὅπου οἱ βασικοὶ χαρακτήρες τῶν στοιχείων θεωροῦνται ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῆς ἀκμῆς, ἐνὸς δηλαδὴ ἐλαχίστου καὶ ἀρίστου, συγχρόνως, διὰ τὴν νοοῦσαν συνείδησιν, σημείου συμπεκνοῦντος τὸ νόημα τῆς ἀντιδράσεως. Ἀνάλογος στροφή θὰ ἠδύνατο καὶ θὰ ἦτο ἀναγκαῖον νὰ γίνῃ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς ὄντολογικῆς διακριβώσεως.

Τοῦτο ἐνισχύει τὴν ἄποψιν καθ' ἣν ἡ ὑπόστασις εἶναι ἢ θεμελιώδης ἀλήθεια τῶν ὄντων, τὴν ὁποίαν καλύπτουν τρόπον τινὰ τὰ αἰσθητὰ δεδομένα ἐνὸς ἐκάστου ἐξ αὐτῶν. Δέον ὡσαύτως νὰ τονισθῇ ὅτι ὁ ὄρος ὑπόστασις δὲν ἐξυπακούει, ὡς ἐκ τῶν ἀνωτέρω θὰ ἐκινδύνευε νὰ νομισθῇ, ἐν ἀντικείμενον μυστικιστικῆς ἐνοράσεως ὑποκρυπτόμενον ὑπὸ τι περίβλημα. Ὁ ὄρος πᾶν ἄλλο ἢ ἐκφράζει μυστήριον κεκρυμμένον ἀποκαλυπτόμενον μόνον εἰς μίαν μυστικῶς μετ' αὐτοῦ ἐνουμένην συνείδησιν' ἀντιθέτως, ἐκφράζει τὸ καίριον ἐκεῖνο ἀναλλοίωτον στοιχεῖον τὸ ὁποῖον, πέρα παντοίων ἐξωτερικῶν ἀλλοιώσεων, συνιστᾷ τὴν σταθερὰν καὶ συνεχῆ παρουσίαν τῆς ἀναμφισβητήτου ιδιότητος ἐκάστου ὄντος τὴν παρέχουσαν εἰς αὐτὸ τὴν δυνατότητα νὰ εἶναι ὅ,τι εἶναι, καὶ ν' ἀποτελῇ ἀντικείμενον διὰ τὴν συνείδησιν. Ἐὰν τὰ ὄντα, ὡς ἀντικείμενα τῆς συνείδησεως, φαίνονται ἐπιδεχόμενα μεταβολᾶς καὶ ἀλλοιώσεως, τοῦτο ὀφείλεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν συναρτησιακὴν τῶν φύσιν. Ὑπόστασις λοιπόν, ἐν τελευταία ἀναλύσει, σημαίνει ὄχι τὸ θεμελιώδως διαφοροτικὸν ἐν σχέσει πρὸς τὸ φαινομενικόν, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο τὸ φαινομενικὸν θεωρούμενον κατὰ τὴν συναρτησιακὴν του σταθερότητα, συμφῶνως πρὸς μίαν πλαισιακὴν ἀναμονὴν τοῦ ἐνδεχομένου, ἐξασφαλίζουσαν μίαν ἐν εὐρύτερᾳ ἐννοίᾳ λαμβανομένην ἀμετάβλητον συνέχειαν. Περαιτέρω, ὡς ὑπόστασις δύναται νὰ

θεωρηθῆ ἢ ὑπερτάτη, διαρκῆς καὶ γενικωτάτη πραγματικότης τοῦ ὄντος ἐπὶ τῆς ὁποίας τοῦτο στηρίζεται τὴν αἰσθητὴν του ὑπαρξίν.

Ἡ συναρτησιακὴ ὁμῶς φύσις τοῦ ὄντος οὐδόλως ἐπηρεάζει τὴν αὐτοτέλειάν του ἤτοι τὴν αὐτονομίαν του ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἄλλα ὄντα καὶ πρὸς τὰς ἐν γένει ὑπ' αὐτοῦ δημιουργουμένας συνθήκας αἱ ὁποῖαι στηρίζουν τὴν παρουσίαν του. Ἡ παρουσία αὕτη, μακρὰν τοῦ νὰ συνιστᾷ μίαν κατ' ἀνάγκην ἐκδηλουμένην ἐπιβεβαίωσιν πλέγματος αἰτίων ὑπακουόντων εἰς μίαν γενικὴν νομοτέλειαν, ἀποτελεῖ μᾶλλον «πεδῖον» δυνάμεων ἀσκουμένων ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς ὑποστασιακῆς φύσεως τοῦ ὄντος, ἤτοι «πεδῖον» εὐνοοῦν τὴν ἐκ μέρους τῆς φύσεως ταύτης δημιουργίαν συνθηκῶν ἐπιτρεπουσῶν ἀνάπτυξιν τῆς παρουσίας ταύτης ἢ ὁποῖα, χωρὶς βεβαίως ν' ἀποτελῆ ροὴν ἐντὸς κλειστοῦ κυκλώματος, ἀφοῦ παραμένει δυνάμει ἀνοικτὴ πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν προκειμένου, ἐν δεδομένη στιγμῇ καὶ συντρεχουσῶν καταλλήλων συνθηκῶν, νὰ πλημμυρίσῃ τὸ σύμπαν, ἐν τούτοις στηρίζεται ἐπὶ τοῦ ἰδίου αὐτῆς δυναμισμοῦ. Εἶναι αὐτάρκης, καὶ μόνον ὡς ἐκ τινος ἐσωτερικῆς πλησμονῆς καὶ ὑπεραφθονίας δυνάμεως τείνει νὰ ἐκχειλίσῃ ἐκ τῶν στενωῶς νοουμένων ὀρίων τῆς, προκειμένου νὰ συνδεθῆ, νὰ συγχυθῆ πρὸς τὴν ἐκχειλίζουσαν δυναμικότητα τῶν ἄλλων παρουσιῶν, χωρὶς ὁμῶς διὰ τὸν λόγον αὐτὸν εἶτε αὕτη εἶτε ἐκεῖναι νὰ ἀπολέσουν τὴν βασικὴν τῶν ἔναντι ἀλλήλων ἀνεξαρτησίαν, ὀφειλομένην ἀκριβῶς εἰς τὴν ὑποστασιακὴν ἐκάστης αὐτοτέλειαν.

Ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐπινοηθεῖσα καὶ ὑπὸ τῶν μεσαιωνικῶν καὶ νεωτέρων διανοητῶν ὄσων ἐξ αὐτοῦ, ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου, ἐνεπνεύσθησαν, λογικῶς κατεργασθεῖσα ἄλλοις ὄντολογικῶν διαβαθμίσεων ὀδηγουσῶν εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ πρώτου κινουῦντος ἀποτελεῖ ἐν ταύτῳ πολὺπλοκον ὅσον καὶ ἄχρηστον διὰ τὴν σύλληψιν τῆς φύσεως τοῦ ὄντος ἐπινοήσιν, ἀκριβῶς διότι δὲν ἐξηγεῖ τὴν παρουσίαν τοῦ πρώτου κινουῦντος τούτου τοῦ ὁποίου, ἀντιθέτως, νοουμένου ἐπὶ ἐπιπέδου ἀξιολογήσεως τοῦ ἀπολύτου, ἡ παρουσία θεμελιούται ἐπ' αὐτῆς ταύτης τῆς παρουσίας τοῦ ὄντος. Οὕτω ἡ ἔννοια τοῦ ἀπολύτου ὄντος θεμελιούται ἐπὶ τῆς ἔννοιας τοῦ ὄντος τὴν ὁποῖαν καὶ προεκτείνει πρὸς τινὰ ἰδιαιτέραν κατεύθυνσιν, μολονότι ἡ παραδεδομένη ὄντολογία τὴν θέλει στηρίζουσαν ἐκείνην. Ἡ στήριξις ὁμῶς αὕτη εἶναι λογικὴ καὶ οὐχὶ ὄντολογικὴ. Εἶναι προφανές ὅτι τὸ ὄν δὲν δύναται νὰ διχάζεται ἀναλόγως τοῦ ἐὰν ὑπάρχῃ ἐπιθυμία ὅπως συνδεθῆ πρὸς τὸ ἀπόλυτον ἢ ὅπως θεωρηθῆ ἀνεξάρτητον ἐκείνου. Τὸ κυριώτερον παράδειγμα ἀντιφάσεως ἐν προκειμένῳ ἐμφανίζει ἡ τοποθέτησις τοῦ Spinoza, μονιστικῆ, βεβαίως κατὰ βάσιν, ἀλλὰ καί, δι' αὐτό, περισσότερον, ὡς ἐκ τῆς συστάσεώς της, εὐτρωτος εἰς μίαν δυνατὴν ἐκ τῶν ἔσω κριτικῶν. Ἐξάρτησις καὶ ἐλευθερία τοῦ ὄντος ὡς πρὸς τὸ ἀπόλυτον εἶναι ἀντιφατικαὶ πρὸς ἀλλήλας καθ' ὃ μέτρον νοοῦνται στατικῶς,

ήτοι ως ὄροι σχέσεως παραγωγικῆς. Αὐτὴ εἶναι καὶ ἡ τοποθέτησις τοῦ Spinoza. Ἡ ἀντίφασις τῶν ὁμῶς παύει ἰσχύουσα μόλις νοηθοῦν δυναμικῶς, ἥτοι ως ὄροι σχέσεως συνθετικῆς, ἐνθα ἐξάρτησις καὶ ἐλευθερία λαμβάνονται ἀμφότεραι ως ἀνατάσεις καὶ ως ἀναζητήσεις. Οὕτω τὸ ὄν δύναται νὰ ληφθῆ ὡς ἔχον πληρότητα οὐσίας, καὶ ὡς οὐδενὸς ἔχον ἀνάγκην ἀλλοτρίου, καθ' ὅσον ἤδη μὲν πεπλήρωται ἑαυτοῦ, ἡ δὲ πληρότης του ἀποβαίνει συνεχῶς ζωηροτέρα, ἐφ' ὅσον δηλαδὴ ἀναπτύσσεται κατὰ τοὺς νόμους τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἐλευθερίας. Καθ' ὄριον ὁμῶς, ἥτοι ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ ἀπολύτου, ἡ αὐτοτέλεια ταυτίζεται πρὸς τὴν ἐντέλειαν.

Ὅπως δὴποτε, ἡ ἀνωτέρω ἀναλυθεῖσα ἔννοια τῆς ὄντολογικῆς αὐτοτελείας ἀποβαίνει, μολοντί ἀναφέρεται εἰς πραγματικότητας ἀτομικῶς, ἔννοια καθολικῆ, διότι νοεῖται ὡς ἐπιμεριστικῶς ἀποδιδομένη εἰς τὰς πραγματικότητας ταύτας, συντελοῦσα, ὡς παράγων συντονιστικός, εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῆς διαρθρώσεως τοῦ ὄντος, ὀλοκληρουμένης εἰσέτι ἢ καὶ ἤδη ὀλοκληρωθείσης. Ἡ πραγματικότης τοῦ ὄντος δὲν εἶναι μία· εἶναι ὁμῶς ἐνιαία, καὶ ἔχει ἐν ἑαυτῇ μὲν τὸν λόγον τῆς ὑπάρξεώς της, προβάλλει ὁμῶς τοῦτον δυναμικῶς, χάριν τῆς ἰδίας ὀλοκληρώσεως ἢ καὶ ἀκριβῶς χάρις εἰς τὴν ὀλοκληρώσιν της, ἐκτὸς ἑαυτῆς, πρὸς τὴν κατεῦθυνσιν δηλαδὴ ἐξ ἧς προέρχονται ἀντιστοιχοί, ἀλλὰ καὶ ὑπέρτεροι τῆς ἰδικῆς της, δυναμικαὶ ὄσεις. Πρὸς τὴν ἔννοιαν ὁμῶς τοῦ αὐτοτελοῦς ὄντος συναπτά, ἔστω καὶ κατὰ προέκτασιν, καὶ ἡ τοῦ συνηρημένου ὄντος, ἔννοια συνθετικῆ ἐκ τῶν ὑστέρων, ἡ ὁποία ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν σύστασιν ὁμάδος ἐπὶ μέρους ὄντων παραλλήλων ἢ καὶ συγκλινόντων τῶν ὁποίων οἱ κοινοὶ χαρακτήρες προσδιορίζουν τὸ ὄνοματοκρατικῶς ἐνιαῖον. Συμφώνως πρὸς τὴν καθιερωμένην ὀρολογίαν θὰ ἐλέγομεν ὅτι πρὸς τὸ συνηρημένον ὄν τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι καθ' ὅλα ὄν πολλαπλοῦν ἀντιστοιχεῖ ἔννοια σύνθετος ἐξυπακούουσα δύο ἢ πλείστα ὄντα σχετικῶς ἀπλᾶ πρὸς ὧν πάλιν ἕκαστον ἀντιστοιχεῖ καὶ μία ἔννοια ἀπλῆ. Ὑπερβαίνοντες ὁμῶς τὴν ὀρολογίαν ταύτην εἶναι δυνατόν νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἡ σχέσις συναρτήσεως δὲν εἶναι ἀκριβῶς σχέσις διδυμοποίησεως κ.ο.κ., ἀλλὰ, κυρίως, σύνδεσις, ἐπιδεχομένη ἀξιολόγησιν ὄντων χωρῶντων πρὸς κοινὴν ὀλοκληρώσιν. Χωρὶς νὰ ἐπιμείνη τις ἐπὶ τῶν κλασσικῶν ἐξεικονιστικῶν προτύπων μίας τοιαύτης ὄντολογικῆς συνδέσεως, οἷα παρέχονται ὑπὸ «κοινῶν» ὀνομασιῶν ὡς Χάριτες, Μοῖρες, Διόσκουροι κλπ., χωρὶς δὲ καὶ νὰ ἐννοήσῃ ὡς καιρῖαν τὴν περίπτωσιν τοῦ ὄντος τὸ ὁποῖον, ἔκουσίως ἢ καὶ ἀκουσίως ὑποτάσσεται, ἐλαχιστοποιεῖται, τελικῶς δὲ ἀπορροφᾶται ὑπὸ τοῦ πρὸς ὃ συναρτᾶται ὄντος, εἶναι δυνατόν νὰ θεωρηθῆ ὅτι ἡ πρὸς ἡν ἡ οὐσία τείνει ὄντικῆ αὐθεντικότης εἶναι μοναδικῆ καὶ ἀναντικατάστατος.

3. Ἡ μορφή ὡς ὑπαρξίς.

Ἐάν ἡ ὑπόστασις τοῦ ὄντος εἶναι ἡ οὐσία του, τότε ὡς μορφήν του ὄντος θὰ ἐννοήσωμεν τὴν ὑπαρξίν του. Ἡ τοιαύτη τοποθέτησις ἡμῶν εὐρίσκεται μακρὰν τόσον τῆς παραδεδομένης ὀντολογικῆς, ὑπὸ τὰς παντοίας αὐτῆς ἐκδοχάς, ὀντολογικῆς διδασκαλίας, ὅσον καὶ πάσης φιλοσοφίας τῆς ὑπάρξεως· διότι ἡ μὲν πρώτη θεωρεῖ τὴν μορφήν ὡς ἀπόρροιαν τῆς συναρτησιακῆς φύσεως τοῦ ὄντος, ἡ δὲ δευτέρα, τὴν ὑπαρξίν ἀντιλαμβάνεται ὡς βασικῶς ἀντιτιθεμένην πρὸς τὴν οὐσίαν. Εἰς τὴν πραγματικότητα ὁμοῦς ἡ ὑπαρξίς δὲν εἶναι εἰμὴ ἢ συγκεκριμενοποιήσις τῆς οὐσίας. Θὰ πρέπη ὡσαύτως νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἡ ὑπαρξίς δὲν προηγείται τῆς οὐσίας ὡς τοῦτο ἐπιδιώκεται νὰ τονισθῇ ὑπὸ τῶν διαφόρων ὑπαρξιακῶν ἀντιλήψεων. Αὗται βεβαίως ἐκκινοῦν ἐκ τινος θεμελιώδους θέσεως καθ' ἣν τὸ πρῶτον, ὄχι μόνον εἰς τὴν συνείδησιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν πραγματικότητα, δεδομένον εἶναι αὐτὴ αὐτὴ ἡ ὑπαρξίς νοουμένη ὡς τι τὸ ἐν ταῦτῳ ἀκαθόριστον καὶ συγκεκριμένον· συγκεκριμένον μὲν, ὡς ἐκ τοῦ ἀναμφισβητήτως πραγματικοῦ αὐτοῦ χαρακτηῆρος· ἀκαθόριστον δέ, ὡς ἐκ τῆς σαφῶς βιωματικῆς του φύσεως. Ἐπὶ ὑπαρξιακοῦ βάθους, οὐσία καὶ ὑπαρξίς εἶναι καταστάσεις θεμελιωδῶς ἀντίρροποι, ἐπειδὴ ἡ ὑπαρξίς λαμβάνεται ἀφ' ἐνὸς ὡς ἀθηντικόν τι, μάλιστα δὲ ὡς τὸ μόνον δυνατόν ἀθηντικὸν γεγονός, μὴ ἐπιδεχόμενον ἀμφισβήτησιν· ἀφ' ἐτέρου, ὡς δεδομένον πρῶτον τὸ ὅποιον παρέχεται ἀνεξαρτήτως τῆς οὐσίας ἢ ὅποια οὕτω ἀποβαίνει δευτερογενές τι ἐξ ἐκείνης πηγάζον κατ' ἀπορροήν μὲν, πλὴν μόνον κατόπιν συνειδητῆς διαδικασίας ἀποβλεπούσης εἰς τὸ νὰ προσδώσῃ εἰς τὴν ἀκαθόριστον ὑπαρξίν περιεχόμενον ἄπτόν, ἦτοι νόημα, πλὴν νόημα συγκεκριμένον κατὰ τὰς ὑπαρξιακὰς θέσεις. Λέγων: «εἶμαι ἄνθρωπος» εἶναι δυνατόν νὰ ἐννοῶ δύο τινά: πρῶτον μὲν, θέτων τὸν τόνον ἐπὶ τοῦ ὄρου «ἄνθρωπος», αὐτὴν ταύτην τὴν οὐσίαν μου, τὴν ὑπόστασίν μου, δεύτερον δέ, θέτων τὸν τόνον ἐπὶ τοῦ ὄρου «εἶμαι», αὐτὸ τοῦτο τὸ γεγονός τῆς ὑπάρξεώς μου. Ἐν τῇ αὐτῇ ὁμοῦς προοπτικῇ ἡ οὐσία τῶν ὄντων δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς προϋποθέτουσα αὐτομάτως καὶ τὴν πραγματοποίησιν των. Τὸ ὑπὸ τοῦ ὄρου «μυριάγωνον» λ.χ. ἐννοούμενον εἶναι γεγονός ὅτι δὲν ὑφίσταται αὐτούσιον ἐν τῷ κόσμῳ. Ἀντιθέτως, ὡς ἔννοια λαμβανόμενον, προϋποθέτει ἀποδοχὴν αὐτοῦ ὡς δυνατοῦ, ὡς δυνατότητος δηλαδὴ ἐπιδεχομένης, θεωρητικῶς καὶ ὑπὸ ὀρισμένης συνθήκας, μίαν συγκεκριμενοποίησιν μέσῳ τῆς πραγματοποιήσεώς του, ἔστω καὶ δυνατικῆς. Αὐτὴ εἶναι τοὐλάχιστον ἡ θεωρητικὴ βάση ἐπὶ τῆς ὁποίας θεμελιούται ἢ ὡς ἄνω ἔννοια εἰς τὰ μαθηματικά. Τονίζουσα τὴν διάκρισιν αὐτὴν ἡ ὑπαρξιακὴ φιλοσοφία ἄλλο δὲν πράττει εἰμὴ ν' ἀναφέρηται εἰς τὴν σχετικὴν κλασσικὴν ἀντίληψιν τοῦ Leibniz, τὴν ὁποίαν κατ' ἀνάγκην καὶ ἀποδέχεται, ἀφοῦ τὴν θεωρεῖ

ὡς προϋπόθεσιν τῶν ἀπόψεών της, μάλιστα δὲ εἰς τρόπον ὥστε νὰ φωρᾶται ἀντιφάσκουσα εἰς τὸ σημεῖον αὐτό, ἀφοῦ ἀκριβῶς ἐπιζητεῖ κατ' ἀρχὴν νὰ παραμερίσῃ τὴν λαίβιντιανὴν ὄντολογίαν ὡς κατ' ἐξοχὴν κατεσκευασμένην, ἤτοι ὡς ἀγνοοῦσαν τὸ ὄντολογικὸν αἷτημα τῆς ἀθθεντικότητος. Ἡ διάκρισις ὁμῶς δυνατοῦ καὶ πραγματικοῦ εἶναι οὐσιώδης κατὰ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ὑπογραμμίζει τὴν καθολικότητα τοῦ πρώτου ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν μοναδικότητα τοῦ δευτέρου. Τοῦτο δηλαδὴ ἐπανεισάγει ἡμᾶς εἰς τὸ πρόβλημα τῆς διαλεκτικῆς σχέσεως μεταξὺ ὄντολογικοῦ πλάτους καὶ ὄντολογικοῦ βάθους, τὸ ὁποῖον ἐξεθέσαμεν ἤδη ἀνωτέρω.

Καὶ ἂν ὁμῶς εἰσέτι δὲν πραγματοποιηθῆ, ἡ οὐσία δὲν δύναται νὰ χαρακτηρισθῆ ἀπὸ τῆς παραδεδομένης ὄντολογικῆς σκοπιᾶς, ὡς μὴ ὄν. Διὰ νὰ ἐπιμείνωμεν ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρω προσαχθέντος παραδείγματος τοῦ μυριαγώνου, τὸ ὑπὸ τοῦ ὄρου τούτου προϋποτιθέμενον γεωμετρικὸν σχῆμα ἀδύνατον νὰ νοηθῆ ὡς οὐχὶ πραγματοποιήσιμον, ὑπὸ ὀρισμένης τοῦλάχιστον ἐννοϊκᾶς διὰ τὴν ἐνδεχομένην αὐτοῦ πραγματοποιήσιν συνθήκας. Ἐντὸς τοῦ διὰ τῶν ὡς ἄνω ἐκτιθεμένων ἀπόψεως καθοριζομένου πλαισίου, τὸ μυριάγωνον εἶναι πραγματοποιήσιμον, ἐνῶ πραγματοποιήσιμος λ.χ. δὲν εἶναι κύκλος τετράγωνος. Ἡ σημασία δηλαδὴ τῆς οὐσίας ἐγκεῖται εἰς τὴν δυνατότητα πραγματοποιήσεως αὐτῆς. Πραγματοποιήσις λοιπὸν τῆς οὐσίας ἄλλο δὲν εἶναι εἰμὴ συγκεκριμενοποιήσις ἐνὸς ἐκ τῶν ἐνδεχομένων τῆς ὑπάρξεως νοουμένης ὡς ἀρχικῶς ἀκαθορίστου, ἐνδεχομένου τὸ ὁποῖον μάλιστα ἢ ὑπαρξίς ἐλευθέρως ἐπιλέγει μεταξὺ ὄλων τῶν ἐνδεχομένων τὰ ὁποῖα πραγματοποιούμενα δύναται νὰ τὴν καταστήσῃ πραγματικὴν. Ἐάν, διὰ τὰ ὄντα, οὐσία καὶ ὑπαρξίς ἐκφράζονται διὰ τοῦ κατηγορουμένου καὶ τοῦ ὑπαρκτικοῦ ἀντιστοιχῶς, εἰς τρόπον ὥστε νὰ διατελοῦν κεχωρισμένοι, διακεκριμένοι, ἀνεπίδεκτοι ἀναγωγῆς εἰς ἀλλήλας, ὑπάρχει μία τοῦλάχιστον περίπτωσης κατὰ τὴν ὁποίαν αὐτὴ ταυτίζονται, ἢ δὲ περιπτώσις αὐτὴ συνίσταται εἰς τὴν ἀπόδοσιν των εἰς τὸ Ἄπῶλον. Ἡ ἔκφρασις «ἐγὼ εἰμὶ ὁ ὄν» ἀποδίδει χαρακτηριστικῶς αὐτὴν τὴν ταύτισιν.

Ὅπωςδὴποτε εἶναι ἀνάγκη νὰ διευκρινισθῆ ὅτι εἰς τὸν ὄρον «ὑπαρξίς» ἀποδοτέα ἐν προκειμένῳ διττὴ σημασία, ἀφ' ἐνὸς μὲν ἀναφερομένη εἰς τὴν ἐκδήλωσιν τῆς οὐσίας ἤτοι εἰς τὴν μορφήν ὑπὸ τὴν ὁποίαν τὸ ὄν παρέχεται εἰς ἡμᾶς, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὸ ρευστὸν καὶ ἀκαθόριστον ἐκεῖνο πρῶτον δεδομένον ἐπὶ τοῦ ὁποίου, δι' ἀποκρυσταλλώσεως καὶ διὰ παγιώσεως αὐτοῦ, ὀργανοῦται βαθμηδόν, ἐλευθέρως καὶ ἀναλλοιώτως, ἢ συγκεκριμένη ὄντικὴ παρουσία. Εὐρισκόμεθα κατὰ ταῦτα ἐνώπιον ἐνὸς βασικοῦ διαφορισμοῦ τῆς ἐννοίας τῆς ὑπάρξεως, καθ' ὃν αὐτὴ δύναται νὰ χαρακτηρισθῆ εἴτε ὡς ἐν ταυτῶ, θεμελιακόν, ἀλλὰ καὶ ἀκαθόριστον, ὑπόστρωμα τῆς οὐσίας εἴτε ὡς μορφοποιουμένη καὶ συνεχῶς ὀργανουμένη ἔκφρασις τῆς μυχίας ἀθθεντικότητος τοῦ ὄντος.

Ἐξετάζοντες τὴν πρώτην περίπτωσιν θά ἔδει ἀπαραιτήτως ν' ἀναφερθῶμεν εἰς τὴν περαιτέρω διάκρισιν εἰς τὴν ὁποίαν προέβη ὁ Jaspers κατὰ τὸν ὅποιον τὸ πρῶτον δεδομένον δὲν εἶναι αὐτὴ αὐτὴ ἢ ὑπαρξίς, ἀλλ' ἄλλο τι ἐκ τοῦ ὁποίου ἐκείνη ἐκπηγάζει, ὡς ἀκριβῶς ἢ ζωὴ ἐξεπήγασεν ἐκ τοῦ θαλασσίου ὕδατος ἢ, ὡς ἀκριβῶς, κατὰ γενικωτέραν πῶς παραδοχὴν, ἢ ἐνέργεια ἐκπηγάζει ἐκ τῆς ὕλης, μολονότι ἴσως, διὰ τὴν μερerksonικὴν ἀντίληψιν τοῦ προβλήματος, τὸ ἀντίθετον δέον νὰ θεωρηθῇ συμβαῖνον, ἦτοι ὅτι ἡ ὕλη ἐκπηγάζει, διὰ συγκεκριμενοποιήσεως, ἐκ τινος ἀερώδους ἐνεργείας. Τὸ πρῶτον τοῦτο κατὰ Jaspers δεδομένον, τὸ Umgreifendes δὲν ἀποτελεῖ εἰμὴ τὸ ἀκαθόριστον περίγραμμα τὸ περιβάλλον δίκην πλαισίου τὴν ὑπαρξίν, ἢ ὁποία, οὕτω σχετιζομένη πρὸς αὐτὸ, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ νοηθῇ ἄλλως ἢ ὡς δυνάμει ἐν αὐτῷ περιεχομένη. Δυνάμεθα μάλιστα νὰ προεκτείνωμεν τὴν ἐν λόγῳ ἄποσιν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ἐκείνην ἐξ ἧς, κατὰ τινα γενικωτέραν ἀντίληψιν, θά ἐπετρέπετο τὸ Umgreifendes αὐτὸ νὰ νοηθῇ ὡς τὸ μεταφυσικὸν ὑπόβαθρον τῆς ὑπάρξεως, τὸ ὑπερβατικὸν αὐτῆς στήριγμα, τὸ ἀνέκφραστον ἐκεῖνο τὸ ὅποιον μολαταῦτα ὑπάρχει ἀνεξαρτήτως χρόνου ἢ ἄλλων κατὰ συμβεβηκὸς δεσμεύσεων, ὡς Ἀπόλυτον, ἐν τινι ἐννοίᾳ. Ἐνδιαφέρον παρουσιάζει καὶ ἐνταῦθα πᾶσα ἀναγωγὴ τοῦ ζητήματος εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ δυνατοῦ, τῆς ὁποίας αἱ νεώτεραι κλασσικαὶ ἀντιλήψεις ἀπλῶς ἀπηχοῦν ἀριστοτελικὰς ἀντιλήψεις ἐπὶ τοῦ προβλήματος τῆς διακρίσεως τοῦ εἶναι εἰς εἶναι «δυνάμει» καὶ εἰς εἶναι «ἐνεργείᾳ». Οὐσιαστικῶς, τὸ Umgreifendes τοῦ Jaspers οὕτε πρὸς τὸν χῶρον οὕτε πρὸς τὸν χρόνον δύναται νὰ ταυτισθῇ, καθ' ὅσον εἶναι ὑπαρξιακὸν προηγούμενον. Μόλις ἢ ὑπαρξίς δηλωθῇ κατὰ συμβεβηκὸς, τὸ ὑπαρξιακὸν περιβλήμα τῆς παύει νὰ ἔχη δι' αὐτὴν σημασίαν ἄλλην πλὴν τῆς ὑπερβατικῆς : ὑπερβατικοποιεῖται ἐν σχέσει πρὸς αὐτὴν. Ὑπὸ τὸ πρῖσμα τοῦτο καὶ μόνον ἰσχύει ἡ διάκρισις εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Jaspers προβαίνει ἀντιλαμβανόμενος τὴν ὑπαρξίν ὡς ἐμφανιζομένην ὑπὸ τρεῖς μορφάς ἦτοι τὴν ἀντικειμενικὴν τῆς ὁποίας ἡ ἐξέτασις ἐμπίπτει εἰς τὴν ἐξεταστικὴν δικαιοδοσίαν τῆς ἐπιστήμης· τὴν ἀτομικὴν, ἐμπίπτουσαν εἰς τὴν ἀντίστοιχον δικαιοδοσίαν τῆς φιλοσοφίας ἐν γένει· καὶ τὴν μεταφυσικὴν, ἐξεταζομένην ὑπὸ τῆς ὄντολογικῆς ἰδίᾳ διανοήσεως. Πάντα τ' ἀνωτέρω ἀφοροῦν εἰς τὴν πρώτην ἐκ τῶν προηγούμενων ἤδη διακριθεισῶν περιπτώσεων ἦτοι τὴν λαμβάνουσαν ὑπαρξίν ὡς ὑπόστρωμα τῆς οὐσίας, καθ' ὅσον προκύπτουν ἀπ' εὐθείας ἐκ τῆς διερευνησέως τῆς.

Δέον νὰ τονισθῇ συναφῶς ὅτι ἡ ὑπαρξιακὴ διάνοσις ἔχει μετατοπίσει τὸ ἐνδιαφέρον αὐτῆς ἀπὸ τοῦ «ὄντος» εἰς τὸ «εἶναι». Ἄν, ἀπὸ ἀπόψεως ὄρων, αἱ νεώτεραι εὐρωπαϊκαὶ γλώσσαι δὲν ἐπιτρέπουν ὅπως ἐν προκειμένῳ σαφῶς δηλωθῇ ἢ ἐκ τῆς μετατοπίσεως ταύτης διαφορά, εἶναι ἐν τούτοις ἀναμφισβήτητον, ὡς ἐκ παντοίων ὑπαρξιακῶν ἀναλύσεων προκύπτει, ὅτι

τοιαύτη μετατόπισις δύναται ἐν πολλοῖς νὰ ἔχη ἀνανεώσει τὸν σχετικὸν προβληματισμόν. Ἰδιαίτερος, δέον νὰ τονισθῇ ὅτι ἢ ἐν λόγῳ μετατόπισις καθίσταται ἐμφανεστέρα ἐμμέσως, ἤτοι ὡσάκις εἶναι δυνατόν νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὁ ἀρνητικὸς ἐκεῖνος ὅρος ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τὸ ἀναγωγικὸν σύστοιχον τοῦ βασικοῦ ἐν ἑκατέρῃ τῶν περιπτώσεων δεδομένου, εἴτε περὶ τοῦ ὄντος εἴτε περὶ τοῦ «εἶναι» πρόκειται. Καὶ ἀπὸ μὲν τῆς πλευρᾶς τοῦ «ὄντος» ὡς ἀρνητικῆ ὄψις τῆς συστοιχίας, ἀπὸ τοῦ Παρμενίδου, ἐτέθη τὸ μὴ ὄν, θεωρούμενον μάλιστα ὡς οὐχὶ ἀναγώγιμον εἰς τὸ ὄν ὅπερ, μὲ τὴν σειρὰν του, ἀδύνατον ν' ἀναχθῇ εἰς ἐκεῖνο, ἐνῶ, ἤδη παρὰ Πλάτωνι, ἡ ὄντολογικὴ αὕτη ἀναγωγικῆς φύσεως ἀκαμψία μετριάζεται κατὰ πολὺ διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως δυνατότητος ἀναγωγῆς τῶν ὄρων τούτων εἰς ἀλλήλους, τρόπον τινά, ὑπὸ περιορισμοὺς δηλαδὴ ὄχι περιπτωσιακοὺς, ἀλλὰ τροπικῆς ὑποστασιακῆς δυναμικότητος λαμβανομένης ἐν τῇ γενικότητί της. Ἄπὸ δὲ τῆς πλευρᾶς τοῦ «εἶναι», ὡς ἀρνητικῆ ὄψις τῆς ὄντολογικῆς συστοιχίας ἐτέθη ὑπὸ τῆς νεωτέρας ὑπαρξιακῆς διανοήσεως, τὸ «μηδέν», ἀφ' ἑνὸς θεωρούμενον ὡς ἔχον πρὸς τὸ εἶναι τὴν αὐτὴν ἢ ἔστω ἀνάλογον σχέσιν συστοιχίας, ἦν καὶ τὸ μὴ ὄν ἔχει πρὸς τὸ ὄν, ἤτοι ὡς δυνάμενον ν' ἀναχθῇ εἰς ἐκεῖνο, ἀφ' ἑτέρου ὁμοῦ δυνάμενον ν' ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον ἰδιαίτερας ἀξιολογήσεως. Ἐάν λοιπόν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ὄν, τὸ «εἶναι ἀποτελεῖ, εἰς τὰ πλαίσια τῆς ὑπαρξιακῆς ἐκδοχῆς τὴν ὁποῖαν πρώτην κατὰ σειρὰν ἐξετάζομεν ἐνταῦθα, ὄχι τόσον προηγουμένην, ὅσον μυχίαν καὶ αὐθεντικὴν, ἐν σχέσει πρὸς ἐκεῖνο, κατὰστασιν, ἐάν δηλαδὴ, καθ' ἃ ἐδίδαξεν ἡ ὑπαρξιακὴ φιλοσοφία ἤδη ἀπὸ τοῦ Kierkegaard καὶ διὰ τοῦ Heidegger μέχρι τοῦ πρώτου Sartre, τὸ πρόβλημα τοῦ φιλοσοφικοῦ προβαδίσματος τῆς οὐσίας ἢ τῆς ὑπάρξεως εἶναι δυνατόν νὰ λυθῇ ὑπὲρ τῆς δευτέρας, τότε, διὰ τὸν ἀθεϊστικὸν τοῦλάχιστον ὑπαρξισμόν ὅστις ἄλλωστε ἀπετέλεσε καὶ τὴν δευτέραν καὶ χαρακτηριστικωτέραν πλευρὰν τῆς ὅλης κινήσεως, ὁ ἄνθρωπος δὲν εὐρίσκειται πλέον ἀντιμέτωπος πρὸς τὸ Ἄπόλυτον (Heidegger) ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀνυπαρξίαν, πρὸς τὸ μηδέν, ἐξ οὗ ἐκπηδᾷ. Βεβαίως τὸ μηδέν τοῦτο θὰ ἦτο δυνατόν, μέχρις ἐνὸς σημείου, νὰ παραβληθῇ πρὸς τὸ Umgreifendes τοῦ Jaspers τοῦ ὁποίου ὁμοῦ ἢ ἄποψις ἀποβαίνει ἀσφαλῶς πολὺ ὀλιγώτερον ἀπ' ἄνθρωπος τῆς τοῦ Heidegger λ.χ. μεταξύ ἄλλων, καθ' ὃ μέτρον τὸ Umgreifendes αὐτὸ εἶναι οὐχὶ ἀνυπαρξία, ἀλλὰ προήγησις ὑπάρξεως ὅσον καὶ ὑπαρξις δυνατότητος προηγήσεως. Ἐάν διὰ τὸν Heidegger ἀπόλυτος ἀνυπαρξία εἶναι δυνατὴ, τότε δέον νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἀκριβῶς αὕτη παρέχει καὶ τὸ μέτρον τοῦ Ἄπολύτου, ὅπερ ὁμοῦ εἶναι παράλογον ἀφ' ἧς γίνῃ ἀντιληπτὸν ὅτι Ἄπόλυτον καὶ ἀνυπαρξία εἶναι καταστάσεις ἀσυμβίβαστοι. Ὅπωςδὴποτε, μὴ ὄν καὶ μηδέν, ἀνυπαρξία καὶ ἀπουσία τοῦ ὄντος, δὲν δύναται νὰ ταυτίζονται, τοῦτο δὲ διότι τὸ μὴ ὄν εἶναι ὄν δυνάμει (κατὰ τὴν ἀριστοτελικὴν διάκρισιν μεταξύ ὄντος δυνάμει καὶ ὄντος

ἐνεργεία), τὸ δὲ «μηδέν», ἐν τῇ αὐτῇ προοπτικῇ, «εἶναι» κατὰ προήγησιν. Τοῦτο βεβαίως, κατὰ λογικὴν συνέπειαν, προσδιορίζει τὴν δυνατότητα διαστολῆς τῆς μεταξὺ «μηδενός» καὶ Umgreifendes ἀποστάσεως. Ἐνυπαρξία εἶναι ὄχι ἀδυναμία τοῦ εἶναι πρὸς ἐμφάνισιν, ἀλλὰ, κυρίως, δύναμις ἀντιστάσεως κατὰ τῆς ὑπάρξεως, δύναμις ἀδρανείας καὶ δύναμις ἐκτονώσεως τῆς ὑπαρξιακῆς ἐντάσεως, δι' ἀπορροφήσεως τοῦ ὑπαρξιακοῦ δυναμικοῦ ἀντιθέτως, τὸ Umgreifendes εἶναι τὸ μέσον ἐξ οὗ ἡ ὑπαρξις ἐκπηδᾷ, εἶναι εἰσέτι ὑπαρξις ἀνύπαρκτος, ὅσον καὶ ὑπαρκτή, ὡς εἶδομεν, προήγησις ὑπάρξεως. Μὲ ἄλλους λόγους, ἡ ἀνυπαρξία ἀδύνατον ὅπως ταυτισθῆ ἀπολύτως πρὸς τὸ Umgreifendes Ἐνυπαρξία εἶναι κενόν τι περιέχον τὴν δύναμιν τῆς ἀφ' ἑαυτοῦ πληρώσεώς του· Umgreifendes, περιέχον τι δυνάμει κενούμενον πρὸς συγκρότησιν ὑπαρξιακῶν πυρήνων.

Ἐὰς προστεθῆ εἰς τὰ ἀνωτέρω περὶ ἐκπήδησεως τῆς ὑπάρξεως ἐκ τοῦ Umgreifendes λεχθέντα, ὅτι ἡ ἐκπήδησις αὕτη δύναται νὰ σημαίη τόσον «συνέχειαν» ὅσον καὶ λύσιν συνεχείας· τόσον προσκόλλησιν ὅσον καὶ ἀντίθεσιν· προσκόλλησιν μὲν ὡς πρὸς τὴν κατ' ἀνάγκην βασικὴν τῆς ὑπάρξεως ὁμοιογένειαν πρὸς τὸ ἐξ οὗ ἡ ἴδια προέρχεται· ἀντίθεσιν δέ, ὡς πρὸς τὴν δυναμικὴν καὶ βαθμιαίαν διαδικασίαν προελεύσεώς της, νοουμένην ὡς ἐγκατάλειψιν προτέρας τινὸς καταστάσεως, χάριν αὐτοτελοῦς συνδέσεώς της πρὸς τὸν κόσμον τῶν ἄλλων συγκεκριμένων ὑπάρξεων. Ἐπὶ τῆς πλευρᾶς του, καὶ ὡς ἐκ τῆς φύσεώς του, τὸ Umgreifendes διαμορφώνει διαδοχικῶς, ὡς ἐπὶ μέρους πυρήνας, τὰς διαφόρους ὑπάρξεις εἰς τὰς ὁποίας προσδίδει τὴν ἰδίαν αὐτοῦ δυναμικότητα πρὶν ἢ ἀποβάλλῃ αὐτὰς ἀπ' αὐτοῦ, πρὶν ἢ δηλαδὴ «ἀναγνώριση» εἰς αὐτὰς τελεσιδικῶς τὴν ὑπαρξιακὴν αὐτοτέλειαν τὴν ὁποίαν ἐκεῖναι ἤδη ἔχουν ἀποκτήσει δυνάμει.

Ἐξετάζοντες ὁμοῦ ἐν συνεχείᾳ τὴν δευτέραν τῶν ἐν ἀρχῇ διακριθεισῶν ἐκδοχῶν ἤτοι τῆς ὑπάρξεως νοουμένης ὡς ἐκφράσεως αὐθεντικῆς, δεόν καὶ πάλιν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι αὕτη εἶναι συναπτά πρὸς τὸ πρόβλημα τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὸ ὄν ὑπὸ τὸ πρίσμα τοῦ συστατικοῦ αὐτοῦ στοιχείου τῆς μορφῆς. Πράγματι, ἐὰν ληφθῆ ὡς ἐκφρασις συγκεκριμένη, ὡς δεδομένη παρουσία, ἡ ὑπαρξις παύει πλέον νὰ θεωρῆται μόνον ὡς ἐν ἀποσπάσει ἀπὸ παντὸς ἀπτοῦ τελοῦσα αὐθεντικότης, προκειμένου ἐπὶ πλέον νὰ προσλάβῃ καὶ τὸν χαρακτήρα μιᾶς ἀναντιρρήτου ὀνήσεως ἢ ὁποία, ὑπὸ τύπον σαφῶς καθοριζόμενον ὑφ' ἑαυτῆς, καὶ ἐν συναρτήσει πρὸς τὴν περιβάλλουσαν αὕτην ἀνυπαρξιακὴν πραγματικότητα, ὑφ' ἣν ὡς ἄνω αὕτη ἤδη ἐξεληφθῆ σημασίαν, δονεῖται ὑπὸ ἐσωτερικῆς ἐντάσεως πρὸς περαιτέρω ἐπιβεβαίωσιν ἑαυτῆς, χάρις εἰς μίαν ὁλον ἐν ἐντεινομένην δηλωσιν τῆς ἰδιοτυπίας της. Ὡς ἐκφρασις, λοιπόν, ἡ ὑπαρξις ἄλλο δὲν εἶναι εἰμὴ ἢ μορφή, ἢ συγκεκριμένη παρουσίασις, τοῦ ὄντος, ἐν τῷ κόσμῳ, ἀλλὰ καὶ καθ' ἑαυτὸ λαμβανομένου. Προέχει ἐνταῦθα ἡ διαπίστωσις ὅτι ἡ μορφή

τοῦ ὄντος δὲν εἶναι συγκάλυψις τῆς οὐσίας ἢ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ· ὅτι, ἀναφερόμενοι εἰς τὴν μορφήν τοῦ ὄντος, νοουμένην ὡς στοιχεῖον αὐτοῦ ἀναπόστατον, ὑφ' οὗς ὄρους ἐταυτίσαμεν αὐτὴν πρὸς τὴν ὑπαρξιν, νοουμένην ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς, ὡς συγκεκριμένην ἔκφρασιν παρουσίας, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δεχθῶμεν ὅτι δι' αὐτῆς τὸ ὄν ἀρνεῖται ἑαυτὸ ἐμφανιζόμενον ὡς διάφορον ἐκείνου τὸ ὁποῖον εἶναι ἀναμφισβητήτως διὰ τῆς οὐσίας του. Μορφή λοιπὸν τοῦ ὄντος δὲν σημαίνει προσωπεῖον αὐτοῦ, ἀλλὰ δήλωσιν ἀθθεντικῆν τῆς οὐσίας του, ἀθθεντικῆν ὅσον ἀθθεντικῆ παραμένει καὶ ἡ οὐσία αὐτῆ, διότι ἀκριβῶς συνδέεται ἀρρήτως πρὸς ἐκείνην μέσῳ τοῦ ὑπαρξιακοῦ αἰτήματος τῆς συγκεκριμένης παρουσίας. Κατὰ ταῦτα, ἡ μορφή πηγάζει ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς οὐσίας· εἶναι δήλωσις, ὄχι κατ' ἀνάγκην ἐξωτερικῆ, τῆς ιδιαιτέτης καὶ μυχαιτέτης φύσεως ἐκείνης· εἶναι δηλαδὴ τρόπος κατὰ τὸν ὁποῖον ἡ οὐσία (ἦτοι ἡ ὑπόστασις) τοῦ ὄντος πληροφορεῖ ὅσον καὶ διαβεβαιοῖ περὶ τῆς ἀναντιρρήτου πραγματικότητός τῆς, ἀλλὰ καὶ ἐπιβεβαιοῖ, ἀπὸ ἄλλης πλευρᾶς, τὴν ἰδίαν αὐτῆς, ἀναμφισβήτητον δι' αὐτὴν, πραγματικότητα ταύτην. Εἴμεθα ἴσως πολὺ μακρὰν τῶν παραδεδομένων θέσεων ταυτίζοντες τὴν ὑπαρξιν ἦτοι τὴν ὄντολογικὴν παρουσίαν πρὸς τὴν ὄντολογικὴν μορφήν· εὕρισκόμεθα ἴσως μάλιστα εἰς ὀξεῖαν ἀντίθεσιν πρὸς τὸ παραδεδομένον ἐκεῖνο πλέγμα ὑπαρξιακῶν θεωρήσεων, πρὸς τὸ ὁποῖον συμφῶνως ὄν καὶ ὑπαρξίς εἶναι πραγματικότητες σχεδὸν πάντοτε κατ' ἀρχὴν ἀσυμβίβαστοι. Ἐξ ὅσων ὁμως ἀνωτέρω ἀνεπτύχθησαν, κατέστη σαφὲς ὅτι εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν ἔννοιαν τῆς ὑπάρξεως, ὡς αὐτὴ τοῦλάχιστον συνήθως νοεῖται, ἐνυπάρχει μία οὐσιώδης ἀσάφεια δι' ἧς δηλοῦται μία θεμελιώδης διφυΐα τὴν ὁποῖαν προσεπαθήσαμεν ὅπως καταστήσωμεν κατανοητὴν διὰ τῆς διακρίσεως δύο ἀντιθέτων πρὸς ἀλλήλας ἐκδοχῶν δυναμένων ν' ἀποδοθοῦν εἰς ἐκείνην, ἦτοι τῆς ἐκδοχῆς τοῦ ὑποστρώματος οὐσίας, καὶ τῆς ἐκδοχῆς τῆς ἀθθεντικῆς ἐκφράσεως. Διὰ τῆς διακρίσεως ὁμως ταύτης δύο καταστατικῶν ὑπάρξεων, οὐσιαστικῶς καταλήγομεν εἰς τόνωσιν τῆς συναρτησιακῆς ἐνότητος τοῦ ὄντος, περὶ ἧς ὠμιλοῦμεν ἐν ἀρχῇ, καὶ ἡ ὁποία ἐνταῦθα ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἀναγωγῆς τῶν δύο οὐσιωδῶν στοιχείων τοῦ ὄντος εἰς τὰς δύο ἐκδοχὰς ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐμφανίζεται ἡ ὑπαρξίς. Διὰ τῆς ἀνωτέρω λοιπὸν ἐπιχειρηθείσης διακρίσεως ἐπιτυγχάνομεν νὰ προσδώσωμεν μεγαλυτέραν συνοχὴν εἰς τὸ ὄν, συγχρόνως δέ, διὰ τῆς πρὸς τὴν ὑπαρξιν συναρτήσεώς του, νὰ ἀναιρέσωμεν ἐν μέρει, καὶ ἐν τινὶ μέτρῳ, μίαν ἐκ παραδόσεως ὑφισταμένην διάκρισιν μεταξύ ὄντος καὶ ὑπάρχοντος, μὲ ἄλλους λόγους, νὰ μετριάσωμεν αὐτὴν δίδοντες οὕτω εἰκόνα ἐν πολλοῖς ἐνιαίαν τοῦ πραγματικοῦ.

4. Δυναμικὴ ὁλομορφοκρατία :

Διὰ τὴν ἐπανελέωσιν εἰς τὸ πρόβλημα τῆς μορφῆς τοῦ ὄντος ἐν σχέσει πρὸς τὴν ὑπόστασιν, ἄλλως τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, καὶ εἰς τὴν περὶ ἐσωτερικῆς συνδέσεως τῶν ἐν λόγῳ δύο στοιχείων ἐκείνου ἄποψιν, προκειμένου νὰ θέσωμεν αὐτὸ συστηματικώτερον ἐπὶ τῆς διαγραφείσης βάσεως, εἶναι ἴσως ἀνάγκη ν' ἀναφερθῶμεν εἰς τὴν ἀριστοτελικῆς προελεύσεως διάκρισιν μεταξὺ μορφῆς καὶ ὕλης. Ὁ Ἀριστοτέλης ταυτίζει τὴν μὲν ὕλην πρὸς τὴν ὑπόστασιν, ἤτοι πρὸς τὴν οὐσίαν, τὴν δὲ μορφήν, πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν μαρτυρίαν τῆς ὑποστάσεως ταύτης, ἀκολουθοῦμενος εἰς τοῦτο ὑπὸ τῶν περισσοτέρων αὐτοῦ σχολιαστῶν, ἢ ὑπὸ τῶν διατυπωσάντων θεωρίας ἀμέσως ἐκ τῆς ἰδικῆς του ἐμπνεομένων, οἷος ὁ Θωμᾶς Ἀκινάτης ὅστις ἔσχε, μὲ τὴν σειρὰν του, ἐπίδρασιν τεραστίαν ἐπὶ τῆς καθόλου νεωτέρας φιλοσοφίας, ἐπέθεσε δὲ ἀνεξίτηλον τὴν σφραγίδα του ἐπ' αὐτῆς, εἰς τρόπον ὥστε, ἀκόμη καὶ σήμερον, ἡ εὐρωπαϊκὴ διανόησις δυσκόλως νὰ δύναται ὅπως ἀποστῆ ἀπὸ ὀρισμένων κατηγοριακῶν σχημάτων ὑπ' αὐτοῦ δηλωθέντων. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, τὸ κλασσικὸν παράδειγμα εἰς τὸ ὁποῖον καταφεύγει ὁ Ἀριστοτέλης προκειμένου νὰ θεμελιώσῃ τὴν, ὡς ἐκ τοῦ διπολικοῦ τῆς τύπου, ὀρθῶς ἐκ τῶν ὑστέρων ὀνομασθεῖσαν «ὁλομορφοπρακτικὴν» αὐτοῦ θεωρίαν, εἶναι τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὸ «ἀγάλμα» τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖται ἀκριβῶς ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐκ τινος ὑλικοῦ παράγοντος, μαρμάρου ἢ χαλκοῦ λ.χ. καὶ τὸ ὁποῖον ὁ Ἀριστοτέλης ὀνομάζει «ἐξ οὗ», ἀφ' ἐτέρου δέ, ἐκ τινος ἰδιοτύπου δηλώσεως ἢ ὁποία συντελεῖ καιρίως εἰς τὸν προσδιορισμὸν τοῦ μαρμάρου ὡς ἀγάλματος καὶ ὄχι ὡς κίονος ἢ τοῦ χαλκοῦ ὡς ἀγάλματος πάλιν καὶ ὄχι ὡς λέβητος. Θὰ ἐλέγομεν μάλιστα ὅτι οἱ δύο οὗτοι ὄροι προσδιορίζουν ἀλλήλους κατὰ τρόπον μοναδικὸν καὶ ἀναγκαῖον ἐκάστοτε, ἀκριβῶς ὡς ἐκ τοῦ ὅτι ὁ εἰς προϋποθέτει τὸν ἕτερον, καὶ ὡς ἐκ τοῦ ὅτι ἡ προσδιοριστικὴ ἀμφοτέρων συνάρτησις συνεπάγεται συγκεκριμενοποίησιν τοῦ δι' αὐτῶν ὀριζομένου, τῇ βοήθειᾳ βεβαίως καὶ ἄλλων παραγόντων τοὺς ὁποίους οὔτε νὰ παραμερίσωμεν οὔτε, πολλῶ μᾶλλον, νὰ παρίδωμεν δυνάμεθα. Ὁ μοναδικὸς οὗτος τρόπος, ὁ μοναδικὸς οὗτος τύπος, εἶναι, ὡς μορφή, συγκεκριμενοποίησις καὶ ἔκφρασις οὐσίας.

Οὕτω ἡ οὐσία ἀποβαίνει παρουσία ἰδιότυπος. Ἐὰν χαρακτηριστικὸν τῆς ὑπάρξεως εἶναι τὸ παρέχειν συγκεκριμένον τύπον παρουσίας εἰς τὸ ὄν, τότε δεόν νὰ γίνῃ δεκτὸν ὅτι ὁ τύπος οὗτος παρέχεται ἀκριβῶς ὑπὸ τῆς μορφῆς, καὶ ὅτι, ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας, ἡ μορφή ἐπιτελεῖ τὰς λειτουργίας ἐκείνας τὰς ὁποίας ἤδη ἀνεγνωρίσαμεν εἰς τὴν μίαν τοὐλάχιστον τῶν ἐκδοχῶν τῆς ὑπάρξεως ὥστε καὶ κατ' ἀντίθετον φορὰν νὰ φθάνωμεν εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα, ὅτι δηλαδή ὑπαρξίς, ὑπὸ τὴν ἐκδοχὴν τῆς ἐκδηλώσεως μιᾶς συγκεκριμένης παρουσίας, καὶ μορφή εἶναι τὸ αὐτὸ πρᾶγμα.

με άλλους λόγους, ότι διὰ τῆς μορφῆς συναντῶμεν μίαν τουλάχιστον ἄποψιν τῆς ὑπάρξεως, ἢ μᾶλλον ὅτι, διὰ τῆς ὑπάρξεως, οὕτω νοουμένης, ἐκ τῆς μορφῆς φθάνομεν εἰς τὴν ὑπόστασιν, εἰς τὴν οὐσίαν. Λέγων «αὐτὸ τὸ ἄγαλμα» ἀναφέρομαι τόσον εἰς τὸ «τί ἦν εἶναι» τοῦ ἐνώπιον μου ἀντικειμένου ὅσον καὶ εἰς τὸ «τόδε τί» αὐτοῦ· τόσον εἰς τὴν quidditas ὅσον καὶ εἰς τὴν quodditas αὐτοῦ, ὡς ἀκριβῶς δύναμαι νὰ εἶπω περὶ οἴουδῆποτε πράγματος, γενικέων δέ, περὶ αὐτοῦ τούτου τοῦ κόσμου. Ἐνταῦθα, φυσικῶ τῷ λόγῳ, δεόν νὰ διευκρινίσωμεν ὅτι ὑπάρχει δυνατότης μιᾶς ἐπὶ ἐπιπέδου τελειῶς διαφορητικοῦ (ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἰς τὴν ὅλην θεώρησιν ὑπεισέρχονται καὶ στοιχεῖα τάξεως γνωσιολογικῆς) διακρίσεως μεταξύ ἐνός «εἶναι» καὶ ἐνός «φαίνεσθαι».

Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τὸ μὲν «εἶναι» δὲν ἀποκλείεται νὰ ταυτίζεται πρὸς τὴν πραγματικότητα τοῦ ἐκάστοτε «τί ἦν εἶναι», ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν μυχιάν ὑπαρξιακὴν αὐθεντικότητα τὴν ὁποίαν προϋποθέτει τὸ «φαίνεσθαι» ὅμως δὲν δύναται νὰ ταυτισθῆ πρὸς τὴν μορφήν ἢ καὶ πρὸς τὴν ὑπαρξιν ὡς συγκεκριμενοποίησιν νοουμένην, διότι ἀκριβῶς δὲν εἶναι καθ' ἀνάγκην ἔκφρασις καὶ δήλωσις αὐθεντικῆς μιᾶς οὐσίας συναρτησιακῆς, πρὸς ἐκείνην συνδεόμενον καὶ ἐξ αὐτῆς πηγάζον, ἀλλὰ σχετίζεται πρὸς τὴν εἰς αὐτὸ ἀποδιδομένην ἐξωτερικὴν ἐρμηνείαν ἐκ μέρους μιᾶς συνειδήσεως ἀναφερομένης εἰς αὐτό. Ἡ τοιαύτη ἐρμηνεία εἶναι σαφῶς γνωσιολογικὴ, στερεῖται δέ, τουλάχιστον προκειμένου περὶ ἀντικειμένων διακεκριμένων ἀπὸ τοῦ ἐγώ, οἰασδῆποτε αὐθεντικότητος. Οὕτω τὸ «φαίνεσθαι» οὔτε καθ' ἀνάγκην οὔτε καθ' ὀλοκληρίαν, ἀλλὰ μόνον κατὰ συγκυρίαν (καὶ τότε πάλιν ἐν μέρει) συμπίπτει πρὸς τὴν μορφήν. Ἄλλωστε, καὶ εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν περίπτωσιν τοῦ καρτεσιανοῦ cogito, κατὰ τὴν ὁποίαν ἢ οὐσία τοῦ καθ' ἐξοχὴν ἀντικειμένου τῆς συνειδήσεως, ἦτοι τοῦ «ἐγώ», ἀποκαλύπτεται εἰς τὴν συνείδησιν κατὰ τρόπον αὐθεντικόν, μάλιστα δὲ τὸν αὐθεντικότερον δυνατόν, ἀφοῦ ὑπαρξίς καὶ συνειδήσις ὑπάρξεως συναντῶνται ἐν τῇ νοήσει ἢ ὁποία πάλιν λαμβάνεται ὡς καθ' ἐξοχὴν οὐσία τοῦ ἐγώ, ἀντικειμένου καὶ ἐν ταυτῷ ὑποκειμένου τῆς συνειδήσεως, ἦτοι εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἦν οὐδὲν σύνηθες «φαίνεσθαι» παρεμβάλλεται μεταξύ τῆς συνειδήσεως καὶ τοῦ ἀντικειμένου τῆς, δεόν νὰ διακρίνωμεν συναφῶς πρὸς τὸ ἐξεταζόμενον θέμα δύο ἐπὶ μέρους ἐκδοχάς : κατὰ τὴν μίαν, «νοῶ» καὶ «ἐγώ» εἶναι ὄχι μόνον ταυτόσημα, ἀλλὰ καὶ ταυτιζόμενα· μόνον κατὰ τὴν δευτέραν ἐκδοχὴν καὶ ὑπὸ τὸν ὅρον ὅπως ὁ παράγων «ἐγώ» τῆς συναρτήσεως ληφθῆ με σημασίαν ὑπαρκτικὴν, ἂν ὄχι με σημασίαν σαφῶς ὑπαρξιακὴν, εἶναι δυνατόν οὗτος νὰ ὑποστῆ τὴν κατάλληλον γνωσιολογικὴν ἐπεξεργασίαν προκειμένου νὰ θεωρηθῆ ὡς ἐκφραστικὸς φορεὺς τῆς οὐσίας του, ἦτοι τῆς νοήσεως, ὡς μορφή αὐτῆς συγκεκριμενοποιούσα τὸ περιεχόμενόν τῆς.

Κατόπιν τῶν προηγηθεισῶν διευκρινήσεων καθίσταται προφανές ὅτι ἡ μορφή, πᾶσα μορφή, παρουσιάζει ὠρισμένα γνωρίσματα τὰ ὁποῖα συνιστοῦν ἀντικείμενα τόσον θετικῆς ὅσον καὶ ἀποφατικῆς θεωρήσεως. Ἀπὸ ἀπόψεως ἀποφατικῆς μὲν, ἡ μορφή δὲν εἶναι κατ' ἀνάγκην αἰσθητὴ, ὁ δὲ αἰσθητὸς αὐτῆς χαρακτήρ ἐντάσσεται, ὡς ὅτις συντρέχει λόγος νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν, εἰς τὸ πλαίσιον μιᾶς γνωσιολογικῶς ἐρμηνευομένης φαινομενικότητος ἀλλοιούσης, ὡς ἐκ τῆς ἰδιαζούσης αὐτῆς φύσεως, τὴν αὐθεντικότητα ἐκείνης· ἡ μορφή ἐξ ἄλλου δὲν εἶναι τι τὸ ὅλως αὐτοτελῶς ὑφιστάμενον, καθ' ὃ μέτρον εἶναι ἐξωτερικεῖσις μιᾶς οὐσίας, περαιτέρω δέ, μία μορφή δὲν δύναται νὰ νοηθῆ ὡς ὑφισταμένη εἰμῆ ὑπὸ τὸν ὄρον ὅτι θὰ προεκτείνηται ὄντολογικῶς πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς προκλήσεως μιᾶς οὐσίας, ἤτοι πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς δι' αὐτῆς δηλώσεως τῆς οὐσίας τῆς ἐν σχέσει πρὸς τὴν ὁποῖαν δὲν εἶναι ἀνεξάρτητος (οὕτω, ὁμιλοῦντες περὶ μορφῆς γενικῶς, δεόν νὰ ἔχωμεν ἐν νῶ ὅτι αὕτη εἶναι παρουσία ὀντότητος καὶ ὄχι ὀντότης καθ' ἑαυτήν)· ἡ μορφή, τέλος, δὲν διεκδικεῖ ὑπὲρ ἑαυτῆς οἰανδήποτε ἀποκλειστικότητα, ἀλλ', ἀντιθέτως, οὔσα ἡ ἰδίᾳ συνάρτησις, κατὰ τὴν ὑφὴν τῆς, μίαν συναρτησιακὴν σχέσιν πρὸς τὸ εἰς ὃ δι' αὐτῆς ἀναγόμεθα, καὶ τὸ ὁποῖον ἡ ἰδίᾳ, δι' ἐσωτερικῆς ἀναφορᾶς εἰς ἑαυτήν, ἐκφράζει ὄντολογικὸν βάθος. Ἀπὸ δὲ ἀπόψεως θετικῆς, ἡ μορφή παραμένει συνεχῆς ἀναζητήσις ἐκφράσεως μιᾶς ὄντολογικῆς τάξεως ὁλονὲν ὀλοκληρουμένης καθ' ὃ μέτρον ὀλοκληροῦται καὶ τὸ ὄντικὸν βάθος αὐτῆς· ἡ μορφή πάλιν ἀναπτύσσει, καθ' ἑαυτήν, τὴν ἄλλως ἀπροσδιόριστον προσπάθειαν τῆς οὐσίας πρὸς ἐπιβεβαίωσιν ἑαυτῆς, συνισταμένην εἰς τὴν πραγματοποιήσιν τῆς πραγματικότητός τῆς, εἰς τὴν ἀναμφισβήτητον δηλαδή ἐνταξίν τῆς εἰς τὸ πλαίσιον τῶν συγκεκριμένων πραγματικότητων· ἡ μορφή, τέλος, εἶναι αὕτη αὕτη ἡ οὐσία (ἤτοι ἡ ὑπόστασις) ἐν τῇ συγκεκριμένη ἀλλ' ὄχι καὶ τελεσιδικῶ αὐτῆς δηλώσει, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς δυναμικότητος ἡ ὁποῖα χαρακτηρίζει ἀμφοτέρας, ἢ μᾶλλον τὴν ὄντικὴν τῶν συνάρτησιν. Γενικῶς, εἰς τὴν μορφήν δεόν ν' ἀναγνωρισθῆ χαρακτήρ ὄχι κλειστός, ἀλλ' ἀνοικτός. Ὁ ἀνοικτός αὐτῆς χαρακτήρ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν δυναμικότητα ἡ ὁποῖα χαρακτηρίζει τὴν οὐσίαν, δυναμικότητα ἐκδηλουμένην ἤδη ἐν τῇ διαδικασίᾳ ὀλοκληρώσεως καὶ τελειώσεως ἐκείνης. Ἐπειδὴ δὲ τὴν μορφήν τοῦ ὄντος συνεδέσαμεν πρὸς τὴν ἐτέραν τῶν ἐκδοχῶν τῆς ἐννοίας τῆς ὑπάρξεως εἶναι ἀνάγκη ὅπως, κλείοντες τὴν περὶ ταύτης ἔκθεσιν, σημειώσωμεν ὅτι, κατὰ λογικὴν συνέπειαν, μορφή εἶναι ὁ ἰδιότυπος ἐκάστοτε παράγων δι' οὗ ἐπιτελεῖται ἡ ὀλοκλήρωσις τῆς οὐσίας. Ἡ σύγχρονος βεβαίως ὑπαρξιακὴ διανοησις ἀναπτύσσει ἐν προκειμένῳ τὰς θέσεις αὐτῆς πρὸς τὴν αὐτὴν ἀναμφισβητήτως κατεύθυνσιν, ὡς ὅτις βεβαίως ὁμιλεῖ περὶ ἐλευθέρως, ὁλονὲν τελειουμένης, συγκροτήσεως τοῦ ἐγώ, ἐν σχέσει πρὸς τοὺς ἄλλους, παραμένοντας κατ' ἐλάχιστον ὄριον

καταλύτας τῶν ἡμετέρων ἀντιδρασιακῶν ἐνεργειῶν, ὡς καὶ τῆς βαθμιαίας καλύψεως τοῦ «εἶναι», τῆς αἰθεντικῆς δηλαδὴ παρουσίας ἡμῶν, διὰ τινος προσώπειου ἀλλοιοῦντος τὴν σημασίαν αὐτῆς. Ἐνταῦθα ὅμως δέον νὰ ἐπισημανθοῦν δύο βασικαὶ διαφοραὶ: ἄφ' ἑνὸς μὲν, ὅτι ἡ μορφή δὲν εἶναι, καθ' ἃ ἀνωτέρω ἐλέγχθησαν, ἀλλοίωσις τῆς οὐσίας, ἀλλὰ δῆλωσις καὶ προέκτασις τῆς ἰδιαίτερας αὐτῆς ἰδιοτυπίας, ὥστε νὰ δύναται νὰ ὑποστηριχθῆ ὅτι οὐσία καὶ μορφή, οὐσία καὶ ὑπαρξίς συγκεκριμένη δηλαδὴ, εὐρίσκονται ἐπὶ τῆς αὐτῆς συνεχοῦς γραμμῆς πορείας τοῦ ὄντος· ἄφ' ἑτέρου δέ, ὅτι ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τῆς καθαρᾶς ὑπαρξιακῆς διανοήσεως, ἡ ὅλη συγκεκριμένη ἐμφάνισις τῆς ὑπάρξεως ἐρμηνεύεται μέσῳ τῆς ἐννοίας τῆς συνειδήσεως θεωρουμένης ὡς ὄρου οὗ οὐκ ἄνευ τῆς τοιαύτης διαδικασίας, ἐνῶ, καθ' ἃ ἀνωτέρω ἐξεθέσαμεν, ἡ ὅλη πορεία τοῦ ὄντος δὲν εἶναι κατ' ἀνάγκην ἀναπόσπαστος ἀπὸ τῆς πορείας τῆς συνειδήσεως τοῦ ἐγῶ, δύναται δηλαδὴ νὰ νοηθῆ ἐπὶ πεδίου ἀντικειμενικοῦ, ἀνευ ἀποκλεισμοῦ ὑποκειμενικῆς τινὸς ἐνεργητικότητος, ἡ δὲ συνειδήσις, κατ' ἐπέκτασιν τῶν ἀνωτέρω, παίζει μὲν κατὰ τὴν ἐν λόγῳ πορείαν ρόλον καθοριστικόν, ὄχι ὅμως καὶ ἀποκλειστικόν, οὕσα ἡ ἰδία συνάρτησις ἐν τῷ πλαισίῳ ἄλλης συναρτήσεως. Κατὰ ταῦτα, ἡ ἡμέτερα ἐρμηνεία, χωρὶς ν' ὑφίσταται ἐν προκειμένῳ οὐσιαστικῶς ὠρισμένων θεμελιωδῶν ἀπόψεων ἐκτεθεισῶν ὑπὸ τῆς ὑπαρξιακῆς φιλοσοφίας, ἀντιτίθεται πρὸς τὴν τελευταίαν αὐτήν, ἀλλὰ καθ' ὃ μέτρον ἐπιχειρεῖ ὅπως ὑπερβῆ τὰ συνειδησιακὰ πλαίσια (τὰ ὄρια) τὰ ὅποια ἐκεῖνη, ἴσως αὐθαιρέτως, θέτει εἰς ἑαυτήν. Ὅπως δὴποτε, φυσικῶς τῷ λόγῳ, τὸ θέμα τῆς συνειδήσεως θὰ ἀπασχολήσῃ ἡμᾶς προκειμένου περὶ τῆς ἐξετάσεως τῶν περιστασιακῶν στοιχείων τοῦ ὄντος.

5. Ἡ δομὴ ὡς στοιχεῖον τοῦ ὄντος.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων κατ' ἀνάγκην προκύπτει συμπέρασμα τι ἀναφορικῶς πρὸς τὴν σχέσιν ὑποστάσεως καὶ μορφῆς. Ἡ σχέσις αὕτη ἡ συνδέουσα οὐσίαν καὶ μορφήν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἄλλοια ἢ σχέσις δομικῆ. Πράγματι, ὅ,τι συνδέει οὐσίαν καὶ μορφήν εἶναι ἡ δομὴ, σύνδεσις δηλαδὴ καθαρῶς δυναμικῆ, λειτουργικῆ, συναρτησιακῆ. Τὴν δομικὴν φύσιν τῆς μεταξὺ οὐσίας καὶ μορφῆς σχέσεως ἡ κλασσικὴ ἀριστοτελιζούσα ἐκλεκτικὴ φιλοσοφικὴ διανόησις τῶν ἀρχῶν τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος δὲν εἶχε κἄν ὑποπτεῦσαι.

Ἐχρειάσθη ὅπως ἡ βιολογία καὶ ἡ χημεία ὑποβάλουν εἰς τὸν φιλοσοφικὸν στοχασμόν, ὁμοῦ μετὰ τῆς μαθηματικῆς ἐπιστήμης, τὴν ἔννοιαν τῆς δομῆς ὡς δυναμένης νὰ ἐφαρμοσθῆ κατ' ἐπέκτασιν καὶ ἐπὶ ἄλλων τομῶν τῆς διανοήσεως, πρὶν ἢ καταστῆ δυνατὴ ἡ σύλληψις τῆς δομικῆς πραγματικότητος τοῦ ὄντος, ὡς σχεσιακῆς συνδέσεως οὐσίας καὶ μορφῆς.

Ἀποδεικνυομένης δηλαδή τῆς δομικῆς ὕψης τῆς τε μορφῆς καὶ τῆς οὐσίας, ἀποδεικνύεται αὐτομάτως καὶ ἡ δομικότης τῆς σχέσεως αὐτῶν. Τοῦτο βεβαίως προϋποθέτει κατὰ πρῶτον λόγον μίαν διακρίβωσιν τοῦ ὄρου δομῆ. Ὁ ὄρος οὗτος δὲν νοεῖται ἄλλως ἢ ὡς ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἄρθρωσιν ὀρισμένων μερῶν ἀποτελούντων, ὡς ἐκ τοῦ πρὸς ἄλληλα προσανατολισμοῦ τῶν, μίαν ἐνότητα συνεχομένην ὑπ' αὐτῆς ταύτης τῆς σχέσεως ἐκείνων. Οὕτω, ἡ δομὴ ὄχι μόνον προϋποθέτει μίαν τάξιν, ἀλλὰ καὶ εἶναι ἀφ' ἑαυτῆς ἡ τάξις αὕτη, ἀνεξαρτήτως τῶν λειτουργικῶν πραγματοποιήσεων τὰς ὁποίας ὑποτίθεται ὅτι ἐπιτελοῦν τὰ μέρη τὰ ὁποῖα τὴν συγκροτοῦν, ἢ, ὀρθότερον, τὰ μέρη τὰ ὁποῖα αὕτη ἀφ' ἑαυτῆς συνδέει εἰς ἐνιαίαν ὀργανικὴν συγκρότησιν. Οὕτω, ἡ δομὴ, ὡς βασικὴ σχεσιακὴ πραγματικότης, δύναται νὰ ἔχη χαρακτῆρα διάφορον τοῦ χαρακτῆρος τῆς ὀργανικῆς συγκροτήσεως τὴν ὁποίαν στηρίζει, χαρακτῆρος ὁ ὁποῖος ἐμφανίζεται ὡς λειτουργικός. Ἀντιθέτως, ὁ χαρακτῆρ τῆς δομῆς δέον νὰ νοηθῆ ὡς πέρα πάσης λειτουργικῆς ὀργανώσεως εὐρισκόμενος, ἀλλ' ὄχι καὶ ὡς στατικός. Εἶναι δυναμικός κατὰ τοῦτο, ὅτι δηλαδή προερχόμενος ἐξ ὀργανωτικῆς προσαρμογῆς, ἐπιδέχεται ὡσαύτως συνεχῆ προσαρμογὴν ὄχι βεβαίως πρὸς ὀργανικὰ ἀνάγκας, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἰδίας αὐτοῦ ὀργανωτικὰς ἀπαιτήσεις. Μὲ ἄλλους λόγους, ἡ δομὴ δὲν εἶναι εἰμὴ ἡ διάταξις τῶν μερῶν συνόλου προτυπικῆς ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁποίας ἡ ἐπὶ λειτουργικοῦ ἐπιπέδου ὀργανωτικὴ διαδικασία στηρίζεται καὶ ἐπιτελεῖται. Ἄνευ τοῦ δυναμικοῦ χαρακτῆρος τῆς δομῆς, οἰαδήποτε ἐνιαία ὀργάνωσις καθίσταται ἀδύνατος. Ἀπὸ τῆς γενικῆς ταύτης σημασίας τοῦ ὄρου, παρεχομένης ὑπὸ τῶν μαθηματικῶν, τῆς φυσικῆς, τῆς χημείας καὶ τῆς βιολογίας, εἶναι δυνατόν, κατ' ἀναλογίαν, νὰ μεταβῶμεν εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ψυχολογίας ἔνθα ἐπίσης ὁ ὄρος ἔχει λάβει πλέον παρεμφερῆ σημασίαν, ἀφοῦ ἀκριβῶς χρησιμοποιεῖται πρὸς δήλωσιν τῆς συνδέσεως τῶν διαφόρων πεδίων τοῦ ψυχικοῦ βίου, πλὴν ὄχι ἀπὸ ἀπόψεως στατικῆς, ἀλλ' ἀπὸ ἀπόψεως δυναμικῆς, ἀφοῦ αἱ πρὸς ἄλληλα σχέσεις τῶν ἐπὶ μέρους τούτων πεδίων συνεχῶς ἀναπροσαρμόζονται καὶ ἀναθεωροῦνται καθ' ἑαυτὰς καὶ ὄχι ἀπλῶς ἐν τῇ λειτουργίᾳ αὐτῶν. Ἡ ἀποψὶς αὕτη, βεβαίως, ἐγενικεύθη ὑπὸ τῆς λεγομένης μορφοκρατικῆς ψυχολογίας τῆς ὁποίας τὰς κατ' ἐξοχὴν ἀφαιρετικὰς τάσεις ἐξέφρασεν ἡ γερμανικὴ διανόσις τοῦ μεσοπολέμου, δεχομένη ἐν προκειμένῳ τὴν ἔννοιαν τῆς δομῆς ὡς ἐπίθεσιν σφραγιδὸς τινος διαφοριστικῆς ἐπὶ μιᾶς ἀνοικτῆς διαθέσεως ἐπιδεχομένης περαιτέρω συγκεκριμενοποιήσιν ἀφ' ἑαυτῆς κατὰ τὴν πρὸς ὀρισμένην κατεύθυνσιν ἀνυσματικὴν φορὰν τῆς. Περαιτέρω, ἡ μορφοκρατικὴ ψυχολογία, ἀποβλέπουσα εἰς τὴν σύλληψιν τῶν ἐνιαίων διαρθρώσεων τοῦ ψυχικοῦ κόσμου, ἀντιλαμβάνεται τὴν δομὴν ὡς ἐνότητα περιέχουσαν ἐν ἑαυτῇ τὸν ἴδιον αὐτῆς νόμον δράσεως καὶ

ἀναπτύξεως, ὡς καὶ ἰδίαν αἰτιότητα, πραγματοποιοῦσαν δὲ μίαν καθ' ἑαυτὴν συνηρητημένην ἀτομικότητα. Αἱ ἀντιλήψεις αὐταὶ βεβαίως ἐνθυμίζουσι τὴν καντιανὴν περὶ μορφικῆς ἑαυτονομίας διδασκαλίαν. Ἦτος μάλιστα ἡ μορφοκρατικὴ ψυχολογία νὰ ἐδέχθη ποιᾶν τινα, ὅλως θεωρητικῆν, ἐπίδρασιν ἐκ μέρους τῆς καντιανῆς περὶ ἑαυτονομίας ἀπόψεως. Ὅποσδήποτε ὁμοῦς ὑφίσταται ἐν προκειμένῳ μία σοβαρὰ διαφορὰ ἢ ὅποια δεόν νὰ ἐπισημανθῇ. Κατὰ τὴν νεωτέραν μορφοκρατικὴν ἄποψιν (ἔνθα, ἄλλωστε, ἐπὶ πεδίου γενικωτάτου, οἱ ὄροι μορφή καὶ δομὴ συμφύρονται ἐννοιολογικῶς, προκαλοῦντες ἁπλῶς σύγχυσιν), ὡς εἶδομεν, ἡ δομὴ δὲν ἔχει μόνον ἑαυτονομικὸν περιεχόμενον, ἀλλὰ καὶ τινα χαρακτηριστῆρα ἀνυπάρκτου αἰτιότητος, ὃν ὁμοῦς οὐδέποτε ὁ Kant ἀνεγνώρισεν ὡς τὴν μορφήν, καθ' ὅσον φυσικὰ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ νοηθῇ ὅτι οὗτος ἀναφέρεται εἰς αὐτὴν ἀπὸ ἀπόψεως ὄντολογικῆς. Ἡ μορφή εἶναι ἐκφραστικὴ παρουσία, δὲν εἶναι αἰτιότης καθ' ἑαυτήν. Δὲν ἀποκτᾷ πραγματικότητα εἰμὴ κατόπιν ὄντολογικῆς ἀναγωγῆς τῆς εἰς μίαν δυναμικὴν δομὴν. Εἰς τὰ πλαίσια ταῦτα, ἡ μορφή δύναται νὰ ὀρισθῇ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τινα ὑλικὴν πραγματικότητα, πρὸς τινα οὐσίαν τῆς ὁποίας καὶ εἶναι, ὡς διεπιστώσαμεν ἐκ τῶν προηγηθέντων, ἢ κατάλληλος ἐκάστοτε ἐκφρασις. Ἡ δομὴ ὁμοῦς δὲν νοεῖται κατ' ἀντίθεσιν πρὸς οἷονδήποτε οὐσιακὸν περιεχόμενον, καθ' ὅσον εἶναι οὐσιακὸν περιεχόμενον ἢ ἴδια, μέχρις ἑνὸς σημείου μάλιστα, θὰ ἔλεγέ τις, «πρῶτῃ οὐσίᾳ», κατ' Ἀριστοτέλην, λαμβανόμενον ἐν τινι λογικῇ διατάξει, καὶ τὸ ὅποιον εἶναι ἴδια παρουσίας μῆς λογικῆς τάξεως καθολικῆς, χωρὶς βεβαίως τοῦτο καὶ νὰ σημαίη ὅτι εἴτε ἡ ἰδιαιτέρα λογικὴ διάταξις εἴτε ἡ καθολικὴ λογικὴ τάξις, περὶ ὧν ἐγένετο μόλις λόγος, ὑπόκεινται εἰς στατικὴν τινα ἀδράνειαν. Ἀντιθέτως, ὡς διαθέσεις προϋποθέτου ἴδιον αὐτῶν δυναμισμὸν ἀνταποκρινόμενον πρὸς τὴν τάσιν των ὅπως ἐγγίσουσιν ἐν ἐπίπεδον πραγματοποιήσεως ἡτοι ἐν ἐπίπεδον πραγματικότητος. Τὸν δυναμικὸν χαρακτήρα τῆς δομῆς πιστοποιεῖ καὶ ἡ συνηθέστατα ἐξ ἐμφανοῦς δομήσεως προέλευσις ταύτης. Δόμησις εἶναι κατὰ ταῦτα μία συνεχῆς ὀργανωτικὴ ἐνοποίησης στοιχείων ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν παντοίων παραγόντων. Ἐὰν δὲ ἡ δομὴ προέρχεται ἐκ δομήσεως προοδευτικῆς, ἔπεται ὅτι τὸν δομητικὸν χαρακτήρα τῆς δὲν δύναται ν' ἀπολέσῃ ἀπὸ τινος στιγμῆς. Ἐπεται μᾶλλον ὅτι ἡ δομητικὴ τάσις τῆς δομῆς ἀντιστοιχεῖ πρὸς μίαν αὐτοδόμησιν συμβαδίζουσαν πρὸς τὴν ὀλοκλήρωσιν τοῦ ὄντος νοουμένου ὡς πορευομένου πρὸς τελείωσιν, καὶ ἐλέγχουσαν αὐτήν. Δομὴ, δόμησις καὶ ἀναδόμησις παραμένουν, ἐν τῇ δυναμικῇ των ἐννοίᾳ, κατ' οὐσίαν δραστηριότητες ἐσωτερικαὶ τῆς οὐσίας ἐκδηλούμεναι ἐν τῇ μορφῇ. Εἰς τὰ πλαίσια τῆς δομικῆς ἢ τῆς δομητικῆς δραστηριότητος εἶναι δυνατόν συνεπῶς νὰ τοποθετηθῇ τὸ πρόβλημα τῶν σχέσεων οὐσίας καὶ μορφῆς, ἀπὸ ἀπόψεως δυναμικῆς ἀνταποκρινομένης πρὸς τὴν πραγμα-

τικότητα τῆς συνδέσεως τῆς ἰδιοτύπου οὐσιακῆς ἀφαιρέσεως πρὸς τὸ μορφικὸν συγκεκριμένον τῆς ὑπάρξεως, συνδέσεως διὰ τῆς ὁποίας διευρύνονται τὰ περιθώρια τῆς ὄντολογικῆς ὀλοκληρώσεως. Ἡ δομὴ λοιπὸν ἐξασφαλίζει τὴν ἐνότητα οὐσίας (ὑποστάσεως) καὶ ὑπάρξεως (μορφῆς) τοῦ ὄντος.

6. Χρονικὴ βίωσις.

Συνεδέσαμεν προηγουμένως τὸ ὄν πρὸς τὴν διάρκειάν του νοουμένην ὡς συνέχειαν τῆς ὑπάρξεώς του. Αὐτὴ αὕτη ἢ ἔννοια τῆς διαρκείας, εἴτε θετικῶς εἴτε κατ' ἀντίθεσιν συνδεθῆ, μετὰ τὴν σειράν της, πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ χρόνου, εὐρηται ὡπωσδήποτε συνηρημένη πρὸς ἐκείνην. Ἐὰν τὴν διάρκειαν νοήσωμεν ὡς ἐκφράζουσαν μίαν συγκεκριμένην βιωματικὴν κατάστασιν, τὸν δὲ χρόνον, ὡς ἐκφρασιν ἑνὸς ἀφηρημένου ἀντικειμενικοῦ, δὲν θὰ εὐρισκόμεθα μακρὰν τῆς μπεργκσονικῆς τοποθετήσεως τοῦ προβλήματος, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ διάρκεια, ὡς βιωμένη συνέχεια, ὡς ροὴ συγκεκριμένων συνειδησιακῶν καταστάσεων εἶναι ἡ μόνη πραγματικότης τὴν ὁποίαν ἡ συνείδησις εἶναι δυνατόν νὰ συλλάβῃ ἔνδοθεν, εἰσδύουσα δηλαδὴ εἰς αὐτὴν δι' ἐκείνης, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸν χρόνον νοούμενον ὡς μίαν ἐννοιακὴν ἀφαίρεσιν προερχομένην ἐξ ἀντανακλάσεως τῆς προβολῆς διαρκειακῶν βιωμάτων ἐπὶ ἐννοιακοῦ χωρικοῦ βάθους. Τὸ τριπλοῦν αὐτὸ δυναμικὸν σχῆμα τὸ ὁποῖον συνδέει ἐν ταῦτῳ τὰς ἐννοίας τοῦ χρόνου καὶ τῆς διαρκείας πρὸς τὰς ἐννοίας τοῦ χώρου καὶ τῆς ἐκτάσεως κατοπτρίζει, παρὰ τὴν ἐπαναστατικὴν (διὰ τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ἐγένετο γνωστὸν) θεωρητικὴν μορφήν του, μίαν εἰδικωτέραν ἐρμηνεῖαν κλασσικωτέρας τινος σχετικῆς τοποθετήσεως ἐχούσης, κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, τὴν ἀρχὴν της εἰς τὴν καρτεσιανὴν φιλοσοφίαν, διατυπωθείσης ὁμως κατὰ τρόπον ἐπιστημονικώτερον ὑπὸ τοῦ Newton. Εἰς τὴν πραγματικότητα, ὑφ' ἣν μορφήν ἐμφανίζεται παρὰ Newton, ἢ ἐν λόγῳ ἀντίληψις ἐγένετο εὐρύτατα δεκτὴ ἀπὸ τὰς παντοίας συνειδήσεις εἰς τρόπον μάλιστα ὥστε νευτώνειος νὰ εἶναι ἢ τρέχουσα περὶ τοῦ προβλήματος κοινὴ ἀντίληψις σήμερον, παρὰ τὰ πλήγματα τὰ ὁποῖα ἢ ἐν λόγῳ θεωρία ἐδέχθη ἐκ μέρους τῆς συγχρόνου ἐπιστημονικῆς τοποθετήσεως ἔναντι τοῦ ζητήματος. Τοῦ Fouillée ἢ ἄποψις κατὰ τὴν ὁποίαν χρόνος καὶ συνείδησις συναρτῶνται λειτουργικῶς, ἦτοι κατὰ τρόπον ἐπιτρέποντα τὴν παραστατικὴν τῶν σύνδεσιν καὶ ἐξήγησιν ἐν ταῦτῳ, ὥστε ὁ μὲν χρόνος νὰ νοητῆ ὡς κοίτη ποταμοῦ, ἢ δὲ διάρκεια ὡς ρεῦμα αὐτοῦ, παρὰ τὴν ἐντυπωσιακὴν εἰκόνα τὴν ὁποίαν παρέχει, δὲν παύει νὰ εἶναι διατύπωσις σχηματικὴ, ἀκριβῶς διότι συνδέει ὡς ὁμοιογενῆ δύο στοιχεῖα κατ' ἐξοχὴν διάφορα κατὰ τὴν φύσιν τῶν, καθ' ὅσον τὸ μὲν λαμβάνει ὡς τι ἐκτὸς τῆς συνειδήσεως ἀφηρημένον πραγματικόν, τὸ δὲ, ὡς βιωματικὴν καὶ παρουσιακὴν πορείαν ἐντὸς τῶν

πλαισιών του πρώτου έκδηλουμένην. Ὁμολογουμένως, πολὺ ὀλιγώτερον προσφυῆς, πλὴν εἰλικρινεστέρα καὶ συνεπεστέρα εἶναι ἢ τοποθέτησις τοῦ Descartes καθ' ὃν ἡ σχέσις χρόνου καὶ διαρκείας δὲν ἀντιστοιχεῖ μόνον πρὸς τὴν σχέσιν ἀφηρημένου καὶ συγκεκριμένου, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν σχέσιν ἀπείρου καὶ πεπερασμένου, πᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐνθυμίζει τὴν σχέσιν τὴν ὁποίαν ἤδη ὁ Πλάτων, ἐπὶ ἄλλου ἐπιπέδου μεταθέτων τὸ ζήτημα, ἐγκαθιστᾷ μεταξὺ χρόνου καὶ αἰωνιότητος. Τὰ ἀνωτέρω ὅμως ἀρμόζει νὰ ἐξετάζωνται διεξοδικώτερον ἀναφορικῶς μὲ τὸ πρόβλημα τῶν σχέσεων μεταξὺ κόσμου καὶ συνειδήσεως.

Ὅ,τι προέχει ἐνταῦθα εἶναι νὰ διαπιστώσωμεν ὅτι, ἐὰν διάρκεια εἶναι ἢ συνέχεια τοῦ ὄντος καὶ ἢ ἐμμονὴ αὐτοῦ εἰς τὴν οὐσίαν του, τότε εἶναι δύσκολον νὰ δεχθῶμεν ταυτοχρόνως καὶ ὅτι ἡ διάρκεια εἶναι συνδεδεμένη πρὸς μίαν οἰανδήποτε κίνησιν ἐκφράζουσαν ροὴν ἢ ἄλλην τινὰ κινητικὴν δραστηριότητα, πλὴν δυναμισμού τινος πρὸς τὸν ὁποῖον συμφώνως τὸ ὄν τείνει νὰ κατακλύσῃ, διὰ τῆς παρουσίας του, τὸν κόσμον ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἢ παρουσία αὕτη ἐκδηλοῦται, νὰ ἐπιθέσῃ δ' ἐπ' ἐκεῖνου τὴν σφραγίδα του, ἐπιβεβαιούσῃ, διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἑαυτό. Καθίσταται, ὡς ἐκ τῶν ἀνωτέρω, καὶ δι' ἄλλης ὁδοῦ προφανὲς ὅτι τὸ ὄν παραμένει κόσμος τὸν ὁποῖον δὲν δυνάμεθα νὰ χαρακτηρίσωμεν ὡς κλειστὸν ἢ ὡς διάχυτον, ἀλλ' ὡς κόσμον φέροντα ἐν ἑαυτῷ τὰς δυνατότητας ὀλοκληρώσεώς του. Ἡ διάρκεια συνεπῶς τοῦ ὄντος εἶναι συμφυῆς πρὸς τὴν οὐσίαν του, καὶ οὐδόλως ἀποτελεῖ πρόεκτασιν αὐτοῦ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ἐνὸς ἀντικειμενικῶς νοουμένου χρόνου. Κατὰ ταῦτα, ἡ διάρκεια ἀποτελεῖ αὐταποδείκτως τὴν πραγματικότητα τοῦ ὄντος, διὰ τῆς ὁποίας τοῦτο μεταπηδᾷ ἐκ τῆς περιοχῆς τῆς δυνατικῆς παρουσίας εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ἀδιαμφισβητήτου ἐνεργητικῆς του δηλώσεως. Ἄν τώρα ἡ διάρκεια αὕτη εἶναι δυνατόν νὰ λογισθῇ ὡς χρονικὴ τροπὴ τοῦ ὄντος, εἶναι θέμα τὸ ὁποῖον ὑπόκειται εἰς περαιτέρω διερεύνησιν. Πράγματι, ἐὰν τὴν διάρκειαν θεωρήσωμεν ὡς ἐν στενῶς νοουμένην διαδοχῇ στιγμῶν περικλειομένην περιορισμένην παρουσίαν τοῦ ὄντος, τότε δέον ν' ἀντιδιαστείλωμεν αὐτὴν ὡς πρὸς τὸν χρόνον, λαμβανόμενον ὄχι ὡς ἄπειρον, ἀλλ' ὡς ἀπεριόριστον πλαίσιον τῆς πραγματικότητος. Ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας, ἡ διάρκεια, ὡς ἐξ ἀντικειμένου συγκεκριμένη καὶ περιορισμένη διαδοχῇ στιγμῶν, ἀντιτίθεται ὡς ἐκ τοῦ συγκεκριμένου αὐτῆς πρὸς τὸν χρόνον, πλὴν, ἔχει τὴν αὐτὴν μετ' ἐκεῖνου ἐσωτερικὴν δομὴν, καθ' ὃ διαδοχῇ, ὡς καὶ ἐκεῖνος, μολονότι κατὰ βάθος εἶναι διαδοχῇ στιγμῶν τάξεως ὅλως διαφόρου ἐν σχέσει πρὸς τὰς στιγμὰς τῶν ὁποίων τὴν διαδοχὴν ἐκεῖνος ὑποδηλοῖ. Διότι ναὶ μὲν διάρκεια, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς ἐμμονῆς εἰς τὴν οὐσίαν, καὶ χρόνος, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀπεριόριστου, ἂν ὄχι ἀπείρου, κοίτης τῆς ροῆς τῶν γεγονότων, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ θεωρηθῶν ὡς μεγέθη ἐξ ἀντικειμένου διαιρετά· ἀλλ' ἀφ' ἐνὸς ὁ χρόνος ἐμφανί-

ζεται ὡς προῖον νοητικῆς ἀναλύσεως, ἂν ὄχι διαλύσεως, τοῦ κόσμου ἐντὸς τοῦ ὁποίου δρᾷ ἡ συνειδήσις, καί, ἀφ' ἑτέρου, ἡ διάρκεια ἀποβαίνει ἐνέργεια ἀξιοποιήσεως τῶν χρονικῶν δυνατοτήτων διὰ τῆς παρατάσεως τῶν νοουμένων ὡς ἐν χρόνῳ διαδεχομένης ἀλλήλας ἐπὶ μέρους στιγμῶν ἐντὸς ἀλλήλων. Οὕτω αἱ μὲν χρονικαὶ ἐπὶ μέρους μονάδες λαμβάνονται ὡς ἀποτελοῦσαι ἀντικείμενα ἀδιακρίτου καὶ ἀδιαφόρου διαδοχῆς σαφῶς ἀπ' ἀλλήλων διεστώμενα καὶ χωριζόμενα, διαφέροντα δὲ ἀλλήλων κατὰ τὰ ἐλάχιστα νοητὰ κενὰ διὰ τῶν ὁποίων ἕκαστον, σχηματικῶς τοῦλάχιστον, καὶ ἐπὶ ἐπιπέδου σαφῶς θεωρητικοῦ, περατοῦται· τῆς δὲ διαρκείας τὰ συνιστώμενα στοιχεῖα δεόν νὰ ληφθοῦν ὡς διαδεχόμενα ἀλλήλα διὰ διεισδύσεως τῶν μὲν ἐντὸς τῶν δέ, διὰ τινος δηλαδὴ πραγματικῆς, οὐχὶ δὲ πλασματικῆς, ὡς προκειμένου περὶ τοῦ χρόνου, συνεχείας. Κατὰ ταῦτα, ἡ χρονικὴ διαδοχὴ εἶναι ἀσυνεχῆς, τοῦλάχιστον θεωρητικῶς· ἡ δὲ διαρκειακὴ διαδοχὴ, συνεχῆς, καθ' ὃ μέτρον ἐν αὐτῇ, ἐὰν ὅπωςδὴποτε ὑποτεθῇ ὅτι αὕτη συνίσταται ἐκ στοιχείων, ἕκαστον τούτων λαμβάνει γένεσιν ἐντὸς τοῦ προηγουμένου, διὰ ν' ἀποθάνῃ ἐντὸς τοῦ ἐπομένου, συμπλεκόμενον καὶ συμφυρόμενον οὕτως εἰπεῖν, πρὸς ὁλόκληρον τὴν σειρὰν διαδοχῶν, συντελοῦν δὲ εἰς τὴν μέσφ τῶν μονάδων διαμόρφωσιν τῆς ἐνότητος τῆς. Κατὰ ταῦτα, καὶ μὲ πλήρη ἐλευθερίαν κατὰ τὴν ἐπιλογὴν τοῦ παραδείγματος, εἶναι δυνατόν *grosso modo* νὰ παραλληλίσωμεν τὴν ἀνωτέρω διαγραφείσαν διαφορὰν μεταξύ χρονικῆς καὶ διαρκειακῆς διαδοχῆς πρὸς τὴν διαφορὰν μεταξύ διαδοχῆς σωματιδίων καὶ διαδοχῆς κυματοειδῶν φαινομένων.

Ἐξ ἄλλου, ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς ὡς ἄνω διαφορᾶς προκύπτει διαφορὰ ὡς πρὸς τὴν φύσιν τῆς ἐντάξεως τοῦ ὄντος ἐν χρόνῳ ἢ ἐν διαρκείᾳ, ἢ μᾶλλον ὡς πρὸς τὴν φύσιν τοῦ ὑπὸ χρονικὴν ἢ ὑπὸ διαρκειακὴν ὀπτικήν γωνίαν θεωρουμένου ὄντος. Τὸ ὄν δηλαδὴ ὑπόκειται εἰς θεώρησιν τόσον ἐν χρόνῳ ὅσον καὶ ἐν διαρκείᾳ, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι εἰς μὲν τὴν πρώτην περιπτώσειν ἀπομονοῦται εἰς κόσμον ἀδιάφορον, συνεπῶς ἐχθρικὸν πρὸς αὐτό, εἰς δὲ τὴν δευτέραν, ἀφ' ἑαυτοῦ ἐντάσσεται εἰς μίαν συνέχειαν τὴν ὁποίαν καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ δημιουργεῖ, ἀφοῦ συνέχεια, μάλιστα δὲ συνέχεια πυκνή, εἶναι τὸ ἴδιον, δεδομένου ὅτι διὰ τῆς συνεχείας ταύτης ἐκφράζει τὴν ἔμμονήν του εἰς τὴν οὐσίαν του, ἤτοι εἰς ἑαυτό.

Τέλος, ὁ χρόνος δὲν νοεῖται διὰ τὸ ὄν εἰμὴ ἐφ' ὅσον ἐκεῖνο νοεῖται ὡς δυνάμει ὑφιστάμενον, εὐθύς δὲ μόλις νοηθῇ ὡς ὑφιστάμενον πράγματι, νοεῖται καὶ ὡς συνεπαγόμενον τὴν διάρκειαν, πρωτίστως δὲ τὴν διάρκειάν του, λαμβανομένην, ὡς ἐπανειλημμένως ἐτονίσσαμεν, ὡς ἔμμονήν εἰς τὴν οὐσίαν του τῆς ὁποίας βεβαίως καὶ τὴν ὁλοκληρώσειν συνεχῶς καὶ ἐκάστοτε τὸ ἴδιον ἐπιδιώκει. Διὸ καὶ διὰ τῆς εἰς τὴν διάρκειαν αὐτοῦ ἔμμονης του ἄλλο δὲν κάμνει ἀπὸ τοῦ νὰ ἐπιδιώκῃ ἀνατροπὴν, διάχυσιν, κατὰ

λυσιν μάλιστα, τῶν χρονικῶν δομῶν αἱ ὁποῖαι προσφέρονται εἰς αὐτὸ ὡς πλαίσια παρουσίας, προκειμένου ν' ἀνασυστήσῃ καὶ ν' ἀναδομήσῃ αὐτὰς συμφῶνως πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ φύσιν, ἤτοι πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ διαρκειακὴν ἔμμονὴν εἰς τὴν οὐσία του, καὶ πρὸς τὴν σταθεράν, συνεχῶς μὲν ἐν γένει, ἀλλὰ καὶ εἰδικώτερον ἐκάστοτε, συνέχουσιν αὐτὸ ἐνοποῖον τῆς συναρτησιακῆς του διαρθρώσεως ἔμμονὴν αὐτοῦ εἰς ἑαυτό, συνεπῶς δὲ καὶ πρὸς τὴν διὰ τῆς σταθερότητος ταύτης ἐπιζήτησιν ἐπιβεβαιώσεως ἑαυτοῦ, εἰς τρόπον ὥστε ἢ ὡς ἄνω χρονικὴ ἀναδόμησις νὰ γίνεται μὲ κριτήρια ἀναντιρρήτως προθεσιακά, καὶ νὰ παρέχεται οὕτω ἡ δυνατότης εἰς τὸ ὄν ὅπως τὸ σύστημα τῶν κατ' ἀφαίρεσιν καὶ κατὰ σχηματικὴν διαμόρφωσιν διατυπουμένων χρονικῶν διαρθρώσεων ἐπικαλύπτῃ καὶ ὑποκαθιστᾷ διὰ τινος συστήματος περισσότερον προσφόρου πρὸς τὴν ἐν λόγῳ ἐπιζήτησιν, ὑπ' αὐτοῦ μὲν κατὰ βάσιν δημιουργούμενου, πλὴν προσφερομένου ὡς ἐνδεχομένου ὑπ' αὐτῆς ταύτης τῆς ἀντικειμενικῆς πραγματικότητος ἦν ἐκεῖνο, ἀπὸ τῆς σκοπιᾶς του, δέχεται ὡς τοιαύτην, εἰς τρόπον ὥστε νὰ διαμορφουταὶ νέος χρόνος, ἐσωτερικὸς, μὲ ρυθμὸν καὶ ἀγωγικότητα ἰδιαιτέρου ἐκάστοτε τύπου. Ὑπὸ τοιούτους ὄρους, τὸ στοιχεῖον τοῦ χρόνου ἀποβαίνει, διὰ τὴν παρουσίαν τοῦ ὄντος, ἐν σύστημα ἀναφορᾶς τὸ ὁποῖον τὸ ὄν εἶναι ἀφ' ἑαυτοῦ εἰς θέσιν ὄχι μόνον νὰ ἐπηρεάσῃ, ὅσάκις τοποθετεῖται ἐν αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀπορροφήσῃ αὐτὸ ὡς πρὸς ἑαυτό, ἤτοι νὰ ἐπιβάλλῃ ἐπ' αὐτοῦ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ παρουσίαν, ὄχι μόνον μεταβάλλον τὴν ὡς φύσιν ἐκεῖνου νοουμένην διάρθρωσίν του, ἀλλὰ καὶ ἐξαναγκάζον αὐτὸ ὅπως, ὑπὸ τὴν νέαν του διάρθρωσιν, καταστῆ ἢ ἐπαλήθευσίς τῶν διαδοχῶν διὰ τῶν ὁποίων ἡ φύσις αὐτοῦ τούτου τοῦ ὄντος, ἤτοι ἡ ἔμμονή του εἰς τὴν οὐσίαν του, δηλοῦται.

7. Χωρική βίωσις.

Ὑπῆρξε πάντοτε, ἀπὸ τοῦ Descartes καὶ ἐντεῦθεν, μιὰ σταθερὰ τάσις τοῦ φιλοσοφικοῦ στοχασμοῦ ὅπως συνδέῃ διὰ παραλλήλου ἀναφορᾶς τὸν χρόνον πρὸς τὸν χῶρον, τὴν διάρκειαν πρὸς τὴν ἔκτασιν. Μολονότι βεβαίως ἡ νεωτέρα φιλοσοφία τοὺς συναφεῖς πρὸς ἀλλήλους παραλληλισμοὺς τούτους ἐστήριξε κατὰ τρόπον περισσότερον σαφῆ, ἔκδηλον καὶ ὀπωσδήποτε ἀνταποκρινόμενον πρὸς μίαν ἀναμφισβήτητον πρόθεσιν τῶν ἐκπροσώπων τῆς πρὸς ἐξεικόνισιν ὀρισμένων ἐξισορροπητικῶν τάσεων ἐπὶ πεδίου θεωρητικῆς σχηματικότητος, ἐν τούτοις ἀναλόγους, ἂν καὶ ὀλιγώτερον ἐμφανοὺς διαθέσεως, προσπαθείας διαβλέπει τις κατὰ τὸν ὑπὸ τῆς ἀρχαίας διανοήσεως χειρισμὸν τῶν προβλημάτων. Μία πρώτη διάκρισις ἀφορᾷ εἰς τὰς ἐννοίας τοῦ χώρου καὶ τοῦ κενοῦ, ἥτις καὶ διήκει ἀπὸ τοῦ Ἀναξιμάνδρου, ὁμιλήσαντος περὶ ἀπείρου, μέχρι τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶ-

νος, ὅτε ἡ ἔννοια τοῦ κενοῦ τείνει ν' ἀπολέσῃ τὴν ὄντολογικὴν τῆς σημασίαν. Ἡ Ἀναγέννησις ἠθέλησεν ἀσφαλῶς νὰ συμβιβάσῃ τὰς πρὸς ἀλλήλας ἀντιτιθεμένας ἐννοίας ταύτας προσφεύγουσα εἰς μίαν ἔννοιαν ἀντιφατικὴν καθ' ἑαυτήν, τὴν τοῦ *corpus incorporeum*, ἢ ὁποῖα, βεβαίως, ἦτο ἀδύνατον νὰ προσφέρῃ ἀφ' ἑαυτῆς λύσιν ἄμεσον εἰς τὸ πρόβλημα. Ὁ Descartes καὶ πάλιν ἐνταῦθα ἔδωσε λύσιν ἰσχύουσαν ἐπὶ μακρόν, προσφέρουσαν δὲ μίαν θεωρητικῶς ἄψογον ἀνταπόκρισιν πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ ἰδίου παρασχεθεῖσαν λύσιν τοῦ προβλήματος τοῦ χρόνου. Κατὰ τὸν Descartes λοιπὸν δυνάμεθα νὰ ὀμιλῶμεν περὶ τῆς συγκεκριμένης ὕλης ὡς περὶ *res extensa*, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἀφηρημένως ὑπάρχοντα χῶρον ἐντὸς τοῦ ὁποίου αὕτη ἐκτείνεται. Χῶρος καὶ ἔκτασις διαφέρουν ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον τῶν καθ' ὃν λόγον διαφέρουν χρόνος καὶ διάρκεια. Μὲ ἄλλους λόγους, ὁ χῶρος συνιστᾷ ἄπειρον δοχεῖον ἐν τῷ ὁποίῳ τὰ ὄντα ἐκτείνονται. Ἐάν, περαιτέρω, δι' ἓνα Newton, καὶ διὰ τὴν ἐκ τούτου ἀπορρέουσαν, διὰ νὰ ἐπιβληθῇ ἐν συνεχείᾳ ἐπὶ τῆς καθημερινῆς συνειδήσεως, νοοτροπιᾶν (ὅπως ἡ νοοτροπία εἰς τὴν ὁποίαν ἀνάγεται ἡ εὐκλείδειος γεωμετρία ἐπεβλήθη ἐπὶ τῆς καθημερινῆς συνειδήσεως ἤδη ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος), ἡ ἀνταπόκρισις χρόνου καὶ χώρου, διαρκείας καὶ ἐκτάσεως, εἶναι καθολικὴ, ἢ φιλοσοφοῦσα συνειδήσις δὲν εἶναι δυνατόν νὰ τὴν ἀποδεχθῇ ἄνευ ἐπιφύλαξεων, Ἰδίᾳ δὲν εἶναι δυνατόν ν' ἀποδεχθῇ ὅτι ὑπάρχει ἄμεσος ἀντιστοιχία μεταξὺ τῆς διαρκείας τοῦ ὄντος (ἢ ὁποῖα, ὡς εἶδομεν, δὲν εἶναι εἰμῆ ἢ ἔκφρασις τῆς ὑποστάσεώς του δυναμικῶς νοουμένης) καὶ τῆς ἐκτάσεως αὐτοῦ, διὰ τὸν ἀπλοῦν λόγον ὅτι ἡ μὲν διάρκεια εἶναι ἐγγενῆς τῆς ὑπάρξεως τοῦ ὄντος παράγων, ἡ δὲ ἔκτασις, ὕφ' ἣν σημασίαν λαμβάνεται ἐν προκειμένῳ, δὲν δύναται νὰ βοηθῇ εἰμῆ ὡς ἰσχύουσα περὶ μόνων τῶν σωματικῶν ὄντων. Τοῦτο βεβαίως δὲν σημαίνει καὶ ὅτι ἀσώματα ὄντα εἶναι κατ' ἀνάγκην οὐχὶ ἐκτατά, ἢ ὅτι, ὑπὸ τοιούτους ὄρους, ἀσώματα ὄντα δὲν δύνανται κἄν νὰ νοηθοῦν· σημαίνει, ἀντιθέτως, ὅτι ἡ τοιαύτη ἐκδοχὴ τῆς ἐννοίας τῆς ἐκτάσεως περιορίζει ὑπερβολικῶς καὶ αὐτὴν ταύτην τὴν ἔννοιαν τοῦ ἔκτατοῦ, ἀλλὰ καί, γενικώτερον, τὴν ἔννοιαν τοῦ ὄντος τὸ ὁποῖον θέλει ἀπαραιτήτως *rem extensam*, χωρὶς ἴσως καὶ νὰ ἐνδιαφέρηται νὰ διερευνήσῃ μήπως ὁ χῶρος (ὅπως καὶ ὁ χρόνος) δὲν εἶναι μόνον ἰδέαι, ἀλλὰ καὶ ὄντα.

Μολονότι ἀμέσως ἐμπνέεται ἐν προκειμένῳ ἐκ τοῦ καρτεσιανισμοῦ, ἢ δυναμοκρατικῆ ἐπὶ τοῦ προβλήματος ἀντίληψις τοῦ Leibniz, ἀντιστρέφουσα τὴν καρτεσιανὴν μηχανοκρατίαν, δίδει ἴσως λαβὴν πρὸς μίαν γόνιμον ἐπὶ τοῦ προβλήματος ἔρευναν, θεωροῦσα τόσον τὸν χρόνον ὅσον καὶ τὸν χῶρον ὡς δυνατότητας συναρτησιακῆς ὡς πρὸς ἐκάτερον ὑπάρξεως τῶν ὄντων. Χῶρος δηλαδὴ καὶ ἔκτασις δὲν θά ἔδει νὰ λαμβάνονται ὡς ἔννοιαι ἀντιτιθέμεναι πρὸς ἀλλήλας. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ ὄντος, ὁ

χῶρος δὲν θὰ ἦτο δηλαδή εἰμὴ μία συνύπαρξις δυνατοτήτων, ἐν ἰδιότυπον *Umgreifendes*, μία τεραστία καὶ μοναδικὴ ὑπόσχεσις ὑπάρξεως ἐκ τῆς ὁποίας, διὰ τινος δραστηριοποιήσεως, ἀνακύπτει αὐτὸ τοῦτο τὸ ὄν τὸ ὁποῖον, μὲ τὴν σειρὰν του, ἐμφανίζει ἑκτασιν ἥτις ἄλλο δὲν εἶναι εἰμὴ ἡ ἰδία αὐτοῦ ἀκτινοβολία ἐπὶ τοῦ κόσμου, ἡ δυναμικὴ δηλαδή διεισδυσίς του ἐντὸς τοῦ κόσμου, ἐν προκειμένῳ τοῦ χῶρου ἐντὸς τοῦ ὁποῖου ἐπισημαίνεται πᾶν ὄν. Κατὰ ταῦτα, ὁ χῶρος, ὡς συνεχὲς δυνατοτήτων, καὶ ἡ ἑκτασις, ὡς συνεχὲς ἐπιβολῆς, ἀποτελοῦν τοὺς ὄρους μιᾶς ἐνιαίας συναρτήσεως κατὰ τὴν ὁποίαν διαπιστοῦται ἀλληλοδιεισδυσίς αὐτῶν, ὥστε, ὁμιλοῦντες περὶ δυναμικῆς τοῦ χῶρου, νὰ ὑποχρεούμεθα ὅπως λάβωμεν ὑπ' ὄψιν καὶ τὴν δυναμικὴν τῆς ἑκτάσεως, συνεπῶς δὲ καὶ αὐτὸν τοῦτον τὸν δυναμισμὸν τοῦ ὄντος ὡς διὰ τῆς ὡς ἄνω συναρτήσεως ἐκδηλουμένου ἐν χῶρῳ. Ὁ χῶρος συνεπῶς εἶναι στοιχεῖον συστατικὸν τοῦ ὄντος καθ' ὃ μέτρον τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐξ αἰτίας αὐτοῦ δράττεται τῆς εὐκαιρίας ὅπως ἐπιβεβαιώσῃ τὴν παρουσίαν του ἢ ὁποία δὲν καθίσταται παρουσία πραγματικῆ εἰμὴ ἀφ' ἧς ἐπικυρωθῆ καὶ χωρικῶς. Ἐπὶ πλέον, ἡ ἑκτασις τοῦ ὄντος δὲν δύναται νὰ νοηθῆ στατικῶς, ἀλλὰ, καὶ αὕτη, δυναμικῶς, καὶ ὄχι πλέον ὡς συνεχὲς «τι», ἀλλ' ὡς συνεχῆς προσπάθεια τοῦ ὄντος ὅπως ἐπιβληθῆ, δι' ἐπεκτάσεως, τόσον πρὸς τὴν κατεῦθυνσιν τῆς οὐσίας αὐτοῦ, κατακτωμένης ὁλονὲν βαθύτερον, ἐφ' ὅσον τὸ ὄν προχωρεῖ πρὸς τὴν σύλληψιν τοῦ «εἶναι» αὐτοῦ, πρὸς ἓν πλέον - εἶναι, ἦτοι πρὸς τὴν ὀλοκλήρωσίν του, ὅσον καὶ πρὸς τὴν κατεῦθυνσιν τῆς καρπώσεως τῆς ἀξίας του. Ἡ διεύρυνσις τοῦ ὄντος νοεῖται χρονικῶς καὶ χωρικῶς ὡς ἐπιβεβαιώσις καὶ ὡς ὑπέρβασις, ἐν ταῦτῳ, τῆς οὐσιαστικῆς του πραγματικότητος. Ἡ *hic et nunc* παρουσία τοῦ ὄντος προσδιορίζει μὲν τὴν πραγματικότητα ταύτην, ὑπόκειται ὁμως, ὡς ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς φύσεως τῆς οὐσίας, ἐκφραζομένης διὰ τῆς πραγματικότητος αὐτῆς, εἰς περαιτέρω διεύρυνσιν νοουμένην, κατὰ τὰ μόλις ἐκτεθέντα, ὡς σταθεροποίησιν τοῦ ὄντος διὰ συνεχοῦς ἐξαπλώσεως, ὅσον καὶ δι' ἐμβαθύνσεώς του. Ἡ διεύρυνσις τοῦ ὄντος, ὡς καὶ ἡ ἐντατικοποίησις τῆς οὐσίας αὐτοῦ, δὲν ἐξυπακούουν, παρὰ ταῦτα, καὶ ἐξάντλησιν τοῦ δυναμισμοῦ του, ἀκριβῶς ἐπειδὴ ὁ δυναμισμὸς οὗτος διατελεῖ ἀνεξάντλητος, ἢ μᾶλλον ἐπειδὴ συνιστᾷ αὐτὴν ταύτην τὴν οὐσίαν του. Ὅτι ἐξάντλεῖται ἐν προκειμένῳ εἶναι λ.χ. αὐτὸς οὗτος ὁ χῶρος, ὡς χῶρος, ἀφοῦ ἡ ὄλη ἀκολουθουμένη διαδικασία συνίσταται εἰς τὴν συνεχῆ ἀφομοίωσιν αὐτοῦ πρὸς τὸ ὄν, διὰ τῆς ἐν ἐκείνῳ διεισδύσεως τούτου. Τὸ ἀναλώσιμον δηλαδή εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν δὲν εἶναι τὸ ὄν, ἀλλὰ ὁ χῶρος ὁ ὁποῖος βαθμηδὸν τείνει νὰ μετατραπῆ ὀλόκληρος εἰς ὄν, λόγῳ τοῦ ὅτι τροφοδοτεῖ τὴν ὄντικὴν ἔντασιν. Ὁ χῶρος ὁμως ἀναλίσκόμενος δὲν μηδενίζεται καθ' ἑαυτὸν ἀντιθέτως, μετατίθεται, καθ' ὃ μέτρον ἐκάστοτε ἀναλίσκεται, εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ὄντικῆς πραγματικότητος. Οὕτω, ὁ ἴδιος πραγματοποιεῖται,

συνεχῶς μετατιθέμενος πρὸς τὴν ὄντικὴν πραγματικότητα, ἐγκαταλείπων τὴν περιοχὴν τῆς δυνατικῆς ἐν σχέσει πρὸς τὸ ὄν ἀρχικῆς του παρουσίας, μετατρέπομενος δ' εἰς ἔκτασιν νοουμένην ὡς δυναμικὴν προώθησιν τοῦ ὄντος, καθ' ὃ βεβαίως μέτρον τοῦτο εἶναι ἐκάστοτε ἐπιτεύξιμον. Ὅτι τοῦ λοιποῦ ἀποκτᾶ σημασίαν εἶναι αἱ ἀμοιβαῖαι σχέσεις μεταξύ ὄντος ἐκτεινομένου καὶ χώρου ἀναλισκομένου καθ' ἣν διαδικασίαν τοῦτο συντελεῖται.

Τέλος, ὑπὸ τὰς ὡς ἄνω προϋποθέσεις, τὸ ὄν δύναται νὰ νοηθῇ, ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς σχετικῆς ἀριστοτελικῆς διακρίσεως, ὄχι ὡς πάσχον, ἀλλ' ὡς ἐνεργούν. Παθητικὴ δὲν εἶναι εἰμὴ ἢ ὑπαρξίς τοῦ χώρου λαμβανομένου ὡς ἀναμονῆς, ὡς ἀκριβῶς ὁ χρόνος εἶναι δυνατόν νὰ ληφθῇ ὡς πλήρως ὅσον τῆς συνειδήσεως ὅσον καὶ αὐτοῦ τούτου τοῦ ὄντος καρπομένου ἀμφοτέρους. Χρόνος καὶ χώρος δὲν εἶναι καθ' ἑαυτοὺς τμήματα τῆς οὐσίας τοῦ ὄντος, εἶναι ὁμως ἀναπόσπαστα μέρη τῆς πραγματικότητός του, καθ' ὃ μέτρον τὴν τροφοδοτοῦν. Τὸ ὄν εἶναι συνεπῶς μία συγκεκριμένη ἐνεργὸς παρουσία ἢ ὁποία ὁμως ἀποβαίνει συνειδητὴ μόνον ἐπὶ ἐπιπέδου ἀφαιρέσεως, προκειμένου νὰ καταστή ἄντικείμενον ὄντολογικῆς ἀναλύσεως. Ἀπὸ αὐτοῦ, τοῦ ὄντος δηλαδή, μέχρι τῆς ἐννοίας αὐτοῦ μεταβαίνομεν κατόπιν ἀποσιωπήσεως τῆς πραγματικῆς τοῦ πρώτου παρουσίας. Ὁ Descartes ἐπιτυγχάνει μίαν τοιαύτην μετάβασιν μέσῳ τῆς ἐννοίας τοῦ cogito, δὲν ἀποφεύγει ὁμως τὴν ἀνωτέρω ἀναφερθεῖσαν διαδικασίαν ἀφαιρέσεως. Ἡ καθαρὰ πνευματοκρατία θέλει τὴν ἐννοίαν τοῦ ὄντος τελειῶς ἀνεξάρτητον τῆς συνειδήσεως· αὐτὴ ἀκριβῶς εἶναι ἡ πλατωνικὴ περὶ τοῦ ὄντος ἀντίληψις. Ἀντιθέτως, διὰ μίαν λογοκρατίαν ἐμπνεομένην ἀπὸ ἀριστοτελικὰς καὶ καρτεσιανὰς ἀντιλήψεις, ἡ ἐννοία τοῦ ὄντος ἀποβαίνει ἔμφυτος καὶ νοητὴ μόνον ὡς ἀφαίρεσις μέσῳ τῆς ἐννοίας τοῦ ἐγώ. Διὰ τὴν πλατωνικῆς ἐμπνεύσεως πνευματοκρατίαν ἢ διάκρισις μεταξύ ἐμφύτου αἰσθήματος τοῦ ἐγώ καὶ ἐπικτήτου ἐννοίας τοῦ ἐγώ εἶναι ἀγεφύρωτος, ἡ δὲ ἐννοία τοῦ ὄντος δὲν δύναται νὰ προκύψῃ ἐκ τοῦ αἰσθήματος τοῦ ἐγώ, τὸ ὅποῖον ἐκφράζει μόνον τὴν συγκεκριμένην παρουσίαν, ἀλλ' οὔτε καὶ ἐκ τῆς ἐννοίας τοῦ ἐγώ, ἀφοῦ προηγεῖται ἐκείνης, καθ' ὃ ἔμφυτος. Διὰ τὴν ἀριστοτελικῆς καὶ καρτεσιανῆς προελεύσεως λογοκρατίαν πάλιν, οὔτε ἐννοία οὔτε αἶσθημα τοῦ ἐγώ ὑπάρχει, ἀφοῦ τὸ ἐγώ, ὡς cogito, εἶναι ἀπλότην βίωμα, ἡ δὲ ἐννοία τοῦ ὄντος εὐρίσκεται εἰς τὰ μύχια τοῦ ἐγώ. Ἀπὸ αὐτὴν βεβαίως τὴν τοποθέτησιν ἐκκινεῖ ὁ μπεργκσονικὸς στοχασμὸς ὅστις ὁμως, εὐθὺς ἀμέσως, σπεύδει ν' ἀρνηθῇ τὴν ἐννοίαν τοῦ ὄντος ἀρνούμενος ὅσον τὰς πλατωνικὰς ὅσον καὶ τὰς ἀριστοτελικὰς αὐτῆς ἐρμηνείας καὶ οἰκοδομῶν τὰς ἰδίας αὐτοῦ θέσεις ἐπὶ τῆς ἀπόψεως τῆς «ἐκ τῶν ἔνδον» ὑπὸ τῆς συνειδήσεως θεωρήσεως τῆς πραγματικότητος τὴν ὁποίαν πάλιν ἀποφεύγει καταφανῶς νὰ ταυτίσῃ πρὸς τὸ ὄν.

Ὡστε τὸ πρόβλημα τῆς προτερότητος τοῦ ὄντος καὶ τῆς ἐννοίας αὐτοῦ

υπερβαίνεται ἐξ ἀρχῆς ἀπὸ τὸν μεπεργκσονισμόν αὐτομάτως, μέσφ τῆς υπερβάσεως τῶν παλαιῶν φιλοσοφικῶν τοποθετήσεων ποὺ τὸ ἐστήριζον, διὰ νὰ ὑποκατασταθῇ ὁμως διὰ τινος νέου προβλήματος ἤτοι τοῦ σχετιζομένου πρὸς τὴν προτερότητα ὄντος καὶ ὑπάρξεως (τῆς τελευταίας ταύτης νοουμένης μὲ τὴν σημασίαν τοῦ Dasein). Πράγματι, παρὰ Bergson, θ' ἀνεύρη τις τὰς πρώτας νύξεις περὶ ὑπάρξεως hic et nunc πέρα προσκτημάτων αὐτῆς ἀπηχούτων συνειδησιακὰς ἀγγώδεις καταστάσεις. Ἴσως μάλιστα ὁ συσχετισμὸς οὗτος νὰ εἶναι περισσότερον ἀποδεκτὸς παρὰ Heidegger ἢ παρὰ Sartre λ.χ. Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνεταί ἐν προκειμένῳ λόγος περὶ δυνατότητος ἐξαγωγῆς συμπερασμάτων ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων. Ἐκεῖνο ὁμως τὸ ὅποιον ἀναμφισβητήτως κατέστη ἤδη σαφὲς εἶναι ὅτι ἡ ἐξ ἀρχῆς τονισθεῖσα διαδικασία ὀλοκληρώσεως τοῦ ὄντος εἶναι κατὰ βάθος διαδικασία μεταβάσεως ἀπὸ τοῦ ὑπαρκτοῦ εἰς τὸ ὑπάρχον μέσφ τῆς ἀναπτύξεως μιᾶς συνειδησιακῆς ἀνθήσεως. Οὕτω παλαιόθεν ἀντιτιθέμενα ἔννοια, ὡς ἡ τοῦ δυνάμει ὄντος καὶ τοῦ ἐνεργείᾳ ὄντος, οἷα προσδιωρίσθησαν ἀπὸ τοῦ Ἄριστοτέλους μέχρι τοῦ Leibniz, τοῦ λοιποῦ ὄχι μόνον εἶναι ἐπιτρεπτόν νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν ἐν συναρτήσῃ πρὸς ἀλλήλας, ἀλλὰ καὶ καθίσταται εὐχερὲς νὰ θεωρηθοῦν ὑπὸ εὐρύτερον πρίσμα ἀναζητήσεως τῶν ἐσωτερικῶν τῶν συνδέσεων ἐντὸς συνεχῶς διατεινομένου πλαισίου ἐπιβολῆς τῶν ἐπὶ τῆς πραγματικότητος τὴν ὅποιαν καὶ συνιστοῦν κατ' οὐσίαν, ἢ, μᾶλλον, τὴν ὅποιαν συνιστᾷ, ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς, ἢ ἀπὸ τοῦ ἐνὸς εἰς τὸ ἄλλο μετάβασις τῆς εἰς αὐτὰ ἀναφερομένης συνειδήσεως, ἀντλούσης τὴν ἰδίαν αὐτῆς πραγματικότητα ἐκ τῆς μεταβάσεως αὐτῆς.

8. Μεθοδολογικαὶ θεωρήσεις.

Ὅντα καὶ ὑπάρχοντα, ἔννοια, ἰδέαι καὶ παρουσίαι αὐτῶν, συνείρονται, ὅσον καὶ ὀλοκληροῦνται, ἐντὸς τῶν ὑπὸ τῆς συνειδησιακῆς ἐνεργητικότητος διαγραφομένων ὀρίων δυναμικῆς συλλήψεως τοῦ πραγματικοῦ. Πέρα τοῦ πραγματικοῦ τῶν ὄντων, τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν φαινομένων ὑφίσταται τὸ πραγματικὸν τῶν περιεχομένων τῆς συνειδήσεως, θεωρουμένης ὡς δυνάμει δρώσης καὶ δημιουργούσης, ὡς τῆς κατ' ἐξοχὴν ἀναμφισβητήτου πραγματικότητος, ἀναμφισβητήτου κατὰ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ἀφ' ἑαυτῆς ἐπιβάλλεται. Πρὶν ἢ συνδέσῃ αὐτὴν πρὸς τὴν ὑπαρξιν καθόλου, τὸ καρτεσιανὸν cogito συνδέει τὴν νόησιν πρὸς τὴν συνειδήσιν τῆς νοήσεως λαμβανομένης ἐν προκειμένῳ ὡς τῆς κατ' ἐξοχὴν ἐκφράσεως τῆς ὑπάρξεως, καὶ δυναμένης, παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ βεβαίως, νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς οὐσίας τῆς ὑπάρξεως ταύτης. Κατὰ ταῦτα, τὸ καρτεσιανὸν cogito θεμελιώνει ταύτισιν νοήσεως καὶ ὑπάρξεως, ἐν ταῦτῳ δέ, ὑπάρξεως καὶ οὐσίας. Ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτὰς ὑπὸ τὰς ὁποίας ἡ ἀνθρωπίνη πραγματικότης, ὡς ὑπὸ τοῦ Descartes ὀρι-

ζεται, καθίσταται τὸ κέντρον μιᾶς ἀρραγοῦς συνεχείας, ἀπὸ τοῦ ἐγώ, διὰ τοῦ οὐκ ἐγώ, μέχρι τοῦ ἀπολύτου, καὶ αἱ ὅποια ἐπιτρέπουν ὅπως ὁ πλατωνίζων καντισμὸς ἀποβαίῃ ἢ φυσιολογικῆ τῶν τινὰ προέκτασις τοῦ ἀριστοτελιζόντος καρτεσιανισμοῦ, δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἡ συνειδησιακὴ πραγματικότης, πραγματικότης κατ' ἐξοχὴν συνδέουσα τὴν ὑπαρξίν πρὸς τὴν οὐσίαν, ἐπιτρέπει τὴν ἀσφαλῆ, μὲ κέντρον τὴν ἀνθρωπίνην παρουσίαν, ἐνατένισιν τόσον τῆς σχετικότητος τοῦ κόσμου ὅσον καὶ τῆς ἀκαμψίας τοῦ ἀπολύτου εἰς τῶν ὁποίων τὴν συνέχειαν ἡ ἀνθρωπίνη ὑπαρξις ἐντάσσεται, καλουμένη ἐν ταῦτῳ ὅπως συνειδητοποιήσῃ τὴν ἐνταξίν τῆς ταύτης, ἀλλὰ καὶ ὅπως νομιμοποιήσῃ, χάριν καὶ ἔναντι ταύτης, τὴν ἐν λόγῳ συνέχειαν.

Ὅτι λοιπὸν προέχει ἐνταῦθα εἶναι τόσον ὁ τονισμὸς τῆς ὀλοκληρούσης λειτουργίας τῆς συνειδήσεως, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἐπιβεβαιούσαν λειτουργίαν ταύτης, ὅσον καὶ ἡ ἐνοποιὸς αὐτῆς ἐπιβεβαιωτικὴ, ἐποπτικὴ καὶ δημιουργικὴ ἐνατένισις, ἀλλὰ, καὶ ὑπέρβασις τοῦ πραγματικοῦ, διὰ τῆς ἐπιβολῆς συνεχείας τινὸς ὑπ' αὐτῆς συλλαμβανομένης, ἐν τῇ ὁποίᾳ ν' ἀναδεικνύηται μετατιθεμένη ἡ πραγματικότης τῆς συνεχείας ἣτις προηγουμένως κατελύθη διὰ τῆς διακρίσεως πλειόνων ἐπιπέδων τοῦ πραγματικοῦ. Οὕτω, ἡ συνέχεια αὕτη νοεῖται εἴτε ἀνυσματικῶς, ὡς συνέχεια τῶν ἐπιπέδων τῶν ἀντιστοιχοῦντων πρὸς τὸν κόσμον, πρὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ πρὸς τὸ ἀπόλυτον — ὅποτε ἀντιστοιχεῖ ἐν γένει πρὸς ἀντικειμενοκρατικὰς πραγματοκρατικὰς ἀντίληψεις, ἐμφανιζούσας ὅμως τὸ μειονέκτημα τῆς καταφυγῆς τῆς συνειδήσεως εἰς διχασμὸν ἑαυτῆς, προκειμένου νὰ ἐπιτύχῃ «ὀμαλὴν» καὶ «ἀβίαστον» μετάβασιν ἀπὸ τοῦ ἑνὸς τῶν μνημονευθέντων ἐπιπέδων εἰς τὸ ἄλλο, καὶ οὕτω καθ' ἐξῆς· εἴτε ἀνακλαστικῶς, ὡς συνέχεια ἐπιτυγχανομένη διὰ τῆς ταυτοχρόνου ἀναφορᾶς τῆς συνειδήσεως εἰς τὰ ἀκραῖα ἐπίπεδα τῆς πραγματικότητος, ἅτινα τοῦ λοιποῦ ἀνάγει εἰς ἑαυτήν, ἐνισχύουσα οὕτω τὴν ἐλευθέραν μεταξύ ἐκείνων ἐπικοινωνίαν, μὲ τὸ ἐπὶ πλέον πλεονέκτημα τῆς ἐπιτεύξεως ἐνότητος τῶν ἀναφορῶν τῆς χάρις εἰς τὴν ἐνότητα ἑαυτῆς — ὅποτε ἀντιστοιχεῖ πρὸς μίαν δυναμοκρατικὴν πνευματοκρατικὴν ἀντίληψιν τοῦ πραγματικοῦ. Ἀπὸ ἀπόψεως μεθοδολογικῆς ἐνατένεσως τοῦ προβλήματος προκύπτει τὸ ζήτημα τῆς σειρᾶς κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ διερευνηθοῦν τὰ ἀνωτέρω διακριθέντα τρία ἐπίπεδα, ἀναλόγως τῶν εἰς αὐτὰ ἀναγνωρισθεισῶν σχέσεων. Ἡ ἀνυσματικὴ ἀντίληψις τοῦ θέματος ἀπαιτεῖ ὅπως ἡ σειρά ἐξετάσεως λάβῃ τὴν μορφήν : κόσμος - ἄνθρωπος - ἀπόλυτον· ἡ ἀνακλαστικὴ ἀντίληψις, ὅπως ἡ ἐν λόγῳ σειρά λάβῃ τὴν μορφήν : ἄνθρωπος - κόσμος, ἄνθρωπος - ἀπόλυτον.

Ἡ ἀνυσματικὴ ἀντίληψις ἐξεικονίζεται κατὰ διαφόρους τρόπους. Μὲ ἄλλους λόγους, μολονότι εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις, νοεῖται ὡς δηλοῦσα ἐν γένει μίαν πορείαν, εἶναι δυνατόν ἐν τοῖς ἐπὶ μέρους ἢ πορεία αὕτη νὰ

νοητῆ καθοδικῆ, ὡς παρὰ Πλάτωνι, παρὰ Πλωτίνῳ ἢ παρὰ Spinoza (σημειούμενου μάλιστα ἐνταῦθα ὅτι παρὰ τῷ Spinoza εἶναι ὀλιγώτερον ἀλυσιωτῆ ἢ παρὰ Πλωτίνῳ, ἔτι δέ, ἐμφανεστερον ἢ παρὰ τῷ Πλάτωνι), ἀλλὰ καὶ ὡς ἀνοδικῆ, ὡς παρὰ τῷ Hegel ἢ παρὰ τῷ Teilhard de Chardin λ.χ. παρὰ τῷ ὁποίῳ συγκεκριμένως νοεῖται ὡς ἀρχομένη ἀπὸ τῆς ἀνοργάνου ὕλης καὶ διὰ τῆς ἐνοργάνου διήκουσα μέχρι τοῦ σημείου «ὠμέγα» ἤτοι τοῦ ἀπολύτου. Εἰς τὴν πραγματικότητά, ὅλοι αὐταὶ αἱ ἀπόψεις, ἄλλαι μὲν περισσότερον, ἄλλαι δὲ ὀλιγώτερον (παρὰ τὴν προσπάθειαν ποῦ ἀποκαλύπτουν ὅπως δι' αὐτῶν ἀπαλυνθοῦν παντοῖαι πορευτικαὶ μεταπτώσεις), ἀποδέχονται τὴν ὑπάρχον βηματισμῶν ἐν τῇ συνεχεῖ ἀνόδῳ ἢ καθόδῳ τὴν ὅποιαν ὑπαινίσσονται. Ἀκραΐας περιπτώσεις ἐκατέρας ἀντιμετωπίσεως τῶν πραγμάτων συναντῶμεν λ.χ. παρὰ Spinoza καὶ παρὰ Teilhard. Τὴν ἐνότητα τῆς πορείας ἐξασφαλίζει κατὰ μὲν τὸν πρῶτον, ἡ κοινὴ οὐσία, κατὰ δὲ τὸν δεύτερον, ἡ ἐνατένισις, ἔστω καὶ ἀσυνειδήτος, τοῦ σκοποῦ τῆς πορείας, ὡς καὶ ἡ δύναμις ἢ ὁποία τὴν καθιστᾷ δυνατὴν. Εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Hegel, βεβαίως, εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ ἀντίληψις περὶ ἐντονωτέρας πῶς ἐναλλαγῆς κατευθύνσεως τῆς πορείας, ὡς παρὰ Πλάτωνι λ.χ. παρὰ τῷ ὁποίῳ ὅπως δῆποτε ἢ ἀνοδικῆ καὶ ἡ καθολικὴ διαλεκτικὴ τῆς νοήσεως δὲν ἐξασφαλίζουν, παρὰ ταῦτα, οἰανδήποτε συνέχειαν μεταξὺ τῶν δύο βασικῶν ἐπιπέδων ὑπάρξεως εἰμὴ διὰ τῆς προσφυγῆς εἰς τὴν ἐννοίαν τοῦ μεικτοῦ, ὄντος καὶ μὴ ὄντος ἐν ταῦτῳ. Παρὰ τῷ Hegel ὅμως ἀνοδικῆ καὶ καθοδικῆ διαλεκτικὴ λογίζονται ὡς ἐντοπιζόμεναι ἐν τινὶ περιοχῇ ὄντικῆς παρουσίας, ὅχι δέ, ὡς συμβαίνει παρὰ Πλάτωνι, ἐν τῇ περιοχῇ τῆς νοητικῆς δραστηριότητος. Πάντως (καὶ ἀναμφιβόλως τοῦτο μόνον ἔχει σημασίαν ἐνταῦθα) τὴν ἐνότητα τῆς κατὰ Hegel πορείας ἀπὸ ἐπιπέδου εἰς ἐπίπεδον καὶ τανάπαλιν ἐξασφαλίζει, μὲ τὴν σειρὰν τῆς ἢ ἔμμονος παρουσίας τῆς Ἰδέας. Ὅλων αὐτῶν τῶν ἀντιλήψεων, πλην ἴσως τῆς τοῦ Teilhard, κοινὸν γνώρισμα εἶναι ὅτι ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν ἀφετηρίαν καὶ διὰ τὸ τέρμα τῆς πορείας. Οἱ ἐνδιάμεσοι σταθμοὶ ἔχουν ἴσως τὴν διαλεκτικὴν τῶν σημασίαν, δὲν ἀποτελοῦν ὅμως καὶ ἐξόχως ὑπολογιζομένους παράγοντας. Μόνον ἴσως παρὰ Teilhard ὁ σημαντικώτερος ἐξ αὐτῶν, ὁ ἄνθρωπος, ἀποτελεῖ ἀντικείμενον μακρᾶς ἐνατενίσεως καὶ προσπαθείας συνεχοῦς πρὸς σύλληψιν τῆς βαθυτέρας τοῦ θέσεως ἐντὸς τοῦ ἐν γένει συστήματος εἰς τὸ ὁποῖον εὐρηταὶ ἐντεταγμένοι. Μολονότι ἢ ὑπὸ τοῦ Teilhard ἐρμηνεία τοῦ ἀνθρώπου εὐρίσκεται, ἀπὸ πολλῶν ἀπόψεων, πλησίον τῆς ἡμετέρας σχετικῆς θεωρήσεως, νομίζομεν ὅτι δὲν δικαιοῦμεθα, νὰ θεμελιώσωμεν τὴν συνειδησιοκεντρικὴν ἡμῶν ἀντίληψιν ἐπὶ μεθόδου λαμβανούσης ὑπ' ὄψιν μίαν ἀνυσματικὴν πορευτικὴν σχέσιν. Θὰ εἴμεθα, ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου, συνεπέστεροι πρὸς τὰς ἀπόψεις ἡμῶν ἐὰν ἡδυνάμεθα νὰ προσανατολισθῶμεν πρὸς μίαν καντιανῆς ἢ, ἔτι περισσότερον, μπεργκσονικῆς ἐμπνεύσεως τοποθέτησιν κατὰ τὴν ὁποίαν ἢ ἐνό-

της τῶν δυναμοκρατικῆς χροιάς ἀναφορῶν ἡμῶν εἰς τὴν πραγματικότητα νὰ ἐξασφαλιζέται δι' αὐτῆς ταύτης τῆς συνεχοῦς παρουσίας καὶ ἐπιβεβαιώσεως τῆς συνειδήσεως οὕτω καλουμένης ὄχι βεβαίως ὅπως διχασθῆ, ἀλλ' ὅπως δυναμικῶς ἐπεκταθῆ ἐφ' ὅσων τομέων ἐπιδέχονται τὴν ἐπ' αὐτῶν δραστηριότητα ἐκείνης, ἢ ἀντιστρόφως ἐξασκοῦν ἐπ' αὐτῆς τὴν μαγείαν τῆς ἰδικῆς των παρουσίας συντελοῦντες οὕτω εἰς τὸν ἐμπλουτισμὸν της, ὡς καὶ εἰς τὴν ἐντασιακὴν στράτευσιν τῶν δυνάμεών της, ἐνῶ, ἀπὸ τῆς πλευρᾶς των, ἐπιδέχονται νέον, ἐξ ἐκείνης προερχόμενον καὶ ἐκείνην προεκτείνοντα, φωτισμὸν διὰ τοῦ ὁποίου ἐπιδιδώκεται καὶ ἐπιτυγχάνεται ἡ χάριν ἐκείνης πάντοτε, ὄργανισμὸς αὐτῶν ἔλλαμψις.

Ἐπειδὴ, διὰ λόγους οὐσιαστικοῦς σχετιζομένους πρὸς τὰ πλεονεκτήματα τὰ ὁποῖα παρουσιάζει ἡ ἀνωτέρω ἐκτεθεῖσα ἀνακλαστικὴ ἀντίληψις, αὐτὴν κλίνομεν ὅπως προτιμήσωμεν, καὶ ἐπειδὴ ἡ μορφή τὴν ὁποίαν λαμβάνει ἡ συνεπὴς πρὸς αὐτὴν σειρὰ ἐξετάσεως τῶν μεταφυσικῶν προβλημάτων ἀπαιτεῖ τὴν διττὴν ἀναφορὰν τῆς ἐννοίας τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν ἐννοίαν τοῦ κόσμου καὶ εἰς τὴν ἐννοίαν τοῦ ἀπολύτου, θὰ χρειασθῆ ἀπὸ τῆς τοιαύτης τοῦ ἀνθρώπου ἐννοίας νὰ ἐκκινήσωμεν προκειμένου νὰ συλλάβωμεν τὴν οὐσίαν αὐτοῦ πρὶν ἢ συμπληρώσωμεν ἀναφέροντες αὐτὴν πλέον εἰς τὰς ἑτέρας δύο ἐννοίας.

Πάντα ταῦτα δεόν ν' ἀξιολογηθοῦν ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς ἀποδοχῆς τῆς ἀρχῆς καθ' ἣν κοινὸν εἶναι τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς μεταφυσικῆς, ὄχι ὁμως καὶ ὁ τρόπος τῆς ἀντιμετωπίσεως τῶν παντοίων πτυχῶν τοῦ ἀντικειμένου αὐτοῦ, αἱ ὁποῖαι καὶ προσδιορίζουν τὸ πολύπτυχον τοῦ διττοῦ ἐν γένει προβληματισμοῦ τῶν ἐπιστημονικῶν ἀφ' ἑνός, καί, ἀφ' ἑτέρου, τῶν φιλοσοφικῶν συνειδήσεων. Κατὰ τὴν κλασσικὴν διάκρισιν, ὁ μεταφυσικὸς προβληματισμὸς ἀρχίζει εἰς τὸ σημεῖον ὅπου ἡ πειραματικὴ ἐπιστήμη φαίνεται ἀδυνατοῦσα πλέον ὅπως ἀφ' ἑαυτῆς ἀπαντήσῃ εἰς ὠρισμένας ἀπορίας τὰς ὁποίας καταλείπει ἡ θετικὴ διερεῦνησις τῶν θεμάτων εἰς τὰ ὁποῖα ἀναφέρεται. Μεταφυσικὴ ὅσον καὶ ἐπιστήμη ἔχουν ὡς ἀντικείμενα τῆς δραστηριότητός των, ἑκάτερα, τὰ ὄντα τῶν ὁποίων ἀμφότεραι ἐλέγχουν τὴν παροῦσαν φύσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν προέλευσιν καὶ τὴν ἐξελεκτικὴν πορείαν. Ἄλλ' ὡς πρὸς μὲν τὴν φύσιν τῶν ὄντων ἡ ἐπιστήμη ἀρκεῖται εἰς τὴν παρατήρησιν καὶ εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς φαινομενικῆς ἢ τῆς δομικῆς των τοῦλάχιστον ἀντικειμενικῆς παρουσίας, ἐνῶ ἡ μεταφυσικὴ ἀποβλέπει εἰς τὴν μυχιάν οὐσίαν των εἰς τὴν ὁποίαν φιλοδοξεῖ νὰ διεισδύσῃ προκειμένου νὰ τὴν ἀξιολογήσῃ ἤτοι νὰ τὴν ἐρμηνεύσῃ αὐθεντικῶς· ὡς πρὸς δὲ τὴν προέλευσιν τῶν ὄντων ἡ ἐπιστήμη ἀρκεῖται εἰς τὴν ἀναζήτησιν καὶ εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῶν ἀμέσως ἢ σχεδὸν ἀμέσως προηγούμενων καταστάσεων ἑνός φαινομένου, καὶ εἰς τὴν ἐξήγησιν τῆς σειρᾶς μεταβολῶν ἐκ τῆς ὁποίας τοῦτο προέκυψεν, ἐνῶ ἡ μεταφυσικὴ ἐν-

διαφέρεται κυρίως περί τῆς ἀπωτάτης πρώτης ἀρχῆς ἐνὸς δεδομένου, ἦτοι ὄχι περί τῆς ἐξηγήσεως ἐνὸς μετεωρολογικοῦ ἢ βιολογικοῦ λ.χ. φαινομένου, ἀλλὰ περί τῶν ἀπωτάτων πηγῶν τοῦ κόσμου ἢ τῆς ζωῆς, τῶν δύο δηλαδὴ ἀντικειμενικῶν περιοχῶν εἰς τὰς ὁποίας ἐντάσσονται, ἐκάτερον ἀπὸ τῆς πλευρᾶς του, τὰ ἐν λόγῳ φαινόμενα. Ἡ διαφορὰ συνεπῶς ἐνταῦθα εἶναι διαφορὰ ἐμβελείας τῆς ἀναφορᾶς τῆς συνειδήσεως εἰς τὰ ἀντικείμενά της : ἀναζήτησις ἀφ' ἐνὸς αἰτίων δευτέρων· ἀφ' ἑτέρου αἰτίων πρώτων. Ἡ διαφορὰ αὕτη εἶναι ἤδη ἐμφανεστάτη τὸ πρῶτον παρ' Ἀριστοτέλει ὁ ὁποῖος δὲν διστάζει νὰ χαρακτηρίσῃ τὴν μεταφυσικὴν ἦτοι τὴν ὄντολογίαν, «φιλοσοφίαν πρώτην». Ὡσαύτως, ἡ μεταφυσικὴ θέτει τὸν τόνον καὶ ἐπὶ τοῦ τελικοῦ σκοποῦ πρὸς τὸν ὁποῖον τείνουν τὰ ὄντα, εἰς τρόπον ὥστε νὰ στηρίξῃ τὴν ἐρμηνείαν των ἐπὶ ἔστω καὶ ὑποθετικῆς λογικῆς βάσεως καθολικῆς θεωρήσεώς των, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἐπιστήμην τῆς ὁποίας ἡ λογικὴ βάση, χωρὶς νὰ εἶναι ὀλιγώτερον ὑποθετικὴ (ἀφοῦ καὶ αἱ μεγάλαι σχετικαὶ ἐπιστημονικαὶ θεωρίαι ἀναγνωρίζουν τὸν ὑποθετικὸν των χαρακτήρα αὐτοαποκαλούμεναι «ἐπιστημονικαὶ ὑποθέσεις») στηρίζει θεώρησιν των ὅπωςδῆποτε ὀλιγώτερον καθολικῆν. Ἡ διαφορὰ ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι ἡ ὑποθετικότης τῆς μὲν ἐπιστήμης εἶναι μεθοδολογικὴ, τῆς δὲ μεταφυσικῆς, οὐσιαστικὴ. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἀρχὰς τῶν ὄντων ἡ μὲν ἐπιστήμη προτείνει, ἡ δὲ μεταφυσικὴ ἐπιβάλλει. Ἡ ἐν λόγῳ διαφορὰ δηλαδὴ ὑπερβαίνει τὰς ἀπλᾶς ἀντιθέσεις a posteriori - a priori, ἐπαγωγή - παραγωγή, διὰ ν' ἀποβῇ διαφορὰ οὐσίας αὐτοῦ τούτου τοῦ εἰς ἐκάτεραν τῶν περιπτώσεων ἀντικειμένου τῆς θεωρούσης συνειδήσεως.

Ὅπωςδῆποτε, καὶ ἀνεξαρτήτως τῶν διαφορῶν τούτων, τὰ μεταφυσικὰ προβλήματα τῆς φύσεως καὶ τῆς προελεύσεως τοῦ κόσμου δὲν παραμένουν ἀσύνδετα πρὸς ἄλληλα· ἀντιθέτως, εὐρίσκονται εἰς σχέσιν ἀλληλεξαρτήσεως, τοῦτο δὲ διὰ τὸν λόγον ὅτι ἡ φιλοσοφία ἐν γένει ἀποβλέπει εἰς τὴν διὰ τῆς ἐρμηνείας ἐνὸς ἐπὶ μέρους προβλήματος παροχὴν ἀπαντήσεως ἐφ' ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν ἄλλων προβλημάτων, βάσει, μιᾶς ἐνιαίας λογικῆς ἀντιμετωπίσεώς των. Ἡ ἐποχὴ μας βεβαίως δὲν εὐνοεῖ, ὡς ὁ δέκατος ἔνατος λ.χ. αἰὼν, τὴν ἀνάπτυξιν ἐνιαίον φιλοσοφικῶν συστημάτων, διότι τὴν ἀλήθειαν δὲν δύναται πλέον ν' ἀποδεχθῇ, καθὼς ἄλλοτε, ὡς ἔννοιαν ἀπλουστάτην. Ἄλλ' ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν τῆς διευρύνσεως τῆς σημασίας τῆς ἐννοίας τῆς συναρτήσεως πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς σημασίας μιᾶς δομικῆς σχέσεως, εἶναι ἐφικτὴ ἡ γενίκευσις ἐπὶ μέρους δεδομένων δι' ἀναφορᾶς των πρὸς ἄλληλα, εἰς τρόπον ὥστε ἐνιαῖον πνεῦμα νὰ διέπῃ ἐκάστοτε τὰς ἰδιαίτερας ἀπόψεις ἐνὸς πολυπτύχου φιλοσοφικοῦ προβληματισμοῦ. Σημασίαν ἀποκτᾷ πλέον ὁ τρόπος προσπελάσεως τῶν δεδομένων τοῦ φιλοσοφικοῦ στοχασμοῦ καὶ ὄχι τὸ σύνολον τῶν ἐν λόγῳ δεδομένων· αὐτὸς οὗτος ὁ φιλοσοφικὸς στοχασμὸς ὡς κέντρον καὶ ὡς οὐσία συνειδησιακῆς δραστη-

ριότητος, καὶ ὄχι ἡ οὐσία τῶν ἀντικειμένων εἰς τὰ ὅποια ὁ στοχασμὸς οὗτος ἀναφέρεται. Ἄλλωστε ἡ οὐσία αὐτοῦ τοῦ στοχασμοῦ ὅστις τελικῶς ἀποτελεῖ καὶ τὸ κάτοπτρον μέσφ τοῦ ὁποίου ὁ κόσμος μᾶς εἶναι συνειδητός, μόνον διὰ τῆς ἀναλύσεως τῆς δραστηριότητος ἐκείνου εἶναι δυνατόν νὰ προκύψῃ ὑπὸ μορφήν δυναμικὴν προσφερομένην εἰς ἐρμηνείαν καὶ εἰς ἀξιολόγησιν.

Ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἡ μεταφυσικὴ διανόησις ἐπιτυγχάνει κυρίως εἶναι ἡ εἰς ἐνιαῖον, ὡς εἶπομεν, σύνολον συνάρτησις τῶν τριῶν ἤδη μνημονευθέντων ἐπιπέδων : κοσμολογικοῦ, ἀνθρωπολογικοῦ καὶ ἀπολυτολογικοῦ, μέσφ, ἀντιστοιχῶς, δύο ἄλλων ἐπιπέδων βοηθητικῶν ἐνὸς βιολογικοῦ καὶ ἐνὸς ψυχολογικοῦ. Ἡ φιλοσοφικὴ παράδοσις ἡ σχετιζομένη πρὸς τὴν ἔρευναν τῶν ἐπιπέδων αὐτῶν ἀνάγει, εἶναι ἀλήθεια, ὅλα τὰ σχετικὰ προβλήματα εἰς τὸ ἐρώτημα περὶ τῆς ἐνότητος, ἢ τῆς πολλαπλότητος τῆς οὐσίας τοῦ πραγματικοῦ ἢ τοῦ ὡς πραγματικοῦ λαμβανομένου. Αἱ μονιστικαὶ ἀπαντήσεις εἰς τὸ ἐρώτημα αὐτὸ ἐδίδαξαν τὴν ἀναγωγὴν τοῦ κόσμου εἰς μίαν καὶ μοναδικὴν ἀρχὴν ἐκ τῆς ὁποίας οὗτος θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἀπέρρευσε, καὶ ἡ ὅποια, κατὰ τὰς περιπτώσεις, ὑπεστηρίχθη ὅτι εἶναι ἡ ὕλη, τὸ πνεῦμα ἢ ὁ Θεός. Ἐναλόγως τῆς ἐνιαΐας καὶ μοναδικῆς ἀρχῆς τῶν ὁποίων ἐκάστη αὐτῶν ἀναγνωρίζει, αἱ μονιστικαὶ θεωρίαι ἐμφανίζονται ὡς ὑλιστικαί, ὡς ἰδεοκρατικαὶ ἢ πνευματοκρατικαί, καὶ ὡς πανθεϊστικαί. Αἱ πλουραλιστικαὶ πάλιν ἀπαντήσεις, ὑπὸ τὰς διαφόρους αὐτῶν μορφὰς τῶν ὁποίων μία τάξις περιλαμβάνει τὰς παντοίας αὐστηρᾶς συλλήψεως δυϊστικὰς ἀντιλήψεις, ἐξέφρασαν μίαν ἄνευ δισταγμοῦ ἀναγνώρισιν τῆς ἐκ πλειόνων πραγματικότητων μὴ ἀναγωγίμων μάλιστα εἰς ἀλλήλας, διαφόρου δὲ φύσεως καὶ προελεύσεως, σύστασιν τῆς πραγματικότητος. Ὡς πρὸς τοὺς διαφόρους δυϊσμοὺς, ἀποτελοῦντες καὶ τὰς ἐπὶ μέρους συνηθεστέρας μορφὰς τοῦ πλουραλισμοῦ, οὗτοι, διὰ τῆς ὑπ' αὐτῶν ἐπινοηθείσης σαφοῦς διακρίσεως ὄντων τυχαίων καὶ ὄντων ἀναγκαίων, ὕλης καὶ πνεύματος, βουλήσεως καὶ νοήσεως κλπ., ἀναλόγως τῆς ἰδιαίτερας ἐκάστοτε τοποθετήσεως τὴν ὁποίαν ἐκφράζουν, οὗτοι, χωρὶς ν' ἀποτελοῦν θεωρίας ἀφελεῖς, εὐρίσκονται ἀρκετὰ πλησίον τῆς ἀφελοῦς ἐν γένει διανοήσεως. Θὰ ἐλέγομεν μάλιστα ὅτι βασικῶς ἄπτονται καὶ τῆς ἀρχαϊκῆς διανοήσεως, καθ' ὃ μέτρον αὕτη ἐπιδέχεται τοποθετήσεις ἀντιφατικὰς. Τοῦτο, ἂν καὶ εἰς μικρότερον βαθμὸν, ἰσχύει καὶ περὶ τῶν ὀλιγώτερον αὐστηρῶν πλουραλισμῶν, εἰς τρόπον ὥστε, κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, αἱ μονιστικαὶ ἀντιλήψεις νὰ ἐθεωρήθησαν ὡς πλέον προκεχωρημένα συνθετικὰ βαθμίδες τῆς μεταφυσικῆς διανοήσεως, ἀνεξαρτήτως φυσικὰ, τοῦ ὅτι, ἐν τῷ πλαίσιῳ μᾶς συναρτησιοκρατικῆς συλλήψεως τοῦ θέματος, τόσον οἱ δυϊσμοὶ ὅσον καὶ οἱ μονισμοὶ ἀφήνουν νὰ φανῇ ἢ μᾶλλον ἢ ἥττον ἔντονος αὐτῶν ἀκαμψία, ἀλλὰ καὶ τοῦ ὅτι μία καθαρῶς πλουραλιστικὴ ἐνατένισις τῶν προβλημάτων, ἐλεγχόμενη μάλιστα ὑπὸ διαθέσεως ὑπαγωγῆς τῶν ὑπὸ ἐνοποιοῦς δυναμικὰς συναρτήσεις,

είναι δυνατόν νά ἀπαλύνη ἐν προκειμένῳ παντοίας δυσκολίας ἄλλως ἀνεπιλύτους. Ἡ φιλοσοφικὴ διανόησις ἔχει συμφέρον νά χωρῆ δημιουργικῶς εἰς ἔρμηνείας ἐν ταυτῷ κλειστάς καὶ ἀνοικτάς, διότι ἡ πραγματικότης καὶ ἡ ἀλήθεια, ἄς τὸ ἐπαναλάβωμεν, χωρὶς καὶ νά ταυτίζωνται, εἶναι πολυσύνθετοι, πολύπτυχοι, πολυεδρικοί. Οὕτω ἐξηγεῖται, ἀλλὰ καὶ καταξιόυται, καὶ ὁ πλοῦτος τῆς πρὸς τὴν πρώτην, διὰ τῆς δευτέρας, συναπτομένης συνειδήσεως.

Ἄν ὅμως μονισμὸς ἢ δυῖσμὸς, καὶ αἱ πρὸς αὐτοὺς συνδεόμεναι ἐκ κατατάξεως φιλοσοφικαὶ θέσεις, ἀποτελοῦν κριτήρια ταξινομήσεως τῶν μεταφυσικῶν συστημάτων ἀπὸ ἀπόψεως στατικῆς, ὑπάρχουν καὶ κριτήρια ταξινομήσεως αὐτῶν ἀπὸ ἀπόψεως δυναμικῆς, πρὸς τὰ ὁποῖα δηλαδὴ συμφώνως ἢ ἐν τῷ κόσμῳ τάξις εἶναι δυνατόν νά θεωρηθῆ ὡς ὠλοκληρωμένη, ὡς ἀνυπαρκτος ἢ ὡς ἐν γένεσει εὐρισκομένη, μὲ ὅλας βεβαίως τὰς παραλλαγὰς καὶ τὰς ἀλλοιώσεις τὰς ὁποίας μία ἐπὶ τοιαύτης βάσεως διάκρισις ἐπιδέχεται. Γενικῶς ὅμως εἰπεῖν, εἰς τὴν πρώτην τῶν περιπτώσεων ἔχουν οἰκοδομηθῆ συστήματα θεωρηθέντα ὡς αἰσιόδοξα· εἰς τὴν δευτέραν, συστήματα θεωρηθέντα ὡς ἀπαισιόδοξα· εἰς δὲ τὴν τρίτην, συστήματα προοπτικῆς καὶ διαρθρώσεως «κριτικῶν», ὡς ἐπεκράτησε νά χαρακτηρίζονται.

Ὡς πρὸς τὴν ἀπήχησίν των ἐπὶ τῶν συνειδήσεων εἶναι ἀδύνατον νά γίνῃ δεκτὸν ὅτι ὄχι μόνον ἐν τῷ συνόλῳ των, ἀλλὰ καὶ καθ' ἕκαστον λαμβανόμενα, τὰ μεταφυσικὰ προβλήματα τίθενται διὰ μόνας τὰς φιλοσοφούσας συνειδήσεις, πρῶτον, βεβαίως διότι ὄχι μόνον φιλοσοφικὴ συνείδησις, ἀλλ' οὔτε καὶ συνείδησις καθόλου νοεῖται ἢ ὁποῖα νά δέχεται παθητικῶς δεδομένα ἐμφανιζόμενα ὡς προβλήματα· ἀντιθέτως μάλιστα πᾶσα συνείδησις, ἰδίᾳ δὲ ἡ φιλοσοφοῦσα, εἶναι ἀναντίρρητον ὅτι προβάλλει ἀφ' ἑαυτῆς, καὶ ἐπὶ ἀντικειμενικοῦ βάθους, τὰς ἰδίας αὐτὰς ἀνησυχίας ὑπὸ μορφήν συγκεκριμένων ἐκάστοτε σχημάτων νοητικῶν. Δεύτερον, εἰδικώτερον, ὁ ἐπιστήμων, «θετικῶς» διανοούμενος, δύναται μὲν ν' ἀρνηθῆ ὅπως τὰ μεταφυσικὰ προβλήματα λάβῃ ὑπ' ὄψιν· δὲν δύναται ὅμως καὶ ν' ἀμφισβητήσῃ τὴν ὑπαρξίν των. Ἐπαξ μάλιστα τοῦλάχιστον εἰς τὴν ζωὴν του πᾶς ἐπιστήμων αἰσθάνεται τὴν ἐπιτακτικὴν ἀνάγκην ὅπως «φιλοσοφήσῃ». Ἀπὸ τῆς ἄλλης πάλιν πλευρᾶς, τὰ μεταφυσικὰ προβλήματα ἀποτελοῦν θέματα ἐνδιαφέροντα καὶ τὴν θεολογοῦσαν συνείδησιν· αὕτη ὅμως, κατὰ τὴν προσπάθειάν της πρὸς ἐπίλυσίν των λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τὴν θεῖαν ἀποκάλυψιν, ἐνῶ ἡ φιλοσοφοῦσα διανόησις καταφεύγει εἰς μόνας τὰς δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπινου λόγου προκειμένου νά ἐννοήσῃ καὶ νά ἐρμηνεύσῃ αὐτά. Γεγονὸς πάντως παραμένει ὅτι τὰ μεγάλα μεταφυσικὰ προβλήματα ἄλλο δὲν εἶναι εἰμὴ βαθεῖαι προεκτάσεις τῆς ὑπαρξιακῆς ἀνησυχίας τοῦ ἀνθρώπου, τῆς ὁποίας ὁ δυναμισμὸς ἐκδηλοῦται ἀκριβῶς διὰ τῆς εἰς ἐκεῖνη ἀναφορᾶς τῆς. Ὁ μεταφυσικὸς προβληματισμὸς εἶναι λογικὴ συνέχεια τῆς ὑπαρξιακῆς ἀνησυχίας· ἂν ἴσως ἐκεῖνη εἶναι αὐθεντικώτερα, λόγῳ τῆς ἐνότητος τῆς συνειδήσεως

τὴν ὁποῖαν προϋποθέτει, ἢ μεταφυσικὴ ἀνησυχία παραμένει, ἐξ ἀντιθέτου, σταθερῶς προσανατολισμένη πρὸς τὴν ἀναζήτησιν μιᾶς ἐξωτερικῆς (πρὸς τὰ κάτω ὅσον καὶ πρὸς τὰ ἄνω) στηρίξεως τοῦ ἀνθρώπου ὅστις, καὶ ἀρνούμενος ἀκόμη ὅπως προβληματισθῆ ἐπὶ μεταφυσικοῦ ἐπιπέδου, δὲν θὰ ἠδύνατο ν' ἀποφύγῃ τοῦτο εἰμὴ ἐπιλέγων ἐλευθέρως τὴν δυνατότητα νὰ διαβιοῖ ὡς κτῆνος, ὅπερ ἀδιανόητον ἀπὸ τῆς ἀπόψεως καὶ τοῦ ἐνδεχομένου καὶ τῆς δυνατότητος τῆς τοιαύτης ἐπιλογῆς. Οἱ ἀνωτέρω διαλογισμοὶ ἐνισχύουν τὸ ἔγκυρον τῆς διττῆς ὀπτικῆς γωνίας τὴν ὁποῖαν ἐπελέξαμεν προκειμένου ὅπως, ἐκκινουντες ἐκ τοῦ αὐτοῦ δεδομένου ἦτοι τοῦ ἀνθρώπου, κατευθύνωμεν τὰς ἀναζητήσεις ἡμῶν ἐκ τῶν ἔσω πρὸς τὰ κάτω καὶ πρὸς τὰ ἄνω συγχρόνως, ἐπιτρέπουσι δὲ τὴν μετάβασιν ἀπὸ τῶν γενικωτέρων θεωρήσεων εἰς τὴν διερεύνησιν τῶν ἀνθρωπολογικῶν πλευρῶν τοῦ ὑπὸ μελέτην θέματος, πρῶτον μὲν ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸν σχετικὸν ὅρον ἀναφορᾶς τῆς ἀνθρωπίνης παρουσίας, ἦτοι πρὸς τὸν κόσμον, δεύτερον δὲ πρὸς τὸν ἀντίστοιχον πρὸς ἐκεῖνον ἀπόλυτον ὅρον ἀναφορᾶς τῆς ἐν λόγῳ παρουσίας, ἦτοι πρὸς τὸν Θεόν.

9. Ὁ ἄνθρωπος ὡς ὄντικὴ πραγματικότητα.

Λέγοντες ἄνθρωπον ἐννοοῦμεν τόσον συνείδησιν ὑπάρξεως ὅσον καὶ ὑπαρξιν συνείδησεως. Διὰ τοῦτο καὶ θέτοντες τὴν συνείδησιν εἰς τὸ κέντρον τοῦ φιλοσοφικοῦ στοχασμοῦ, αὐτομάτως, ὅσον καὶ κατ' ἀνάγκην λογικὴν, θέτομεν εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν καὶ τὸν ἄνθρωπον ὡς ὑπαρξιν καὶ ὡς οὐσίαν· μὲ ἓνα λόγον, τὸν ἄνθρωπον ὡς ὄν, καθὰ τὸ ὄν ὥρισάμεν ἐν τοῖς ἀνωτέρω. Ἡ φιλοσοφικὴ ἀνθρωπολογία δὲν δύναται ν' ἀγνοήσῃ ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι συνείδησις. Τί εἶδους ὁμως συνείδησις εἶναι οὗτος; Ἄναντιρρήτως συνείδησις καθαρὰ, καθ' ὅσον δύναται, παραμεριζομένων τῶν συνδέσεων αὐτοῦ πρὸς τὸν κόσμον, ν' ἀναχθῆ εἰς σύλληψιν ἄμεσον ἑαυτοῦ ὡς νοούσης ἐνεργείας. Ἡ περιπτώσις αὕτη ἐξεικονίζεται ὑπὸ τοῦ καρτεσιανοῦ cogito ἀποκόπτοντος τόσον τὴν ἀνθρωπίνην συνείδησιν ὅσον καὶ αὐτὸν τοῦτον τὸν ἄνθρωπον (λαμβανόμενον ὡς δυνάμενον ν' ἀναχθῆ εἰς ἐκείνην) ἀπὸ πάσης κοσμικῆς ἢ ἄλλης ἀναφορᾶς καὶ συνδέσεως. Τὸ καρτεσιανὸν cogito περιορίζει τὸν ἄνθρωπον εἰς μόνην τὴν νόησιν ἑαυτοῦ, εἰς μόνην τὴν κίνησιν τῆς νοήσεως ἀπὸ τοῦ ἐγὼ εἰς τὸ εἶναι καὶ τὰνάπαλιν, ἐνῶ συγχρόνως χωρεῖ εἰς διατύπωσιν τῆς βαθυτάτης, ἐσωτάτης καὶ αὐθεντικωτάτης σχέσεως τοῦ μὲν πρὸς τὸ δέ, σχέσεως ἢ ὁποῖα εἶναι ἀκριβῶς σχέσις ἀναγκαιότητος μάλιστα δὲ κατὰ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ οἱ ὅροι τοὺς ὁποίους, ὡς σχέσις, χαρακτηρίζει, δὲν νοοῦνται ὡς διακεκριμένοι ἀλλήλων, ἀλλ', ἀντιθέτως, ὡς ἀντιστοίχως ἀναιρούμενοι ἀμφότεροι, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι αἴρεται ὁ εἰς ἐξ αὐτῶν. Τιθεμένου τοῦ ἐνός, αὐτομάτως καὶ κατ' ἀνάγκην τίθεται καὶ ὁ ἕτερος. Εἶναι

ἀδιανόητον νὰ εἶπω, ἢ ἔστω νὰ σκεφθῶ «ἐγὼ» χωρὶς νὰ ἐξυπακούω, διὰ μόνης τῆς ἐκφορᾶς ταύτης ἐν γεγονός τὸ ὅποσον εἶναι ἀδύνατον ν' ἀμφισβητήσω τοῦ λοιποῦ καὶ τὸ ὅποσον ἐκφέρω ὡς «εἶμαι». Τὸ ἀντίστροφον εἶναι ἐξ ἴσου ἰσχυρὸν νὰ ὑποστηριχθῆ, μολονότι ἐπεχειρήθη, κατὰ καιροὺς ὅπως ἡ καθαρότης τῶν ὄρων «ἐγὼ» καὶ «εἶμαι», ὡς τελεσιδικῶς καὶ ἀμετακλήτως συνεπαγομένων ἀλλήλους, νοθευθῆ διὰ τινος ἰδέας ἢ ὅποια νὰ ἐξυπακούη διεύρυσιν αὐτῶν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῶν ὄρων «ἡμεῖς» καὶ «εἴμεθα», ἐπὶ τοῦ νέου δὲ τούτου ἐπιπέδου πληθυντικῆς ἀντιμετωπίσεώς της, ἡ ἀνωτέρω σχέσις ἀναγκαιότητος ἀποκτᾷ ποιάν τινα ἐλαστικότητα, κατ' ἀντανάκλασιν τῆς ἀσαφείας ἢ ὅποια ὑπεισέρχεται κυρίως εἰς τὸν ὄρον «ἡμεῖς» εἰς τὸν ὅποσον ὁ ὄρος «ἐγὼ» περιέχεται δυνάμει, τρόπον τινά, ὡς ὑπόστρωμα συνειδησιακόν, ἐν ταυτῷ δὲ καὶ ὡς ὑπαρξιακὸν βάθος. Μεταξὺ συνεπῶς τῶν ὄρων «ἐγὼ» καὶ «εἶμαι», εἰς τοὺς ὁποίους ἡ ὑπαρξις τελικῶς ἀνάγεται διὰ τὴν συνειδησιν λαμβανομένην ὡς καθαρὰν, ὑπεισέρχεται ὁ ὄρος «νοῶ» ὅστις ἀκριβῶς ἐκφράζει τὴν ὡς ἄνω σχέσιν ἀναγκαιότητος, εἶναι ἡ σχέσις αὕτη, περαιτέρω δέ, ἡ ἀναγκαιότης αὕτη. Πράγματι, ἡ νόησις, ὡς ἐνέργεια, ὡς ἐνεργειακὴ παρουσία τῆς συνειδήσεως, ἀποτελεῖ ἀναγκαίαν ἐπιβολὴν ἐκείνης ἐφ' ἑαυτῆς, ἀκριβῶς ἐπειδὴ πληροὶ μίαν λειτουργίαν ἀντανάκλασεως, νοουμένην ὡς στηριζομένην ἐπ' αὐτῆς ταύτης τῆς ἐνεργειακῆς παρουσίας ἢ ὅποια ἀποτελεῖ τὴν πραγματικότητά της, καὶ ἡ ὅποια καθίσταται ἐφικτὸν ὅπως μὴ ἀπολεσθῆ διὰ μόνης τῆς ἐσωτερικῆς ἀναδιπλώσεως τῆς συνειδήσεως. Ἡ συνειδησις λοιπὸν, κατὰ ταῦτα, δύναται νὰ συλληφθῆ ὡς κόσμος διατελῶν ἐν συνεχεῖ, ἀδιαλείπτῳ καὶ ἀδιαταράκτῳ κινήσει ἐκφραζομένη διὰ τῆς νοήσεως, λαμβανομένων δὲ ὑπ' ὄψιν ὅσων ἐν προκειμένῳ περὶ νοήσεως ἐγένοντο δεκτὰ, καθ' ἃ ἡ νόησις θεωρεῖται ὡς ἐκφρασις τῆς σχέσεως ἀναγκαιότητος τῆς συνδεύσεως τὸ «ἐγὼ» πρὸς τὴν ὑπαρξιν, ἡ κινήσις αὕτη, ἐκφραζομένη οἷα ἐκφράζεται, ἥτοι ὡς νόησις, εἶναι τὸ ἀναγκαῖον ὑπόβαθρον τῆς συνειδήσεως. Κατὰ συνέπειαν, ἡ καθαρὰ συνειδησις νοεῖται μόνον ὡς ἐφ' ἑαυτῆς ἀναδιπλουμένη κινητικὴ ἐνέργεια ἀναγκαῖα δι' ἑαυτὴν ὅσον καὶ καθ' ἑαυτὴν, ἀναφερομένη εἰς τοὺς δύο κατ' ἀνάγκην λαμβανομένους ὄρους αὐτῆς, τοὺς ὁποίους καὶ πάλιν κατ' ἀνάγκην συνδέει, ὄχι ὁμως πλέον ὡς ἀκινήτως καὶ μακαρίως ἔχοντας, ὡς ἐὰν διετέλουν ἐν ἀκινήσιᾳ ταυτισμοῦ, ἀλλ' ἐνεργῶς, ὅσον καὶ κατ' ἀνάγκην πάντοτε, συνεπαγομένους ἀλλήλους, εἰς τρόπον ὅσπερ, τιθεμένου, ὡς εἶδομεν, τοῦ ἐνός, νὰ καλῆται ὅπως τεθῆ καὶ ὁ ἕτερος. Συνειδησις λοιπὸν καθαρὰ παραμένει ὁ ἄνθρωπος ἐφ' ὅσον ἡ νόησις του δὲν ἐξέρχεται τῶν ὁρίων τῆς προσωπικῆς του ὑπάρξεως. Ἀντιθέτως, δύναται νὰ λεχθῆ ὅτι οὗτος παύει ὢν συνειδησις καθαρὰ εὐθὺς ὡς ζητήση νὰ ὑπερβῆ τὰ ὡς ἄνω ὅρια πρὸς τὴν κατεύθυνσιν μιᾶς πραγματικότητος πρὸς τὴν ὅποian τοῦ λοιποῦ ἀποβλέπει, ἵνα κατὰ τινα τρόπον συνδεθῆ μετ' αὐτῆς εἴτε θετικῶς εἴτε ἀρνητικῶς. Καὶ τὴν μὲν ἀρνητικὴν πλευρὰν τῆς συνδεύσεως ταύτης

ὑπεγράμμισαν τόσον ἡ ἐμπειριοκρατία τοῦ 17^{ου} αἰῶνος ὅσον καὶ οἱ ἰδεαλισμοὶ τοῦ 18^{ου}, διὰ τῆς ὑποστηρίξεως τῆς ἀπόψεως ὅτι τὸ «ἐγὼ» καθίσταται συνειδήσις ὠλοκληρωμένη διὰ τῆς ἀντιθέσεώς του πρὸς τὸ «οὐκ ἐγὼ» ἢ τοὺς ἄλλους, πρὸς ὅ,τιδήποτε δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς διαφέρει τῆς προσωπικῆς ὑπάρξεως, εἰς τρόπον ὥστε ἡ ὑπὸ τοῦ Descartes ὑπονοουμένη σχέσηις ἀναγκαιότητος μεταξὺ «ἐγὼ» καὶ «εἴμαι», ἐκφραζομένη διὰ τῆς κινητικότητος τῆς νοήσεως, νὰ μετατιθῆται ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τῆς ἀνταποκρίσεως μεταξὺ «ἐγὼ» καὶ «οὐκ ἐγὼ», καθισταμένη συγχρόνως ἀρνητικὴ, παρ' ὅσα ἐξ ἄλλου θὰ ἠδύναντο νὰ λεχθοῦν ὡς πρὸς τὴν ἐν τῇ πρὸς ἀλλήλους ἀντιθέσει τῶν ὄρων τούτων ἀμοιβαίαν ἀνάλωσιν αὐτῶν διὰ συνεχοῦς ἐνεργειακῆς ἀπωλείας ὡς ἐκ τῆς ἐξαντλήσεως τοῦ ἐνὸς ἐπὶ τοῦ ἑτέρου. Κατὰ τὴν τοιαύτην ἀκριβῶς ἀμοιβαίαν ἐπ' ἀλλήλων ἐπίδρασιν τῶν ἐν λόγῳ ὄρων ἡ συνειδήσις ἐξέρχεται ἐξηντλημένη καὶ ἐμπεπλουτισμένη ἐν ταῦτῳ, πληρὴ εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἔχη ἀπολέσει τὴν προηγουμένην, τὴν πρῶτην ἐαυτῆς καθαρότητα. Ἴσως τόσον αἰ εἰς ἃς ἀνωτέρω ἀναφέρθημεν ἐμπειριοκρατίαι νὰ μὴ ἐχρειάζετο νὰ λάβουν ὑπ' ὄψιν τὸ στοιχεῖον αὐτὸ τῆς ἀπωλείας τῆς συνειδησιακῆς καθαρότητος, εἶναι ὅμως περίεργον ὅτι τοῦλάχιστον οἱ ὡσαύτως ἀνωτέρω μνημονευθέντες παντοῖοι ἰδεαλισμοὶ δὲν ἀντελήφθησαν τὴν ἀντίδρασιν εἰς τὴν ὁποίαν, ἀπὸ ἄλλης ἄλλος σκοπιᾶς, ἅπαντες περιέπιπτον. Ἀληθεῦς, βεβαίως, ὅτι οἱ ἰδεαλισμοὶ οὗτοι εἶναι εἴτε ἀριστοτελικῆς εἴτε πλατωνικῆς προελεύσεως καὶ ὡς ἐκ τούτου φέρονται πρὸς διάφορον ἕκαστος φωτισμὸν τοῦ προβλήματος τῆς συνειδήσεως. Ὡστόσο, ἅπαντες, ἐν τινὶ μέτρῳ ἐπιμένουν ἐπὶ τῆς ἐννοίας τῆς καθαρᾶς συνειδήσεως, εἰς τρόπον ὥστε αἱ ἐν προκειμένῳ ἐπισημανθεῖσαι ἀντιφάσεις τῶν νὰ παραμένουν ἀμείωτοι καὶ ἀνυπέρβλητοι.

Κατ' ἄλλον βεβαίως τρόπον τὸ θέμα τίθεται διὰ τοὺς παντοίους πανθεισμοὺς οἱ ὅποιοι τὴν ἐννοίαν τῆς καθαρᾶς συνειδήσεως τοποθετοῦν ἐκτὸς τοῦ ἐγῶ. Τοῦτο εἶναι ἐμφανὲς παρὰ Spinoza λ.χ. παρὰ τῷ ὁποίῳ νόησις εἶναι ἡ ὑποστασιακὴ καθαρότης τοῦ Θεοῦ, παραμένουσα ἀναλλοίωτος παρὰ τὴν συνυπαρξίν της πρὸς τὴν ἄλλην αὐτοῦ ιδιότητα, τὴν ἔκτασιν. Ὁ πανθεισμός ὅμως τοῦ Spinoza τὴν καθολικὴν συνείδησιν ἀνάγει καταφανῶς εἰς τὴν θείαν ὑπόστασιν ἐξ ἧς more geometrico ἐξάγει τὴν συνειδησιακὴν πραγματικότητα τοῦ ἀνθρώπου, τῆς ὁποίας τὴν καθαρότητα οὕτω διασφάζει χάρις ἀκριβῶς εἰς μίαν ἀναγωγικὴν ἐκείνης ἐξαντικειμένισιν ἐν τῇ θείᾳ νοήσει πρὸς τὴν ὁποίαν καὶ τὴν συνδέει ἀδιασπᾶστος. Ἡ ὑποστασιολογοῦσα αὕτη συνειδησιολογία ὑπερβαίνει τὴν καρτεσιανὴν ἀντίληψιν περὶ καθαρᾶς συνειδήσεως παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ, ἀκριβῶς ἐπειδὴ δὲν εἶναι εἰς θέσιν ὅπως θεμελιώσῃ αὐτὴν ἐπαρκῶς ἐπὶ βάσεως ἀποκλειστικῶς ἐσωτερικῆς. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ὁ σπινοζισμός, συγκρινόμενος πρὸς τὸν καρτεσιανισμόν, ἐπιτελεῖ ἐν βῆμα πρὸς τὰ ὀπίσω ἀρνούμενος νὰ δεχθῇ μίαν συνείδησιν

αυθυπόστατον πέρα τῆς εἰς ἣν πᾶσαι αἱ ἐπὶ μέρους συνειδήσεις ἀνάγονται ὑποστασιακῶς. Διὰ τῆς μεταθέσεως αὐτῆς τοῦ προβλήματος ἐνισχύεται μὲν ἡ κοσμολογικὴ κατάστασις τοῦ ἀνθρώπου, ἐξασθενεῖ ὁμως ἡ ἐπὶ ἐπιπέδου καθαρᾶς συνειδησιακῆς αὐτοδυναμίας δυνατότης ὀργανώσεως τῆς παρουσίας αὐτοῦ. Οἱ γερμανικοὶ ἰδεαλιστικοὶ πανθεῖσμοι πάλιν χωροῦν μέχρις ἀκραίων ἐξαντικειμενίσεων τῆς συνειδήσεως, εἰς τρόπον ὥστε νὰ μεταθέτουν τελικῶς τὸ αἴτημα τῆς καθαρότητος ἀπὸ τῆς συνειδήσεως εἰς αὐτὴν τὴν Ἰδέαν. Ἡ ἐγελιανὴ φαινομενολογία τοῦ πνεύματος δὲν εἶναι εἰμὴ μία ὑποθετικὴ ἱστορία, ἐμπνεύσεως σελλιγγιανῆς, τῆς περιπετείας τῆς συνειδήσεως χωρούσης εἰς ἀποκάθαρσιν ἑαυτῆς διαλεκτικῶς, ἥτοι κυρίως δι' ἀντιθέσεως πρὸς ἑαυτήν. Τόσον ὁμως αἱ ἰδεαλιστικαὶ αὐταὶ ἀντιλήψεις ὅσον καὶ ἡ ἀντίληψις τοῦ Schopenhauer περὶ ἀποκαθάρσεως τῆς συνειδήσεως ἐν τῇ καθαρᾷ παραστάσει ἐμφανίζουσι μὲ τὸν τρόπον τῶν ἐκάστη, τὴν συνειδησιν ὡς διατελοῦσαν ἐν τινὶ ἀκινήσει, ἥτοι ὡς συνείδησιν ἐνωθεῖσαν μουσικῶς πῶς πρὸς τὸν ὄρον ἀναφορᾶς αὐτῆς, παραγνωρίζουσαι τὴν σύνδεσιν τῆς ἐννοίας τῆς συνειδησιακῆς καθαρότητος πρὸς τὴν ἐννοίαν τῆς συνειδησιακῆς ἐνεργείας, σύνδεσιν τὴν ὁποίαν καταφανῶς, ἂν καὶ ἐμμέσως, ὑποδεικνύει ὁ Descartes. Πλησιέστερον πρὸς τὸν νοκρατικὸν καρτεσιανισμὸν εὐρίσκονται ἐν προκειμένῳ οἱ νεώτεροι βιταλισμοί, ὁ τοῦ Maine de Biran, ὁ τοῦ Bergson, ὁ τοῦ Teilhard. Ἡ ὑπὸ τοῦ Maine de Biran ἀναγωγὴ τοῦ cogito εἰς ἐν volo, μακρὰν ἀπὸ τοῦ νὰ νοθεύῃ καθ' οἰομένηποτε τρόπον τὴν καθαρότητα ἐκείνου, τὴν ἐνισχύει ἀντιθέτως χάρις ἀκριβῶς εἰς τὴν ὑπογράμμισιν τῆς συνειδησιακῆς ἐνεργείας. Παρὰ Maine de Biran, volo δὲν σημαίνει, ὡς παρὰ Schopenhauer λ.χ., «τείνω πρὸς ἐκεῖνο τοῦ ὁποίου στεροῦμαι», ἀλλ' «ἐμμένω, δι' ἐσωτερικῆς ἀνταποκρίσεως, εἰς ἑμαυτόν». Καθαρότης καὶ ἐσωτερικὴ κίνησις, ἐνέργεια, τῆς συνειδήσεως ἐπισημαίνονται ἀπλῶς ἐνταῦθα δι' ἄλλης ὁδοῦ, διὰ τῆς ἀναγωγῆς τῶν δηλαδὴ εἰς μίαν ὀλοκληρουμένην ζωτικὴν παρουσίαν. Παρὰ Bergson ἐπιτυγχάνεται ἐν ἀκόμῃ βῆμα πρὸς στερέωσιν τῆς ἀπόφάσεως αὐτῆς. Ὁ μεργκσονικὸς βιταλισμὸς συλλαμβάνει τὴν συνείδησιν ὡς καθαρὰν πραγματικότητα θεωρουμένην «ἐκ τῶν ἔνδον», καὶ τῆς ὁποίας ἡ ροὴ (ἥτοι ἡ κίνησις) ἀποτελεῖ ἀκριβῶς τὴν ἐσωτερικὴν ἐνέργειαν. Τέλος, καὶ αὕτη ἀκόμῃ ἢ παρὰ Teilhard ἐξάρτησις τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως ἐκ τινος προγραμματισθείσης ἀνοδικῆς πορείας τοῦ κόσμου βαίνοντος πρὸς ὀλόκληρωσιν, εἶναι ἀναπόσπαστος ἀπὸ τινος φαινομενικῶς μὲν κατὰ παραχώρησιν, οὐσία ὁμως κατὰ λογικὴν συνέπειαν, ἀναγνωριζομένη ἐν τὴν συνείδησιν, αὐτοτέλειαν. Πράγματι, ἡ συνειδησιακὴ αὐτοτέλεια ἐπιτυγχάνεται, κατὰ Teilhard, ὡς ἐξ αὐτοῦ τούτου τοῦ παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ «ἀποφασιστικοῦ βήματος» τὸ ὁποῖον συνίσταται εἰς τὴν ἐμφάνισιν τῆς στοχαστικῆς διανοήσεως ἥτοι τῆς ἰκανότητος τῆς συνειδήσεως πρὸς ἀναδίπλωσιν ἐφ' ἑαυτῆς, οὕτω καθισταμένης αὐτάρκους, καθ'

ὁ μέτρον «γνωρίζει ὅτι γνωρίζει», συνεπῶς ὅτι διατελεῖ γνωρίζουσα τὴν ἰδίαν αὐτῆς παρουσίαν. Τέλος, ἡ ὑπαρξιακὴ φιλοσοφία, δι' ἄλλης βεβαίως, ὁδοῦ, θ' ἀνιχνεύσῃ τὰς δυνατότητας συνδέσεως τῆς ὑπάρξεως πρὸς τὴν περὶ ἑαυτῆς καθαρὰν συνείδησιν. Παρὰ Sartre λ.χ. ἡ προσπάθεια αὕτη εἶναι ἐμφανῆς, δι' αὐτῆς δὲ ὀλοκληροῦται ὁ κύκλος ὅστις ἐπανάγει εἰς τὸν Descartes κατὰ τὴν ἀνωτέρω ἀναλυθεῖσαν τοποθέτησιν αὐτοῦ. Ἡ φαινομενολογία ὀμιλεῖ, βεβαίως, περὶ προθετικότητος τῆς συνειδήσεως ἀναφερομένης εἰς τὸ ἐκάστοτε ἀντικείμενον αὐτῆς, πλὴν ὁ ὅρος προθετικότητος δύναται ἐν προκειμένῳ νὰ ἐννοηθῇ ὡς σημαίνων ὄχι ἀπλῆν ἀναφορικότητα, ἀλλὰ, καθ' ἃ πολλάκις ἔχομεν δεῖξει, τάσιν τῆς συνειδήσεως ὅπως ἐπιβεβαιοῖ διαρκῶς τὴν ὑπαρξιν ἧς συνείδησις διατελεῖ, διὰ τινος ἀπομυζήσεως τοῦ ἐκάστοτε ἀντικείμενον αὐτῆς πρὸς τὸ ὁποῖον ἐκάστοτε προσκολλᾶται ἀξιοθετικῶς, καὶ ἐντὸς τοῦ ὁποῖου ἡ ἰδία ἀναλίσκεται, χωρὶς βεβαίως καὶ νὰ ἐκμηδενίζεται, ἀποκαθαιρομένη τοιοιτοτρόπως μέσῳ ἐκείνου.

* * *

Ἐξ ὅσων ἀνωτέρω ἀνεφέρθησαν προκύπτει κατὰ τρόπον ἀρκούντως σαφῆ τὸ συμπέρασμα ὅτι εἴτε ὡς καθαρὰ ἐνέργεια εἴτε ὡς πραγματικότης βιοῦσα ἑαυτὴν εἴτε, τέλος, ὡς κατὰ μετάθεσιν προσωρινὸν κοσμικὸν κέντρον νοηθῆ, ὁ ἄνθρωπος κατ' ἀνάγκην ταυτίζεται πρὸς τὴν ἀπαίτησιν μιᾶς συνειδησιακῆς αὐτοῦ παρουσίας. Πᾶσα ἀπὸ τῆς θέσεως αὐτῆς ἀπόκλισις κινδυνεύει νὰ ὀδηγήσῃ εἰς μίαν διάλυσιν τοῦ ἀνθρώπου ἐντὸς τοῦ καθολικοῦ. Τοιοῦτο ἀπάνθρωπον ἐνδεχόμενον ἡ φιλοσοφία δύναται ν' ἀποτρέψῃ μόνον δι' ἐμμονῆς αὐτῆς ἐπὶ τινος γραμμῆς ἐπὶ τῆς ὁποίας νὰ δύναται ὅπως ἐπιζητήσῃ τὸ «σῶζειν» τὸν ἄνθρωπον, τὸ κατ' ἐξοχὴν ὄν δηλαδὴ, χάρις εἰς τὴν ἔξαρσιν τῆς σημασίας τοῦ δυναμισμοῦ τῆς συνειδησιακῆς αὐτοῦ πραγματικότητος.

E. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ